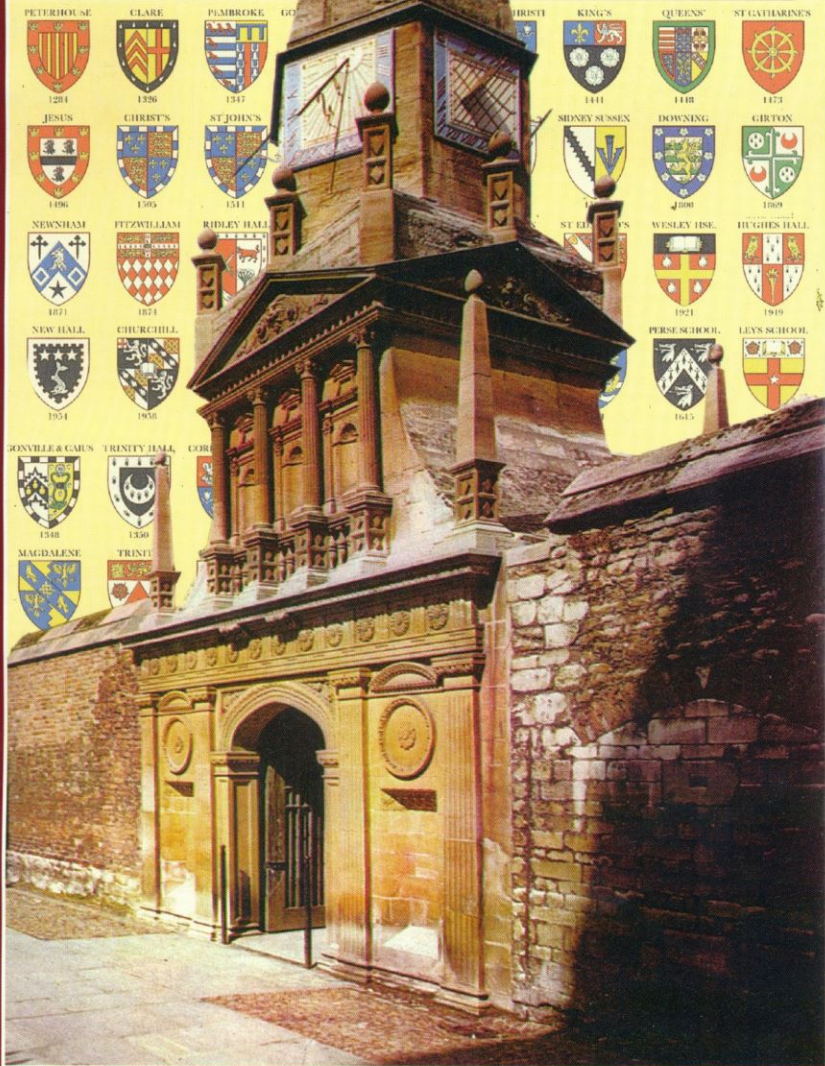

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2005

magazin istoric

Anul XXXIX – serie nouă – nr. 3 (456)
martie 2005

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Trinity College, de la Universitatea Cambridge (despre care puteți citi în acest număr), fondat de regele Henric VIII, a dat cel mai mare număr de laureați britanici ai Premiului Nobel. Decanul instituției este numit de însăși regina Angliei. *În imagine:* gangul porții, prin care se ajunge la, probabil, cea mai vastă curte universitară din lume. Cine reușește să acopere în fugă acest perimetru în 43 de secunde, cât durează cele 24 de bătaii ale orologiului la amiază, este declarat campion. Prezentăm și stemele unor colegii din cadrul Universității Cambridge

2 Vechea sală de muzică din castelul Peleş, unde țarul Bulgariei și soția sa, Giovanna, au petrecut clipe de plăcere și relaxare, în compania familiei regale române, în ianuarie 1934

3 Vechi centre de cultură și spiritualitate românească, bisericile și mănăstirile Olteniei au reprezentat un factor de rezistență în anii ocupației habsburgice. *În imagine:* Arborele lui Avraam, frescă din trapeza Hurezilor

4 Mozaic din biserica Santa Maria dell'Ammiraglio (sau della Martorana) din Palermo, reprezentându-l pe regele Siciliei Roger II (1130-1154), în vestimentație bizantină. El a reușit unificarea tuturor posesiunilor normande din Italia, obligându-l pe Papa Innocențiu II să-i recunoască titlul regal. A fost, totodată, un prinț luminat și tolerant, lăsând în urma sa o civilizație înfloritoare, amestec de elemente arabe și grecești. Puteți afla în acest număr al revistei cum și de ce se nasc imperiile

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

martie

2005

4 Primăvara nedeșăvârșită

La o aniversare a Basarabiei

C. PETRESCU

5 O relație nouă într-o lume nouă

Interviu cu Excelența Sa, Radek Pech, ambasadorul Republicii Cehe la București

D. MATEI

EVENIMENT

9 Trei ambasadori despre locul României în lume

E. TOMAC

41 1950 ani de la nașterea lui Traian

C. BULZAN

86 Acasă la Costin Petrescu

L. IOAN

10 Vulnerabilitățile Ucrainei libere

J. BUGAJSKI

EXCLUSIVITATE

17 Frate, frate, dar...

Panslavismul între iluzie și realitate

A.S. STÎKALIN

SINDROMUL CANARULUI

21 Hegemonii desuete

F. POPESCU

22 „Libertatea” se demontează

F. ROTARU

26 Țărani care n-au vrut colhoz

V. STAN

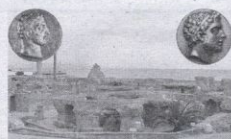
31 Cu abonați, dar fără bani

Povestea unei publicații de succes... falimentate

V.S. BRATOSIN

33 Din frustrări s-au născut imperiile

C.T. DRAGOMIR

38 Popilius Laenas trasează un cerc

Un gest de forță al Romei antice

GH. CEAUȘESCU

43 Amintiri amare

O dramă din Basarabia

E. CHELE

47 În România, acum 100 ani

G. FILITTI

51 Biserica din Oltenia și birocrăția vieneză

C. OPREA

55 Alianța ratată

Vizita lui Boris III al Bulgariei la Sinaia, 1934

R. BELDIMAN

58 Războaie, coridă, femei, vânătoare

Hemingway

M.D. TÂRNA

62 Florin Manoliu și Holocaustul din Ungaria

D. KRANZLER

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

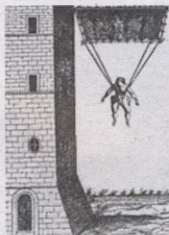
66 Orașul înconjurat de Universitate Cambridge

A. NICOLESCU

71 Timpul probabil a împlinit 120 ani

T. RUNCANU

RECITIND ISTORIA

75 Camil Petrescu inventator

T. STĂNESCU-STANCIU

76 Dosar de obiectiv: emigrația

Din arhiva D.I.E.

F. BANU

80 Partid mic, nevoi mari

P. OPRÎȘ

ISTORIE ȘI FILM

81 MASH

E. DUMBRĂVEANU

85 Rătăciți pe Calea Victoriei

I. LĂCUSTĂ

HOOVER INSTITUTION

87 Brutus Coste avertizează

89 Între zvonuri și amintiri

Sfârșitul lui Dej

L. ȚĂRANU

RUBRICI

93 Pentru biblioteca dumneavoastră

40; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

PENTRU BASARABIA

Saptesprezece ani s-au împlinit de când Basarabia răsluită de trupul Moldovei a hotărât unirea cu țara veche. Este de prisos să recapitulăm împrejurările în care s-a săvârșit acest act; congresele ostășești și apelurile rostite în Sfatul Țării, rolul jucat de inimoșii frunțași cărturari ai oropsitului ținut și mângâierea celei dintâi uniri în ceasurile sumbre ale războiului, când o armată aliată se pulveriza și ne devenea dușmană, când Germania ne dicta cu călcăiul pe piept o pace trufașă, lacomă și răz-bunătoare.

Toate acestea se spun și se scriu cu prilejul fiecărei aniversări. Ar fi de dorit ca prilejul să fie folosit și într-alt fel. Nu slăvind mereu trecutul, ci mai ales cercetând prezentul și pregătind viitorul. Căci toate aniversările unirilor, ca și aniversările victoriilor din război, se perindă în filele calendarului ca tot atâtea muștrări.

Ce s-a făcut șaptesprezece ani pentru Basarabia? Aceasta e întrebarea. De acolo ne-au venit pe vremuri cărturari și scriitori cu adânc rost în trecutul culturii românești. De acolo, un boier cu suflet ca [Vasile] Stroescu [*Magazin istoric*, nr. 5/2004] purta grijă pentru școlile sătești din țara veche, pentru învățătura și foile din Ardeal.

După unire, nu cu mulți ani înainte de moarte, bătrânul Stroescu a lăcrimat de jale la tribuna Parlamentului românesc. I s-a spus că e un moșneag cam ramolit. Firește, bătrânul vedea o Românie mare ideală, suferea pentru nedreptățile și părăsirile câte au urmat după unire. Gânduri și simțăminte de moșneag ramolit.

CEZAR PETRESCU

Sub un regim de fătarnic electoralism, grija pentru soarta norodului din Basarabia a fost numai de suprafață. Nu s-au organizat temeinic școlile rurale, nu s-a dat viață foilor pentru popor, nu am asistat la o culturalizare a maselor, o culturalizare românească a acestor nepoți și strănepoți de ostași care au stat de strajă la hotarele Nistrului de veacuri adormite...

Oamenii politici au mers să culeagă voturi, n-au înțeles ce om curat se ascunde în sufletul acestor urmași ai călăreților orheieni, ai răzășilor din Soroca, ai oștenilor de margine din vremea când peste albia Nistrului se scurgeau puhoaiile de cazaci și tătări...

In ciuda politicii și socotelilor electorale se fac încercări de a îngheba biblioteci românești, serbări cu jocuri și cântece românești, o educare și reeducare națională a poporului. Toate undeva, departe, într-o desăvârșită părăsire și uitare, parcă strădaniile ar avea loc la capătul lumii. Iar când insul politic, micul satrap local, iese din nepăsarea pasivă față de aceste încercări, nu o face pentru a întinde o mână de ajutor, ci pentru a semăna o dihonie din cine știe ce mizeră socoteală.

Din asemenea pricini, o aniversare ca aceasta mi se pare mai degrabă un prilej de mahnite muștrări, decât de fătarnice festivități, cu paradă, muzici, discursuri și cupe închinăte în amintirea eroilor și faptelor care aparțin trecutului.

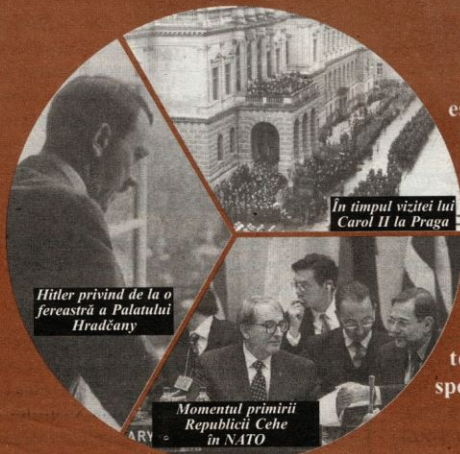
Să ne întoarcem ochii la stările prezentului. Să pregătim viitorul.

(Articol apărut în ziarul *Curentul*, din 11 aprilie 1935; fragmente)

ISTORICII SUNT OAMENI MODEȘTI, SPRE PAGUBĂ BRESLEI

Excelența Sa RADEK PECH este ambasadorul Republicii Cehe în România. I-am solicitat un interviu pentru cititorii revistei Magazin istoric într-o dublă calitate: de reprezentant diplomatic al unei țări cu care România a avut o relație specială în perioada interbelică, dar și ca istoric, specialist în trecutul Balcanilor.

În timpul vizitei lui Carol II la Praga

Hitler privind de la o fereastră a Palatului Hradčany

Momentul primirii Republicii Cehe în NATO

— Domnule ambasador, în ce măsură vă ajută experiența dumneavoastră ca istoric în misiunea de diplomat?

— Pot să spun că am fost istoric, cu ceva vreme în urmă. Istoria te poate ajuta într-o oarecare măsură, dar îți poate provoca și probleme. Cunoașterea ei te ajută să înțelegi ce s-ar putea afla în spatele unor procese politice de astăzi, al unor crize. Pe de altă parte însă, dacă încerci să folosești, ca diplomat, cunoștințele de istorie în munca de zi cu zi, atunci când iei decizii sau tragi concluzii, eu cred că ele nu te ajută prea mult. Există o diferență fundamentală între diplomat și istoric, o diferență de percepție a timpului. Un istoric nu este obligat să lucreze sub presiune, în vreme ce un diplomat dispune de un interval de timp limitat, este obligat să ia

decizii rapide, să găsească soluții de urgență, să schimbe des și de pe o zi pe alta uneori locul unde se află. Deciziile diplomaților pot fi percepute deseori ca intrând în contradicție cu cunoștințele istorice, cu soluția pe care ar sugera-o cunoașterea aprofundată a trecutului unei probleme. Ca diplomat ești obligat să soluționezi problema

acum, pe loc. Nu te preocupă neapărat problema duratei în timp a soluției pe care o propui pentru adoptare. Crizele cu care te confrunți cer soluții pe termen scurt sau mediu.

Să luăm, spre exemplu, situația din fosta Iugoslavie din anii '90. Un istoric ar fi abordat altfel problemele de acolo decât au făcut-o diplomații și oamenii politici. Pentru aceștia din urmă, diminuarea pierderilor și a consecințelor distructive era prioritară. Ei nu dispuneau de

timp pentru a identifica cine era vinovat de începerea atrocităților.

Așadar, istoria te ajută să înțelegi faptele și relațiile de cauzalitate, dar nu îți este de foarte mare ajutor ca să iei decizii și să tragi concluzii.

– Există o

tendință generală de a reduce numărul orelor de istorie. Se insistă foarte mult pe tratarea momentelor care unesc popoarele între ele, iar nu pe cele de confruntare. Uneori, oamenii politici par ușor iritați de preocuparea istoricilor pentru momentele conflictuale, reproșându-le că nu caută acele elemente din trecut care să unească, nu să dezbine popoarele, mai ales în cadrul acestui efort de conturare a unei identități europene.

– Nu am certitudinea că o asemenea tendință poate fi detectată și în Republica Cehă. La noi, interesul opiniei publice față de istorie nu este la fel de mare ca în România. Oamenii nu sunt atât de preocupați de istorie, nu acordă prea mare importanță subiectelor cu caracter istoric. Predarea istoriei în școală se face într-un număr limitat de ore, mai ales la liceu. Munca istoricilor nu interesează aproape pe nimeni. În general, istoricii sunt încă prea închiși în cabinetele lor, prea puțin preocupați ca rezultatul muncii lor să ajungă la oameni. Nu se preocupă să cultive interesul concetățenilor lor pentru istorie. Publicul este atras doar de anumite subiecte, mai ales de istorie contemporană. Istoricii nu se preocupă în suficientă măsură nici să convingă autoritățile de importanța muncii lor și să le determine să aloce fondurile necesare

Delegații Conferinței Micii Antante Studentești, la ceaiul oferit de ministrul Cehiei la București

cercetării. Sunt oameni modeste, care se mulțumesc cu puțin, dar asta este spre paguba breslei, în general. Nu sunt în stare să organizeze un lobby pentru a-și impune domeniul atenției generale.

În concluzie, cred că în Republica Cehă istoria

nu joacă un rol atât de important în formarea sentimentului de mândrie națională, ca în România.

– În perioada interbelică, România și Cehoslovacia au făcut parte din acel cordon sanitar menit să zăgăzuiească răspândirea bolșevismului în Europa. Atunci, între cele două țări au existat relații excelente. Astăzi, obiectivul Europei pare a fi altul: nu izolarea Rusiei, ci atragerea ei către marile valori ale democrației, către o colaborare cât mai strânsă cu Uniunea Europeană. Care este viitorul relațiilor dintre România și Republica Cehă în acest context?

– Mai întâi, vreau să fac o corecție la cele spuse de dumneavoastră. În perioada interbelică, cel puțin la începutul ei, Cehoslovacia a abordat într-o altă manieră decât România relația cu Rusia sovietică. Acest lucru venea și din faptul că Cehoslovacia nu era vecin direct cu U.R.S.S. La noi, cel puțin până în momentul unor contacte mai strânse cu realitățile sovietice, Rusia a fost percepută inițial, în parte din rațiuni idealiste, în parte din rațiuni practice, ca o țară care putea să se democratizeze. A existat ideea că în Rusia putea să funcționeze o republică democratică, după revoluția din octombrie

1917. Abia din a doua jumătate a anilor '30 a fost definitiv abandonată această idee. În momentul constituirii Micii Înțelegeri deci, scopul principal era unirea într-un efort comun pentru oprirea revizionismului ungar, pentru împiedicarea refacerii regatului ungar în vechile frontiere de dinainte de primul război mondial.

Relațiile noastre interbelice au fost, desigur, mai intense. Astăzi există mult mai multe state și instituții internaționale, ceea ce generează o mai mare competiție în planul relațiilor internaționale și explică caracterul diferit al relațiilor noastre bilaterale. Ele sunt deci atât de intense pe cât este posibil în lumea de azi.

Avem aceleași interese de bază: prosperitatea și securitatea Europei ca un întreg. Suntem din nou aliați, în cadrul NATO, și curând vom fi parteneri în Uniunea Europeană. A existat probabil, după 1989, nevoia unui răgaz pentru acordarea la noile realități internaționale, pentru o evaluare a contextului general. Să nu uităm că procesul de integrare este în plină desfășurare, ceea ce face să fie

greu să caracterizezi starea exactă a unei relații particulare în cadrul arhitecturii generale europene sau transatlantice.

Ambele țări au nevoie să își definească mai clar propriile interese în cadrul Uniunii Europene. După ce și România va fi membră cu drepturi depline, relațiile bilaterale vor cunoaște o dezvoltare într-un mediu nou. Și Republica Cehă și România trebuie să identifice interesele comune, prioritățile și așteptările. Apoi să nu uităm că în cadrul Uniunii Europene nu numai politicienii, dar și întreprinzătorii, oamenii de cultură și de știință au numeroase posibilități, prin programele comunitare, să găsească noi căi de colaborare, să stabilească contacte cât mai strânse.

Vor fi, desigur, și diferențe de opinie între țările noastre, chiar de interese. România este o țară mult mai mare decât Republica Cehă, cu un alt tip de viață economică, cu un sector de producție agricolă mult mai important decât la noi. De aici se poate naște o competiție pentru resursele alocate de la Bruxelles, fiecare țară promovându-și interesele. Important va fi să

Ofițeri din corpul de voluntari cehi în gara Odessa, în timpul primului război mondial

identificăm pozițiile comune, dar și pozițiile în care atitudinile noastre diferă.

– Atunci când v-am pus această întrebare mă gândeam și la posibilitatea unei politici comune, a unei colaborări la frontiera estică a Uniunii Europene, în cadrul efortului de răspândire în țările care nu fac parte încă din U.E. a valorilor democratice pe care aceasta le promovează.

– Iată un bun exemplu de interese comune, în cadrul cărora țările noastre pot colabora foarte bine. Există deja o politică a vecinătății în cadrul Uniunii Europene și Bruxelles-ul dezvoltă instrumentele pentru a putea analiza situația din aceste țări și pentru a le ajuta să întrețină relații cu Uniunea, fie participând la anumite programe europene, fie prin relații bilaterale cu țări membre, în funcție de interesul lor. Poziția geografică a României face ca ea să fie în prima linie a acestui efort. România are interese specifice în Ucraina și Republica Moldova și experiența României este de folos Uniunii Europene.

După semnarea tratatelor de aderare și aderarea efectivă, România și Bulgaria vor putea participa la elaborarea politicii comunitare în această zonă, influențând luarea deciziilor. Uniunea Europeană este foarte interesată de asigurarea unei stabilități la granițele sale. Iată deci un exemplu de colaborare în viitor între țările noastre. De altfel, eu sunt însărcinat și cu gestionarea relațiilor țării mele cu Republica Moldova.

– O ultimă întrebare, care se

adresează istoricului. Credeți că Uniunea Europeană are resursele pentru a gestiona criza din Balcani și pentru a integra și această parte a continentului în Uniunea Europeană?

– Dificilă întrebare. Nu mi-e foarte limpede cum definim frontiera Balcanilor. Este în primul rând o problemă de timp. Desigur, Balcanii sunt localizați în Europa. Cândva, țările balcanice vor face și ele parte din Uniunea Europeană, ca și Turcia. Dar este greu de spus cum va arăta Uniunea Europeană peste 100 ani. Viitorul acestei organizații depinde de modul cum vor funcționa instituțiile sale. Pe măsura măririi numărului de state membre apar și probleme în buna funcționare a instituțiilor comunitare, care trebuie identificate și pentru care va trebui să se găsească soluții. Depinde foarte mult și de interesele marilor jucători din Uniunea Europeană, cum se va organiza în viitor sistemul de luare a deciziilor, dacă se vor crea cercuri mai restrânse pentru procesul decizional.

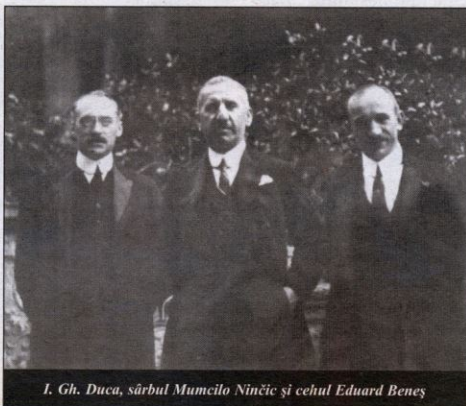
Rămâne de văzut care vor fi limitele extinderii, care vor fi și influențele venite din afară, pentru că nu este un proces univoc. El are o dinamică, există și forțe externe care acționează asupra lui.

Sunt o fire optimistă, dar nimeni nu poate prezice ce va fi în viitorul mai apro-

piat sau mai îndepărtat. Important este că procesul de extindere funcționează și atâta vreme cât merge mai departe, este bine. Care vor fi limitele sale, vom afla la timpul cuvenit.

– Vă mulțumesc.

A consemnat
Dorin MATEI

I. Gh. Duca, sârbul Muncilo Ninčic și cehul Eduard Benes

MAREA NEAGRĂ, ÎN NOUA ORDINE MONDIALĂ

Nu există o opoziție majoră între Statele Unite și Marea Britanie, pe de o parte, și Franța și Germania, pe de altă parte. Afirmatia a fost făcută de domnul François Delahousse, însărcinatul cu afaceri al Franței la București, în cadrul dezbaterii organizate în ziua de 24 ianuarie la Facultatea de Sociologie, de către ziarul Ziua și Asociația Civic Media. Cu acel prilej s-a lansat cartea România și noua ordine mondială, autor Victor Roncea, șeful departamentului de politică externă de la ziarul Ziua. Iar precizarea diplomatului francez era provocată de plasarea, pe afișul evenimentului, a reprezentanților diplomați americani (care, din păcate, nu a putut fi prezent la discuții) și britanici, față în față cu cei ai Germaniei și Franței.

Cum au putut constata cei prezenți, diferența există totuși, cel puțin în problema sprijinului pe care fiecare dintre țările reprezentate la discuții sunt dispuse să îl acorde României în politica desfășurată în zona Mării Negre.

Astfel, ambasadorul Marii Britanii, Quinton Quayle, a arătat că Marea Britanie este preocupată de inițiativa președintelui României, domnul Traian Băsescu, în ceea ce privește securitatea în zona Mării Negre. Excelența sa a subliniat că traficul de droguri și imigrația ilegală, practicate în regiune, constituie o amenințare pentru securitatea Marii Britanii, ca și a Europei în ansamblu.

Pentru ambasadorul Germaniei, Wilfried Gruber, prioritățile României de politică externă sunt grupate în patru cercuri: a) integrarea în Uniunea Europeană; b) vecinii vestici ai României și Balcanii, zonă unde situația încă nu este stabilă și unde Uniunea Europeană are un interes sporit; c) vecinii estici, mai precis zona Mării Negre; excelența sa a manifestat o ușoară nedumerire față de posibilitatea ca România să fie un avocat al cauzei Republicii Moldova în U.E., atâta vreme cât țara noastră nu este încă membră a acesteia; d) implicarea României ca țară mijlocie în unele probleme de politică mondială, dând exemplu conflictul din Orientul Apropiat.

François Delahousse, un bun specialist al problemelor acestui spațiu, a insistat pe nevoia României de a-și alege cu mare atenție viitorii parteneri în cadrul Uniunii Europene, pentru a putea, după admitere, să formeze un lobby cu ajutorul căruia să poată impune pe agenda de politică externă a comunității euro-

pene problemele care o interesează, inclusiv zona Mării Negre.

Cum era de așteptat, întrebările venite din partea studenților au vizat mai ales raporturile Uniunii Europene și implicarea acesteia în spațiul estic, în Republica Moldova și în conflictul transnistrian. Mai ales studenții veniți la studii din Republica Moldova și-au manifestat dezamăgirea și nerăbdarea față de ceea ce ei consideră o abandonare a țării lor de către Uniunea Europeană. Și aici, într-adevăr, cei trei reprezentanți diplomați au răspuns la unison, arătând, pe bună dreptate, că este de datoria locuitorilor Republicii Moldova să-și manifeste opțiunea clară pentru valorile democratice promovate de U.E., pentru a putea începe discuții legate de integrarea în acest organism.

Precizarea domnului François Delahousse că Republica Moldova este o țară multiethnică a provocat o interesantă întrebare privind nerecunoașterea minorităților în cadrul Republicii franceze, născută din ideile Revoluției de la 1789.

Atât reprezentantul Franței, cât și cel al Germaniei au explicat că, în Europa, există azi două concepții. Una care privește fiecare individ ca beneficiar al tuturor drepturilor fundamentale (punctul de vedere al Franței) și alta care acceptă acordarea unor drepturi și unor comunități etnice. ■

Împreună cu ambasadorul Marii Britanii, Quinton Quayle

Eugen TOMAC

Pacea rece
Noul Imperialism al Rusiei

COLD PEACE

Editura „Casa Radio” din cadrul Societății Române de Radiodifuziune a pregătit o versiune în limba română a lucrării lui Janusz Bugajski, lansată în Colecția „Orbital”, Seria „Studii Politice”, coordonată de conf. univ. dr. Cristian Preda. Revista Magazin istoric prezintă fragmente din capitolul consacrat Ucrainei. Citite azi, chiar și după ce cunoaștem rezultatele alegerilor din Ucraina, paginile ce urmează nu numai că își păstrează toată actuali-

tatea, dar vor permite cititorilor să înțeleagă și mai bine a d m i r a b i - l u l e f o r t a l s u s ținătorilor lui Iușcenko, care au protestat non-stop, în gerul iernii, luni în șir, dar și marile probleme cu care se va confrunta de acum Ucraina.

CELE DOUĂ ORBITE ALE UCRAINEI

JANUSZ BUGAJSKI

Prin mărimea, localizarea și populația sa, Ucraina constituia, din punct de vedere strategic, cea mai importantă țară a fostei U.R.S.S., după Rusia. Puțini au fost politicienii ruși care au acceptat independența Ucrainei, o țară care este văzută ca obârșie a statalității ruse și drept cea mai occidentală provincie a „Maicii Rusia”. Elita rusă are o atitudine paternalistă sau chiar disprețuitoare față de ucrainenii, nerecunoscându-le istoria separată și cultura unitară și chiar punându-le sub semnul întrebării identitatea națională. Statalitatea Ucrainei este văzută ca o aberație temporară; cu toate acestea, Kremlinul nu a planificat vreodată o invazie militară sau o preluare totală a țării. Scenariul ideal este acela

al „bielorusificării” Ucrainei, prin relativizarea sau depășirea totală a granițelor interstatale și crearea unei strânse alianțe politice și militare conduse de Moscova. Caracteristicile interne ale regimului ucrainean și sistemele politice și economice preocupă mai puțin Moscova, atâta vreme cât Kievul urmează politicile de securitate și externe rusești și nu reușește să se integreze în NATO sau U.E.

În anii '90, în timpul președinției lui Leonid Kravciuk și al primului mandat al lui Leonid Kucima, Kievul a rezistat presiunilor de integrare în C.S.I. sau în Rusia, insistând să participe numai la proiectele bilaterale sau din cadrul C.S.I. care favorizau interesele Ucrainei. La sfârșitul anilor '90, Ucraina a devenit mai

Volumul *Cold Peace. Russia's New Imperialism* (Pacea rece. Noul imperialism al Rusiei), semnat de Janusz Bugajski, este rezultatul unui parcurs intelectual de durată. Deschis de o reflecție consacrată evoluției Moscovei de la Mihail Gorbaciov la Vladimir Putin și de o trecere în revistă a arsenalului politicii externe rusești, el tratează, dintr-o perspectivă comparată, influența Rusiei în Belarus și Kaliningrad, în Ucraina și Moldova, în statele baltice, în Europa Centrală, și, respectiv, în ceea ce autorul consideră a fi cele două zone ale Balcanilor, una legată de Adriatică și alta, căreia îi aparține și România, legată de Marea Neagră.

Carta are trei merite principale. În primul rând, oferă publicului românesc interesat de domeniul relațiilor internaționale o amplă cantitate de informații și o subtilă grilă de interpretare. Hrănit în mare măsură cu depeșele agențiilor străine de presă, cititorul de la noi are cu siguranță nevoie de un supliment de cunoștințe în aria internațională a politicii, dar mai ales de o metodă de interpretare a strategiilor și deciziilor de politică externă. În al doilea rând, oferă o perspectivă asupra țărilor din fostul lagăr comunist. Ceea ce reprezenta până în 1989 o zonă de interes acoperită cu ajutorul clișeele oficiale ale regimului totalitar a devenit, după revoluțiile comuniste din 1989, o regiune cvasi-ignorată în mediile de informații românești, care se mulțumesc, cel mai adesea, să indice – sub forma clasamentelor – avansul sau înapoierea unei țări sau alteia în „competiția” cu foștii „tovarăși de drum”. În al treilea rând, volumul lui Janusz Bugajski aduce publicului românesc o imagine a imperialismului rusesc, așa cum s-a exprimat acesta în anii din urmă. Cu alte cuvinte: o viziune asupra unui tip de politică externă.

Janusz Bugajski este directorul East European Project la Center for Strategic and International Studies (Washington DC) și autorul mai multor volume despre Europa Centrală și de Est, despre gestiunea politică și intelectuală a comunismului și a postcomunismului, ca și despre politica externă. Să adăugăm, în încheierea acestei scurte fișe bibliografice, că Janusz Bugajski este responsabilul programului South-Central Europe al Foreign Service Institute, din cadrul Departamentului american de Stat.

Cristian PREDA

vulnerabilă în fața presiunilor Moscovei, întrucât Kremlinul a exploatat confuzia politică din Ucraina și ostracizarea lui Kucima de către Vest pentru a poza într-un aliat de mai mare încredere. Luptele pentru putere între diverse grupări politice, lobby-ul industrial și structurile statale au continuat să bulverseze țara, oferind Rusiei oportunitatea de a o plasa pe o orbită apropiată de a sa [...]

Mai mult decât în cazul oricărei alte țări post-sovietice, politica Rusiei față de Ucraina a fost controlată de președinte și de consilierii săi apropiați. Elțin a redefinit relația Rusiei cu Ucraina ca „prioritate a priorităților” [...] Atitudinea lui Elțin s-a schimbat atunci când Ucraina și-a declarat independența, în august 1991, iar elitele rusești s-au scandalizat. Independența a fost confirmată printr-un referendum popular, în decembrie 1991, prin sprijinul a 90% dintre ucraineni. Președintele sovietic Gorbaciov a anunțat că Rusia va emite pretenții asupra Peninsulei Crimeea și a altor teritorii locuite de ruși. Cabinetul președintelui

Elțin a confirmat faptul că Rusia își rezervă dreptul să ridice problema frontierelor cu orice republică ex-sovietică [...]

Pentru a readuce Kievul sub controlul său strict, Moscova a recurs la diverse subterfugii și subversiuni. Variatele metode folosite erau: șantajul energetic, preluările unor întreprinderi economice, propaganda mediatică, discreditarea politicienilor care susțineau independența, tentativele de izolare diplomatică, manipularea chestiunilor etnice și regionale, amenințările cu intervenția militară directă pentru protejarea etnicilor ruși, ridicarea pretențiilor teritoriale și punerea în discuție a proprietății asupra bazei militare de la Sevastopol, din Crimeea. Ucraina a fost înfierată ca avanpost al „occidentalismului” și de către elitele politice pro-moscovite din țările vecine, Belarus și Moldova. Singurele forțe politice din Ucraina care sprijineau o uniune cu Rusia și Belarus erau cele de extremă stânga – comuniștii, socialiștii progresiști și Unitatea Slavă [...]

Sărutul lui Gorbaciov pentru Honecker, ultimul lider al R.D.G.

Importanța Ucrainei pentru Kremlin a fost evidențiată prin numirea fostului premier rus Viktor Cernomîrdin ca ambasador al Moscovei, în mai 2001. Cernomîrdin era, în mod fățiș, emisarul economic și comercial al lui Putin, având misiunea de a întări legăturile economice dintre cele două țări. Noul ambasador a criticat imediat politica de neutralitate a Kievului și a amenințat că o asemenea stare ar putea să submineze „interesele strategice” ale Ucrainei. El s-a amestecat în mod evident în alegerile parlamentare din Ucraina din martie 2002, susținând public partidul pro-prezidențial. Ambasada Rusiei a devenit din ce în ce mai decisă în a-și exprima „îngrijorări” cu privire la drepturile etnicilor ruși și ale rusofonilor [...]

Vecinii Ucrainei, și în special Polonia, au dus o politică de „europenizare” a Ucrainei, căutând să atragă Kievul pe orbita Vestului. Ei au susținut că reintegrarea cu Rusia a unui stat de asemenea dimensiuni ar servi ca exemplu negativ pentru celelalte republici supuse presiunilor Rusiei.

Autoritățile de la Kiev au încercat să contrabalanseze influența Moscovei prin stabilirea de relații strânse în cadrul GUUAM, grupare formată în 1997 din patru state care se temeau de dominația Moscovei: Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova, cărora li s-a alăturat mai târziu și Uzbekistanul. GUUAM a respins presiunile Rusiei de a se alătura unui acord de securitate colectivă a C.S.I. Kievul se temea că se expune replicii Rusiei date expansiunii NATO către Europa Centrală. A crescut și temerea că o lărgire ar putea să introducă Ucraina în sfera de influență rusească

și să împartă continentul în două blocuri aflate în competiție. Criza politică din toamna anului 2000, care a urmat asasinării jurnalistului de investigații Georgi Gongadze [atunci s-au formulat acuzații că asasinatul fusese comandat de președintele Kucima], a furnizat Kremlinului posibilitatea de a se apropia de Kiev, oferindu-și sprijinul pentru un președinte aflat sub asediu. Drept rezultat, Ucraina și-a coordonat politica externă cu cea a Rusiei după sloganul „Ucraina merge în Europa cu Rusia”.

Creșterea interesului Rusiei s-a evidențiat în octombrie 2003, atunci când a fost construit un dig peste strâmtoarea Kerchi, care leagă Marea Neagră de cea de Azov, între peninsula rusească Taman și insula ucraineană Tuzla. Ministrul de Externe al Ucrainei a avertizat Moscova cu privire la faptul că respectiva construcție violează integritatea teritorială a Ucrainei. Moscova a dorit să influențeze negocierile privind delimitarea frontierei maritime și să împartă suveranitatea asupra strâmtoarei Kerchi, care se întinde până pe teritoriul ucrainean. Spre mulțumirea Moscovei, în decembrie 2003, Putin și Kucima au semnat un acord potrivit căruia Marea de Azov era declarată întindere de apă internă a ambelor state, atât vasele ucrainene, cât și cele rusești având drept de liberă navigație. „Incidentul Kerchi” a arătat că Moscova își asumă unilateral rolul de garant sau de violator al integrității teritoriale a Ucrainei [...]

[În 2001] Parlamentul ucrainean, dominat de coaliția între comuniști, socialiști, rusofili și oligarhii din regiuni, și-a concentrat atacurile asupra premierului Viktor Iușcenko. Legislativul ucrainean a acordat un vot de neîncredere guvernului reformist și pro-occidental condus de Iușcenko, care a demisionat imediat, în timp ce Kucima a rămas în funcție. Mass-media rusă care emite din Ucraina a contribuit la căderea lui Iușcenko, caracterizându-l ca „ultra-naționalist, aflat în cărdășie cu străinii”. Furia Moscovei s-a datorat, în special, hotărârii lui Iușcenko de a nu permite preluările, plănuit de către corporațiile ruse. Înlocuitorul său, Anatoli Kinah, s-a dovedit mult mai de încredere pentru

Moscova, fiind legat de interesele de afaceri ale unor firme rusești.

Statul ucrainean rămâne divizat și se află într-un echilibru precar între Est și Vest. Moscova a fost contrariată de faptul că „sora sa mai mică” se apropiase de NATO printr-o serie de inițiative, precum programul Parteneriatului pentru Pace și Comisia Gore-Kucima. Kravciuk fusese, la rândul său, sedus de ideea constituirii unei axe de la Marea Baltică la cea Neagră pentru a limita influența rusească, dar Kucima a abandonat, mai târziu, această inițiativă. Conservatorii de la Moscova au denunțat atitudinea lui Kravciuk în domeniul militar ca fiind vădit antirusească. Drept dovadă, ei au citat o serie de exerciții comune ale Ucrainei cu armate ale NATO, reorientarea programelor spațiale ale Ucrainei către America și presiunile exercitate în mod constant împotriva flotei rusești din Marea Neagră. Cu toate că Ucraina s-a opus unei alianțe militare propriu-zise a țărilor din C.S.I., a fost de acord să participe la sistemul comun de apărare aeriană a C.S.I. și a lansat un program pentru pregătirea în comun a ofițerilor. În iulie 2003, premierul ucrainean, Viktor Ianukovici, și omologul său rus, Mihail Kasianov, au semnat

Viktor Cernomirdin

un acord privind cooperarea în domeniul exporturilor militare în țările lumii a treia. În ianuarie 2001, Moscova și Kievul încheiaseră un tratat de cooperare care punea capăt participării Ucrainei la programele de parteneriat ale NATO [...]

Leonid Kucima și Vladimir Voronin, la Chișinău

Ca o indicație privind importanța simbolică a prezenței armatei ruse în Ucraina, ministrul Apărării, Serghei Ivanov, a afirmat, în iulie 2003, că Rusia grăbește lucrările de construcție a unei noi baze navale la Novorossiisk doar pentru anumite componente ale flotei Mării Negre, celelalte părți urmând să rămână la Sevastopol. Ivanov a menționat că este preferabil să rămâi cu mai multe baze și a subliniat faptul că Rusia nu va părăsi Sevastopolul nici măcar după ce baza de la Novorossiisk va fi terminată. În schimbul sprijinului acordat de Rusia lui Kucima, Moscova dorea să prelungească perioada de folosință a bazei navale de la Sevastopol de la 20 la 99 de ani.

Principalul mijloc economic de acțiune al politicii ruse a fost gestionarea furnizării, evaluării și creditării resurselor energetice. În privința gazelor naturale și a petrolului, Ucraina depinde în proporție de 70% de importurile din Rusia [...] Rusia a declarat „război energetic”

Ucrainei între 1992 și 1994; în acea perioadă, întreruperile furnizării energiei erau motivate politic și blocau părți importante ale economiei ucrainene. În 1992, Moscova a redus la jumătate cantitatea de petrol garantată Kievului. Autoritățile ucrainene erau convinse că Moscova aplica presiuni economice pentru a le pedepsi, din cauza respingerii mai multor acorduri în cadrul C.S.I. Prin contrast, obediul Belarus plătea numai jumătate din preț pe care Ucraina trebuia să îl plătească pentru furnizarea energiei. Kremlinul a cerut anumite concesii politice din partea Ucrainei pentru a spori cantitatea de energie garantată, inclusiv controlul deplin al Rusiei asupra flotei Mării Negre și preluarea focoarelor nucleare ucrainene [...] Totuși, Moscova se confrunta cu o dilemă economică, întrucât închiderea unor întreprinderi ucrainene, prin tăierea energiei, putea dăuna economiei ruse [...]

Printr-o schimbare de strategie, produsă începând cu 1994, Moscova nu s-a mai datat la șantajul energetic, căutând, în schimb, să câștige controlul total asupra infrastructurii energetice a Ucrainei. Kremlinul a considerat că o prea mare presiune energetică s-ar putea repercuta negativ asupra capacității Rusiei de a transporta gaze naturale către Vestul Europei, fiind afectate astfel veniturile sale în valută [...]

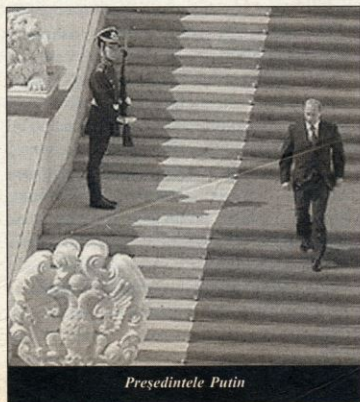
Pentru a slăbi poziția Ucrainei la negocieri, la mijlocul anilor '90, Moscova a anunțat un plan de construcție a unui nou sistem de

conduce prin Belarus către Europa de Vest, cu ocolirea Ucrainei. O astfel de evoluție ar fi păgubit profund economia ucraineană, lipsind-o de posibilitatea taxării tranzitului de energie. Ideea a fost abandonată atunci când administrația Kucima a devenit mai receptivă la cererile Moscovei.

În timpul președinției lui Putin, tentativele concertate de dominare a sectorului energetic ucrainean au continuat. Lukoil a cumpărat rafinăria de petrol de la Odessa în mai 2000, Tiumen Oil a cumpărat 67% din acțiunile rafinăriei Lisiciansk în iulie 2000. Moscova a obligat Ucraina să folosească conducta Odessa-Brodii pentru a transporta petrolul rusesc către Marea Neagră, și nu petrol din Asia Centrală către Europa Centrală. În august 2001, primul-ministru Kasianov și omologul său ucrainean, Kinah, au căzut de acord să pună bazele unei „uniuni energetice”. În octombrie 2002, cei doi președinți au semnat un acord pentru înființarea unui consorțiu energetic interstatat, care să cuprindă și conductele și depozitele de stocare ucrainene [...]

In schimbul sprijinului Moscovei pentru Kucima, sistemul energetic urma să fie pus sub controlul Gazpromului. Acordul se întinde pe 30 de ani, cu o perioadă de cinci ani de prelungire automată. Astfel, compania rusească a ajuns să poată influența în mod direct politica energetică a Kievului, inclusiv înțelegerile în domeniu încheiate de Ucraina cu alte țări. În plus, în timp ce Rusia își dezvoltă rețeaua de conducte prin Belarus către Europa Centrală, pârgurile Ucrainei sunt din ce în ce mai șubrede, iar dominația Rusiei se va consolida. Cu toate acestea, decizia de a crea un consorțiu energetic ruso-ucrainean a înmormântat temporar ideea construcției unor conducte prin Belarus și reflectă încrederea reînnoită în fidelitatea Ucrainei, țară de interes strategic [...]

În iunie 2002, Kucima a semnat un acord cu Putin și cu cancelarul german, Gerhard Schroeder, privind crearea unui consorțiu internațional care să folosească conductele de transport din Ucraina pentru gaze naturale și să asigure tranzitul neîntrerupt al gazelor rusești către Europa [...]

Președintele Putin

Kiev, 29 decembrie 2004. Susținători ai lui Iușcenko în timpul blocadei instituțiilor de stat

Interesele economice rusești s-au dezvoltat în vremea lui Putin: mai multe companii au investit masiv în industria de importanță strategică. Numai în anul 2000, peste 200 de milioane de dolari au fost cheltuiți pentru achiziționarea unor importante utilități ucrainene, precum companii petroliere, rafinării, bănci, complexe metalurgice, fabrici din industria chimică. După Serghei Markov, directorul Institutului de Cercetări Politice, care are legături strânse cu Kremlinul, îmbunătățirea relațiilor dintre Rusia și Ucraina a fost rezultatul unei politici premeditate, menite să dea naștere unei strânse alianțe economice sau unei „piețe comune est-europene”, care să includă țări „nedorite de Europa”.

La sfârșitul anilor '90, nivelul comerțului ruso-ucrainean îl depășea pe cel din perioada sovietică. Rusia reprezenta aproximativ 45% din comerțul Ucrainei și devenise principala destinație a migrației forței de muncă ucrainene [...]

Partidele ucrainene au alertat opinia publică în privința pericolelor dominației economice a Rusiei. În februarie 2003, președintele Comisiei Parlamentare de Monitorizare a Privatizării, Valentina Semeniuk (Partidul Socialist), a informat legislativul despre periclitarea securității naționale de către oamenii de afaceri ruși prin achiziționarea „rafinăriilor de petrol, a producției de material rulant din aluminiu, a comunicațiilor și a multor altor întreprinderi strategice” prin procesul de privatizare. Odată trecute în proprietate rusă, aceste companii privatizate și-au diminuat eficiența economică, iar investițiile făcute în modernizarea lor au fost minore [...]

În august 2003, a fost aprobat un proiect de acord privind crearea unui Spațiu Economic Unic (S.E.U.), cuprinzând Rusia, Ucraina, Belarusul și Kazahstanul. Parlamentarii ucraineni au protestat, afirmând că acesta contravine Constituției și că subminează suveranitatea țării, deoarece Rusia căuta să transforme instrumentele economice în instrumente de control politic [...]

Moscova a exploatat existența minorității ruse pentru a face presiuni asupra Kievului. Oficialii ruși au cerut dublă cetățenie pentru etnicii ruși din Ucraina și au folosit această cerere pentru a amâna semnarea unui tratat bilateral. Considerând că dubla cetățenie va permite Moscovei să emită pretenții de jurisdicție asupra unor regiuni în care rușii sunt majoritari, Ucraina a respins propunerea. Moscova a ridicat, de asemenea, problema „ucrainizării” etnicilor ruși. Pentru a învenina lucrurile, a numit această politică „galiti-anizare”, acuzând tentativele naționaliștilor vest-ucraineni de a îndepărta limba rusă ca mijloc oficial de comunicare, de a marginaliza influența culturală rusă, de a limita acțiunile Bisericii Ortodoxe Ruse și de a consolida o „națiune politică ucraineană”, ceea ce pentru elita politică rusească ar reprezenta o catastrofă. Kievul este în continuare îngrijorat de sprijinul acordat de către Kremlin separatismului din Crimeea și din părțile de Răsărit ale țării, mai ales ținând seama de faptul că politicienii ruși pun sub semnul întrebării caracterul permanent al granițelor de stat ale Ucrainei. Pe de altă parte, interesul Rusiei nu ar fi acela de a provoca un conflict separatist în toată regula în

Viktor Iușcenko cu Iulia Timošenko

Estul sau Sudul Ucrainei, întrucât acesta ar putea produce efecte negative de-a lungul întregii frontiere rusești. Mai mult, sprijinirea secesionismului rusofonilor din Estul Ucrainei ar echivala cu o recunoaștere a separării permanente de Ucraina de Vest. În schimb, problema Crimeei a fost manipulată de către naționaliștii ruși pentru a împiedica guvernul ucrainean să urmărească consolidarea independenței și integrității teritoriale a țării și să se îndrepte către Vest [...]

O piesă importantă a Moscovei în strategia de „dezbinare și stăpânire“ a reprezentat-o Biserica Ortodoxă Rusă, care a alimentat tensiunile sociale din Ucraina. Patriarhiei Moscovei i-a fost permisă lansarea unei campanii mediatice de proporții împotriva acceptării autocefaliei Bisericii Ortodoxe Ucrainene. Campania a găsit un ecou susținut în rândul foștilor *aparaticici* comuniști, a membrilor Parlamentului și administrației și în cel al numeroasei minorități ruse. Aceasta a stârnit și fricțiuni între enoriașii celor două Biserici. În aprilie 1999, în orașul Mariupol, au avut loc confruntări violente între susținătorii Patriarhiei Kievului și cei ai Patriarhiei Moscovei, după ce patriarhul ucrainean Filaret

Sărbătoare în Piața Independenței

sosise pentru a sfinți o cruce ridicată pe viitorul amplasament al unei biserici aparținând Patriarhiei Kievului. Filaret a acuzat autoritățile regionale din Donețk de complicitate la provocarea incidentului și de sprijinire activă a Patriarhiei Moscovei [...]

Moscova a mizat atât pe temerile, cât și pe realitățile unei Ucraine ce făcuse doar reforme economice și

politice limitate. Rusia dorea să beneficieze politic, economic și în materie de securitate de pe urma excluderii Ucrainei de la largirea NATO și a Uniunii Europene. Elitelor politice ucrainene li se oferiseră, în schimb, legături strânse cu Rusia. În ciuda strategiei Moscovei, tinerele generații ale Ucrainei sunt mai puțin nostalgice după trecutul sovietic și au mai puține legături cu Rusia. Sondajele sociologice efectuate între 1999 și 2000 arată că tinerii sunt mai puțin izolaționiști sau orientați către Rusia și mai pro-occidentali decât cei în vârstă. Tânăra generație ucraineană îmbrățișează, în general, ideea aderării țării la NATO și la U.E. și se poziționează critic față de obstacolele serioase din calea evoluției democratice a țării. ■

Versiunea românească
Sergiu MICȘOIU

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

Exclusivitate

Dacă Alexandru III (în picioare, în stânga) credea că politica nu-și avea rostul în panslavism, Stalin (în centrul imaginii) a folosit comuniunea slavă în interesele politicii sovietice

Chiar de la împământenirea ei, în prima jumătate a veacului XIX, noțiunea de comuniune slavă, fie măcar și în sensul de rudenie de limbă, n-a încetat să se confrunte cu voci sceptice sau care au contestat-o chiar. În primul rând în Polonia, unde atitudinea față de Rusia, percepută ca opresor (reamintim că Imperiul țarist a participat, alături de cel prusac și de cel habsburgic, la cele trei împărțiri ale țării, din 1772, 1793 și 1795), a sortit ideea de comuniune slavă unei respingeri aproape totale. Dar chiar și în Rusia au existat gânditori care au văzut în ideea slavă nimic mai mult decât o ficțiune, un miraj înșelător, uneori chiar periculos.

METAMORFOZELE FRĂȚIEI SLAVE

ALEKSANDR S. STIKALIN (Moscova)

A.N. Pîpin (1833-1904), de pildă, filolog aflat sub impresia răscăleii de eliberare a poporului polonez din 1863-1864, dar un tip altfel lucid în aprecieri și prudent în concluzii, a avut probabil temeiuri să constate în 1864: „E greu să faci compatibile ideea despre o unitate slavă și preocupările sociale actuale ale unui rus, ale unui polonez, ceh, sârb ș.a.m.d.” Iar scriitorul și publicistul K.N. Leontiev (1831-1891), mult mai categoric, scria două decenii mai târziu că cehii, dar

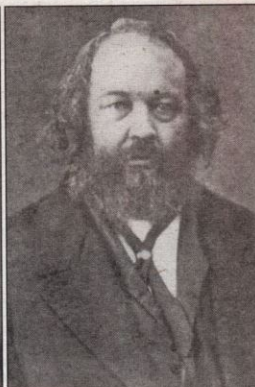
și alți slavi apuseni, catolici, sunt „pur și simplu burghezi europeni și nimic mai mult”.

Nici popoarele slave mici din Europa Centrală, care în secolul XIX nu aveau stat propriu, nu s-au grăbit să forțeze ușa spre Răsărit, spre „închisoarea popoarelor”, preferând adesea dominația habsburgică celei mai sângeroase, rusești. Dacă primele generații de ideologi ai mișcărilor slave, firave pe atunci, au văzut un sprijin în Rusia, în anii 1820-1830, pentru aspirațiile lor naționale, curând

avea să se instaleze dezamăgirea. Acțiunile țarismului în anii 1831-1849 în Europa Centrală au afectat grav imaginea marelui imperiu slav.

Plecat ceh, întors și mai ceh

Slavii veniți în Rusia din alte spații, deștul de puțini, de altfel, nu au contribuit nici ei la menținerea unor iluzii. „Concomitent cu deșteptarea spiritului național, la noi în țară a apărut ideea slavă. Ruși, polonezi și alți slavi își spu-

Sub influența realităților, poetul Feodor Tiutcev (stânga) și-a domolit înverșunarea panslavistă. Anarhistul Mihail A. Bakunin, în schimb, a rămas un adept neînduplecat al curentului, iar disidentul iugoslav Milovan Djilas i-a sesizat caracterul factice

neau unul altuia frați, se bucurau de succese laolaltă..., iar cei mai practici dintre ei aveau convingerea fermă că, în timp, toți cei 80 de milioane de slavi vor vorbi o singură limbă literară și vor constitui unul și același popor", scria un cunoscut poet și publicist ceh, Karel Havlíček-Borovsky.

Ideea comunității slave a existat în Cehia încă din timpul războaielor husite, iar în veacul XVII croatul I. Križanić a văzut pentru prima oară în Rusia marea forță capabilă să organizeze și să unească la un loc popoarele slave. Fiind martor al consolidării statelor devenite monarhii absolute (Franța, Austria), el voia același lucru pentru lumea slavă, convins că o monarhie slavă puternică poate înfrânge pericolul otoman și sta în calea expansionismului german.

Conștiința apartenenței la lumea slavă a dat sârbilor și bulgarilor forță în lupta cu stăpânirea otomană, a avut rol de apărare, în condițiile când cehii, slovaci, croații, slovenii erau amenințați de germanizare sau maghiarizare. Odată

stimulată, memoria istorică a contribuit la conturarea statului conștiinței etnice de sine a fiecărei mici comunități. Fiecare popor s-a definit mai bine în cadrul lumii slave. Gândirea politică cehă, mai repede decât altele, a evoluat de la utopia panslavă la un program național realist și precis.

Utili prin ostilitatea lor

Concepția comuniunii slave s-a dezvoltat și în Rusia, legat de procesele interne, nu numai în teritoriile vest- și sud-slave. Polemica între occidentaliști și slavofili nu a conținut decenii la rând. Dacă primii vedeau legăturile ruso-slave din unghiul unei comuniuni de sarcini în complexul unor relații civilizate între Rusia și Europa, ceilalți porneau de la unicitatea slavă, căreia îi confereau o importanță aparte în rezolvarea unor probleme actuale ale vieții rusești.

Revoluțiile din 1848, receptate de opinia publică conservatoare din Rusia ca o

provocare adresată vechii ordini a lumii și, în consecință, ca o amenințare la adresa integralității și liniștii puterii rusești, au născut printre unii slavofili speranța că slavii eliberați de sub dominația austrieilor și otomanilor se vor alătura voluntar Rusiei. Ideea unității slave ca alternativă la calea apuseană de dezvoltare și-a găsit expresie în versurile lui Feodor I. Tiutcev.

Diplomat de profesie, bun cunoscător al Occidentului, fără a subaprecia contradicțiile și diferențele din lumea slavă, orientarea prooccidentală a slavilor apuseni, poetul și-a păstrat capacitatea de a învinge propriile-i mituri. Oricât de dragă inimii sale ar fi fost ideea revenirii Constantinopolului și a creării unei puteri slav-orientale grecești, moștenitoare legală a Bizanțului, ea nu i-a fost confirmată de mersul istoriei. După înfrângerea din Războiul Crimeei, „măreața misiune istorică a Rusiei”, în care Tiutcev credea atât de tare, i se arăta poetului prea puțin reală. Uniunea politică a popoarelor slave părea a fi

înlocuită de uniunea lor spirituală.

Ideea comuniunii slave a fost adesea interpretată în fel și chip, de la o cumunitate strict culturală, fără ambiții politice, până la încercările Rusiei de a decide soarta Europei, cu ajutorul slavilor de dincolo de granițe. Uneori, această idee a căpătat un conținut monarhic. Teoreticianul anarhismului, M.A. Bakunin (1814-1876), i-a chemat pe slavi să fie gata a îndeplini marea lor misiune, înnoirea „putredei lumi apusene”.

Regimul țarist, deși în anumite condiții istorice s-a proclamat oficial centrul lumii slave, nu era interesat să-și strice relațiile cu Curtea de la Viena, așa că nu a fost preocupat să cultive mișcările slave radicale antihabsburgice. „Nici Boemia, nici Moravia, nici altceva nu voi primi sub sceptrul Rusiei, chiar dacă ele ar cere-o cu insistență, pentru că ar fi împotriva intereselor

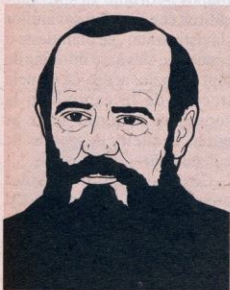
noastre”, scria Nicolae I în 1848. Această linie s-a păstrat mai târziu. Un diplomat rus raporta la Petersburg că slavii din afara granițelor „pot fi mai utili Rusiei atunci când vor intra în componența unui stat dușman lor și nouă”. „Revoluționarizarea” lor artificială, dacă o asemenea măsură convine demnității Rusiei, poate fi justificată numai dacă ar aduce foloase reale și ar corespunde scopurilor ei finale. Dar o asemenea tactică putea știrbi prestigiul Rusiei. De aceea, Curtea de la Petersburg a respins premeditat această cale, pentru a nu supăra și mai tare Curtea de la Viena.

Istoria a dovedit că pe măsura emancipării lor politice, slavii apuseni au înclinat tot mai mult spre Apus, spre forme mai avansate de viață. Cei mai înțelepți diplomați de la Petersburg au recunoscut că „jugul unguresc poate fi cea mai bună garanție a dragostei slavilor unguri față de Rusia.

Odată cu încetarea lui, ei vor avea alte interese și – aceasta e întrebarea! – vor mai corespunde aceste interese cu ale noastre?”

Stalin apelează la idee

Politica țarismului în Balcani era la fel de prudentă. Până și Alexandru III, cel mai înclinat dintre monarhii ruși spre influența cercurilor panslave, s-a arătat nemulțumit de activitatea Comitetului slav din Petersburg, declarând că „asociația slavă nu trebuie să se amestece în politică”. Așadar, exista o anume distanță între doctrinele panslaviste extremiste și diplomația petersburgheză, căreia îi era străină ideea creării unui imperiu slav mondial. Clișeul amenințării panslave din partea Rusiei, apărut în Occident încă din anii 1830-1840, se baza în general pe exagerarea pericolului real. Mitul acesta a fost atât de viabil, încât în unele

Niciodată Rusia nu va avea și nici n-a avut asemenea dușmani fățiși sau numai cârtitori, care s-o invidieze, s-o urască în așa măsură, precum aceste seminții slave, de îndată ce Rusia le va elibera, iar Europa va fi de acord să le recunoască independența! Nu trebuie să-mi obiecteze cineva, să mă conteste, să strige la mine că exagerez și nu vreau să-i văd în ochi pe slavi! Dimpotrivă, îi iubesc foarte mult, dar nici nu voi sări să mă apăr, deoarece știu că totul se va petrece așa cum spun, și nu din cauza caracterului josnic, nerecunoscător al slavilor, nu, nici pe departe (în acest sens, caracterul lor nu diferă de al celorlalte popoare), ci tocmai pentru că asemenea lucruri nici nu se pot petrece altfel în lume. Nu voi lungi vorba, dar știu că noi nu trebuie să le pretindem nici un fel de recunoștință, de acest lucru trebuie să ținem seama în viitor. După eliberare își vor începe noua viață, repet, tocmai prin a solicita Europei, sau Angliei și Germaniei, spre exemplu, garanția și

proteCTORATUL libertății lor, chiar dacă în concertul statelor europene va figura și Rusia, o vor face anume pentru a se apăra de Rusia. Vor începe neapărat prin a-și spune, prin a se convinge în sinea lor, dacă nu chiar cu voce tare, că nu-i sunt obligați câtuși de puțin Rusiei, ci, din contră, abia au reușit să scape de setea ei de putere, prin încheierea păcii la intervenția concertului european, că, dacă Europa n-ar fi intervenit, Rusia, eliberându-i de sub turci, i-ar fi înghițit într-o clipă, „urmărind lărgirea granițelor și întemeierea unui mare Imperiu al tuturor slavilor prin subjugarea slavilor de către barbarul, vicleanul și lacomul popor rus”. O, mult timp, încă mult timp nu vor fi ei în stare să recunoască dezinteresul Rusiei și semnele măreței idei.

(F.M. Dostoievski, *Jurnal de scriitor*, vol. III, Editura Polirom, 2000)

țări, chiar târziu, prin anii 1930, amiralul Horthy, în scrisorile sale către Hitler, decodifica ideile bolșevice ale revoluției mondiale ca o nouă fațetă a vechii doctrine panslave. Întărirea pozițiilor U.R.S.S. după al doilea război mondial în Europa Centrală a fost receptată în Occident ca întruparea vechilor tendințe panslave, cu atât mai mult cu cât regimul stalinist nu s-a sfârșit să folosească în interesele lui concepția comunismului slave, căreia i-a dat o interpretare proprie.

S-a discutat, de asemenea, mult despre influența ideii slave asupra politicii U.R.S.S. în anii 1940. În principiu, ideea este străină de abordarea marxistă, de clasă, cu atât mai mult cu cât ea fusese îmbrățișată de ideologia mișcării albilor și de emigrația rusă. Prima încercare – timidă, de altfel – de conexare a politicii externe la harta slavă a avut loc în 1935, în timpul încheierii acordului cu Cehoslovacia. Atunci, după 18 ani de putere sovietică, au răsunat, la recepția organizată în cinstea delegației cehoslovace, cuvintele lui M.M. Litvinov despre uniunea slavă în luptă cu fascismul german. Odată cu începutul războiului, ideea unității slave, extrasă din arsenalul politicii sovietice, a început să fie folosită ca instrument de propagandă, apoi, în etapa finală a războiului și în primii ani postbelici, ea a devenit un mijloc de întărire a pozițiilor politice ale U.R.S.S. în Europa Centrală și de Sud-Est, de formare sub egida U.R.S.S. a unui bloc militar-politic al statelor slave. Stalin personal, primindu-l pe

Hitler și Horthy (în imagine cu soția) au văzut în ideile bolșevice tot vechea doctrină panslavă

Beneș, în 1945, l-a numit „noul slavofil” și a propus un toast în onoarea uniunii popoarelor slave.

Regimul stalinist a creat și o instituție pentru întărirea influenței sovietice, Comitetul panslav, transformat ulterior în Comitetul slav al U.R.S.S. În ciuda frazelor propagandistice sfârșitoare despre misiunea popoarelor slave, acest comitet era rezultatul unei politici mărunte, vremelnice, interesate. Disidentul comunist iugoslav Milovan Djilas (1911-1995), care, în timpul șederii sale la Moscova, în martie 1944, a cunoscut activitatea acestei instituții, scria mai târziu: „Oricui, nu numai unui comunist, îi sârea în ochi caracterul ei artificial. Slujea numai ca propagandă și chiar sub acest aspect rolul îi era limitat. Scopurile nu-i erau clare: în comitet intrau în principal comuniști din țările slave aflați la Moscova; acestora, ideile solidarității panslave le erau complet străine. Cu toții înțelegeau, chiar fără cuvinte rostite, că trebuia înviat ceva ce dispăruse demult, că trebuia măcar să fie neutralizate curente panslave antisovietice. În Comitetul panslav se mânca mult, se bea mult; dar cel mai mult se vorbea. Cuvântările lungi și

sterile din jurul mesei erau, din punct de vedere al conținutului, asemănătoare cu cele din vremea țarului, dar, ca formă, mult mai puțin frumoase. Sincer vorbind, încă de atunci pe mine unul m-a mirat lipsa oricăror idei panslave proaspete.”

În ultimă instanță, ideea slavă a fost aruncată la coș, ca ineficientă. Conflictul sovieto-iugoslav din

1948, care a demonstrat opiniei publice marea ruptură din lumea slavă, a constituit o mare lovitură pentru noua mișcare slavă, din care ea nu și-a mai revenit. Dar chiar înainte de momentul 1948, Moscova începuse să înțeleagă că ideea aceasta constituie o piedică pentru procesul de atragere a țărilor neslave în orbita influenței sovietice. La 27 martie 1948, la consfătuirea C.C. al P.C. (b) din Rusia, A. I. Idanov, vorbind despre pregătirea congresului savanților slaviști, arăta: „se planuiește o economie slavă, se întreține de fapt o iluzie, aceea că etapele trecerii de la capitalism la socialism în țările slave ar putea fi altele, deosebite de celelalte țări.”

Chiar dacă după război prestigiul U.R.S.S. era mare și țara se bucura de multe simpatii, situația nu a durat mult, doar până la primul contact cu armata roșie eliberatoare, mai ales cu serviciile speciale ale U.R.S.S. „Tot ce am construit 25 de ani a distrus armata roșie într-o noapte”, observa cu amarăciune comunistul cehoslovac K. Schmidke, sub impresia primelor zile după sosirea trupelor sovietice pe teritoriul Slovaciei. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

Într-o Uniune Europeană în care Franța și Germania au renunțat la disputa pentru Alsacia și Lorena și oferă un model de reconciliere istorică, nu este loc pentru țări care ar putea emite pretenții teritoriale față de alți membri ai Uniunii Europene.

Există în lume mai multe teritorii în jurul cărora s-au creat, în timp, dispute istorice. Există astăzi multe state în cuprinsul cărora s-au format mișcări de autonomie, care emit chiar pretenții de despărțire. Marea Britanie, Spania, Italia sunt poate cele mai cunoscute exemple. Nici Statele Unite nu sunt scutite de astfel de situații. La jumătatea lunii trecute, ziarul New York Times vorbea despre renașterea unei organizații care militează pentru independența statului Texas. Dar tendința majoră este spre integrare, colaborare, cooperare.

Ungaria, ca stat membru al Uniunii Europene, și România, ca viitor stat membru, trebuie să lase în urmă disputele trecutului. Dacă autoritățile politice au priceput rapid situația, la nivelul societății civile lucrurile merg mai greu. Mentalitățile se schimbă cu dificultate, mai ales când perioada de confruntare a fost mult mai lungă decât cea scursă din momentul enunțării dorinței de schimbare.

Prezentăm în acest număr două articole ce analizează mecanismul alimentării neîncrederii reciproce și al respingerii. O facem și pentru că recent mediatizat film Trianon ne-a ajutat să înțelegem mai bine blocajele care există la nivelul unei părți a societății civile ungare. Unul dintre cei intervievați în film vorbea despre un sindrom al canarului. Când dai drumul unui canar din colivie – spunea el –, vrăbiile se reped și îl omoară, pentru că este mai frumos, altfel decât ceilalți.

Reacția societății civile din România față de filmul Trianon a fost încurajatoare. S-a discutat cu calm, cu o necesară detașare față de afirmații care respingeau orice posibilitate de rezolvare a „problemelor istorice ale Ungariei” în cadrul Uniunii Europene. Statul român a făcut, anul trecut, gestul de a decide reinstalarea statuii celor 13 generali la Arad, într-un parc al reconcilierii româno-ungare. Dar mai sunt încă multe de făcut la nivelul mentalului colectiv, și în România, dar și în Ungaria pentru a conviețui într-o Uniune Europeană. Și a încerca să îți jară aprins în maghiarimea din România, în așteptarea vântului favorabil care să întetească pălălaia, nu este un gest care să contribuie la reconciliere.

Dorin MATEI

RASE HEGEMONICE ȘI RASE SUPUSE

FLORIN POPESCU

În anul 1890 apărea la Arad o nouă ediție a lucrării Albumul martirilor de la Arad, o culegere de studii și articole îngrijită de Varga Otto, profesor de istorie în oraș. Studiul

Hegemonia rasei maghiare, de care ne vom ocupa în continuare, era semnat de Concha Gyozo, ales chiar în acel an vicepreședinte al Academiei ungare, funcție pe care a deținut-o până în 1926. Se pare că el a fost și cel care a facilitat reeditarea lucrării. Un personaj deci care putea vorbi autorizat despre valoarea pe care societatea ungară de atunci o acorda statuii celor 13 generali.

Cititorul va recunoaște imediat nota de exaltare, de patetism. Și va înțelege, poate, mai bine de ce autoritățile române au învelit în scânduri, după 1918, cele două statui, hotărând în final să le demonteze, fără a le distruge și păstrându-le. Să se fi gândit Ion I.C. Brătianu oare că avea să vină ziua când accentele de patetism ale lui Concha Gyozo vor fi o pagină de istorie, când statuile vor fi repuse la locul lor, fără semnificația pe care le-o dădea vicepreședintele Academiei ungare și tocmai ca un gest de bunăvoință, pe drumul reconcilierii?

Statuia celor 13 generali și în stânga, Concha Gyozo

După un elogiu adus jertfei celor 13 generali participanți la revoluția din 1848-1849 împușcați de austrieci, autorul începe demonstrația supremației rasei ungare. „De ce trebuie statul, care este cel care împarte dreptatea și adevărul pe pământul țării noastre, cel care veghează la drepturile economice și morale, conducătorul forțelor armate, forțe maghiare mai ales în spirit, să ridice rasa maghiară drept conducătoare a celorlalte care trăiesc alături de ea? Pentru că în transformările actuale ale locuitorilor Europei pe acest pământ, unde pe de o parte se întâlnesc lumile slavă și germană, și pe de alta noile state întemeiate în fostul Imperiu otoman sunt nepregătite

încă și unde datorită acestei nepregătiri lumea europeană este amenințată cu distrugerea, trebuie să existe un stat puternic [...] Cu atât mai mult cu cât doar modul de gândire al secolului trecut și-a putut închipui că dispozițiile naționale, punctele de vedere, bazele intime ale acestora, dreptul, morala, lumea fiecărui popor sunt o repetare identică a caracteristicilor comune ale omenirii. A aștepta însă asemenea caracteristici de la rasele ce locuiesc în țara noastră, dacă am accepta principiul afirmării politice a acestora pe baze etnice, ar echivala cu întemeierea compromisului pe baza acutizării diferendelor.”

Vicepreședintele Academiei ungare era conștient de di-

Tablou de Mor Than înfățișând revoluționar

ficultățile unui asemenea raționament, prin care celelalte rase ale viitorului stat erau excluse de la viața politică. „O astfel de situație pare incompatibilă cu principiile contemporane,

Presă despre demontarea statuielor din Arad

FLORIN ROTARU

La 26 mai 1925, Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri și ministru de Interne, înainta Consiliului un referat. Se reamintea că primăria orașului Arad ceruse autorizație de a demonta statuile lui Kossuth și pe cea numită a „Libertății”, sau a celor 13 generali. Autorizația fusese acordată prin Ordinul nr. 22.621/C, din 20 septembrie 1924. Consiliul comunal al orașului Arad solicita acum aprobarea de a încheia contract cu firma lui Raffaello Vignali din Oradea, specializată în astfel de lucrări. Ion I.C. Brătianu cerea membrilor Cabinetului să își dea acordul pentru „încheierea prin bună învoială a convenitului contract între primăria orașului Arad și dl. Raffaello Vignali din Oradea Mare, pentru darea în întreprindere a lucrărilor de demontare și

așezare în muzeul palatului cultural al numitului oraș a statuelor lui «Kossuth și a Libertății», în limita sumei de lei 241.860, care se va plăti din bugetul comunei pe anul 1925.” În ședința Consiliului de Miniștri din 30 mai 1925, se decidea favorabil asupra cererii primăriei orașului Arad.

Desigur publicațiile în limba maghiară condamnau gestul autorităților române. *Brassoi Lapok* acuza că demontarea statuielor nu s-a făcut cu grijă, aducându-li-se stricăciuni. Dezmințind, *Tribuna nouă* din 25 iulie 1925, comenta: „Este natural că o asemenea știre este de ajuns ca să umple cu amărăciune și revoltă întreaga suflare ungurească de la noi și dincolo de hotare, deoarece monumentul celor 13 martiri din Arad a fost considerat cel mai mare

confruntare între trupele imperiale și maghiari, în 1848

pentru că cuprinde afirmarea principiilor aristocratice din punct de vedere rasial, național, atunci când omenirea, și în ea maghiarimea, înăntează pe drumul egalității

democratice. S-ar înșela însă amarnic cel care presupune că principiile democratice s-ar putea afirma ca principii în întreaga omenire, în condițiile naționale existente." În fond, procesul de colonizare nu era tocmai o dovadă a faptului că exista o dominație a „legii deosebirilor de natură aristocratică? [...] viața politică internațională de azi se bazează pe ierarhia forței materiale și spirituale a popoarelor. Față de aceasta, egalitatea în drepturi a diferitelor rase într-un stat este incompatibilă cu principiile de viață ale omenirii de azi, pentru că o astfel de egalitate ar însemna împotmolirea în structura organizatorică a Evului Mediu, la care omenirea nu se mai

poate întoarce acum, când s-a deslipit de ea cu mare greutate. "Rasa care să domine statul central-european ce urma să se nască pe Dunăre și Carpați trebuia să „aibă ceva de spus, să fie în posesia unei forțe prin care să îmbogățească cu ceva omenirea".

Dintre rasele slave ce există la noi în țară, croații, sârbii și ruthenii pică la acest «examen», în parte datorită numărului lor redus, în parte datorită nedezvoltării particularităților lor, iar în parte datorită faptului că sârbii și croații, datorită unei tradiții de veacuri, și-au întemeiat organizații doar într-o parte a țării, au obținut un anumit grad de afirmare politică, iar

monument din întreaga fostă Ungarie. "De altfel, potrivit ziarului *Tribuna nouă*, din 22 iulie, *Brassoi Lapok* fusese „dovedit ca subvenționat al unor organe oculte budapestane."

Între argumentele invocate de presa română pentru a justifica gestul autorităților era și acela că statuile nici nu reprezentau monumente istorice, fiind doar „opere sculpturale politice". „Monumentele istorice nu sunt decât cele datate până la începutul secolului XIX."

Înainte de a fi demontate, vreme de șapte ani, statuile fuseseră îmbrăcate în scânduri. Motiv pentru ungurii din Arad să le arate străinilor care treceau prin oraș și să se plângă de intoleranța românilor, cu ecou în unele publicații din Occident. Pe lângă faptul că ungurii depuneau noaptea flori, pe ascuns, la cele două statui, ei considerau că indecizia autorităților de a le demonta era o dovadă a faptului că nici-ele nu credeau că Unirea de la 1 Decembrie 1918 ar fi fost de durată. Iată de ce, arătau ziarele, măsura demontării trebuia luată de „primăria Aradului, dacă nu era slabă de înger, așa cum e, [...] acum trei-patru ani,

pentru a le pune la locul unde li se cuvine, în muzeu, sau să le trimită peste Tisa".

O soluție avansată în discuțiile de atunci a fost și schimbarea celor două statui cu obiecte și documente românești aflate în Ungaria. Se făcea și o listă cu obiectele ce puteau fi solicitate: „reliquile lui Horia și Cloșca, Crucea de la Sf. Munte pe care a jurat Comitetul Național la 1848, cărți și costume vechi ardeleni, primele editate în secolul XVII, șaua de fildes a lui Vlad Dracul, cele două litografii vechi, cari reprezintă târgul din Brașov, colecția de fonograme și cântece adunate din Ardeal și Banat de pianistul Bartok Bella". Și dacă statul ungar considera schimbul neechivalent, puteam să mai dăm tot „muzeul unguresc din 1848, care se găsește în una din sălile palatului cultural din Arad, care pentru noi românii nu prezintă nici un interes istoric, precum și toate tablourile cu conținut din istoria Ungariei, la cari s-ar adăuga și multe portrete ale figurilor istorice și politice ungurești".

Ziarul *Tribuna nouă*, din 22 iulie, făcea și un scurt istoric al ridicării statuii, constatând

față de ei rămâne rasa slovenă, care rivalizează cu ei ca număr. Această rasă, cu toate că are calități bune individuale în industrie și agricultură, are puține cunoștințe, are un spirit individual prea restrâns pentru a dori o realizare politică sau pentru a fi pusă în discuție în calitate de conducătoare a altor rase. Rasa slovenă este puțin reprezentată, se afirmă din rândul ei doar un mic număr de mici moșieri, industriași, dacă nu ținem cont și de cei câțiva preoți și avocați, astfel încât îi lipsesc cu desăvârșire acele forțe care îi sunt necesare pentru realizarea sarcinilor sociale și de stat ale omenirii. În plus, rasa slovenă se împacă cu ideea existenței sub hegemonia altei rase, nu doar politic, dar și din punct de

vedere social, după cum dovedește poziția germanilor ce trăiesc printre ei.

Românii, prin dezvoltarea lor în industrie, agricultură, știință, literatură, sunt tocmai în coada raselor, însă personalitatea și trăsăturile lor sunt mai accentuate decât ale slovenilor, la fel numărul lor este mai mare. Însă personalitatea românilor este încă în stare embrionară, are un caracter pasiv, sămânța acestei personalități nu a fost utilizată nici aici, nici acolo unde a reușit crearea unui stat propriu. S-a afirmat doar prin oierit, agricultură intensivă și industria este încă în fașă la ei. Alcătuirea lor statală constă în preluarea instituțiilor acelor

state cu ajutorul cărora a reușit înființarea noului stat prin Pacea de la Paris, din 1856. Românii vor trebui să mai lucreze încă cel puțin 50 de ani în plan social pentru a ajunge eventual la nivelul actual al rasei slovene, maghiare sau germane. Până nu se întâmplă acest lucru conform legilor psihologiei, nu este posibil ca această rasă să aibă drepturi egale la conducere cu acele rase de la care tocmai învață, dar nu poate cere nici afirmarea politică a personalității, cât timp nu a încercat încă acest lucru nici măcar la nivelul cel mai de jos al vieții sociale. Afirmarea distinctă a unei asemenea rase, dintr-un astfel de stat, într-o anume regiune a țării din punct de vedere general ar determina

că ea se făcuse și cu banii românilor din Ardeal. Și asta pentru că circula un zvon, potrivit căruia fostul prefect ungar al județului „ar fi declarat că guvernul nostru ar fi oferit gratuit guvernului ungar aceste opere sculpturale“. Se reamintea cititorilor că ideea înălțării statuii celor 13 generali (trebuie spus că într-unul dintre articole, o notă a redacției

mentul. S-a făcut un nou apel către prefecturi și comune, obținându-se suma necesară. Ziarul preciza că nu s-a dat „nici un fel de subvenție din partea județelor Sibiu și Hunedoara (dl. profesor Petranu [autorul articolului – F.R.] a ocolit a ne preciza că fondul necesar a fost adunat din truda țaranului român ardelean – n.r.)“.

corecta pe autor, arătând că majoritatea generalilor uciși nu erau unguri de origine) îi aparținuse ziaristului Tiszti, care publicase un apel în ziarul ardelean *Alfold*, în anul 1867. Primăria orașului lansase 988 liste de subscripție, adunându-se în 10 ani 33.323 florini. Comitetul de inițiativă s-a reorganizat în anul 1876, lansând noi liste de subscripție. Autoritățile de la Budapesta au oferit doar 1.300 florini: s-au adunat 60.000 florini, prea puțini față de cei 100.000 cât costa monu-

Pe locul unde s-a aflat statuia, la Arad, se ridică un obelisc

În anul 1877 s-a organizat un concurs și a fost aleasă, din 14 opere expuse, lucrarea sculptorului Huszar, din Budapesta. În 1883 s-a încheiat contractul, pentru 93.983 florini. Cum autorul ales a murit în 1885, realizarea a revenit sculptorului Zala.

Ziarul *Universul*, prin semnătura lui Al. Avram, avansa și o altă posibilă soluție: „bronzul lor ar fi foarte nimerit ca să se toarne din el o statuie tot atât de impunătoare a lui Avram Iancu și alta câtorva tribuni români din aceeași revoluție de la 1848“.

declinul celorlalte rase care trăiesc cu ei aici [...] În Balcani, românii au fost ridicați la rangul de stat doar de faptul că turcii care-i stăpâneau nu au reușit să servească cauzele europenilor. Afirmarea politică a românilor s-ar derula mai repede, fără îndoială, într-un stat unde afirmarea lor e posibilă doar în domeniul social, spre deosebire de România“.

Nici măcar germanii nu erau cei chemați pentru înalta misiune. „Germanii sunt aceia ale căror pretenții pentru conducere ar fi cele mai îndreptățite la prima vedere, atât din punct de vedere al originalității personalității lor, atât a nivelului lor spiritual și moral, al capacităților de utilizare a calităților lor, cât și în ceea ce privește numărul lor. Istoria însă și-a dat verdictul asupra intențiilor care au apelat la ultimele resurse pentru a-și impune aici hegemonia în ultimele secole, în timpul imperiului lui Ludovic I și Iosif II, până în deceniul 5 al secolului trecut [al XVIII-lea – F.P.]. Germanii din țară nu sprijină acest lucru

și exceptând o mână de sași se mulțumesc cu afirmarea socială și sunt cei mai fideli sprijinitori ai hegemoniei politice maghiare.“

Concluzia era una logică: „A rămas în final rasa maghiară, care a înființat statul și-l conduce de 1.000 ani.“ Nu are rost să zăbovim asupra argumentelor invocate de Concha Gyozo pentru a demonstra superioritatea rasei ungare. Să mai cităm doar un fragment din pledoaria sa. „Asimilarea rasei maghiare nu i-a reușit nici măcar puternicei rase germane, deci Europa ar considera cu atât mai puțin demnă de acest lucru rasa română, chiar dacă elementele sale dispersate ar rupe de la Ungaria părțile ei sud-estice, de la Austria Bucovina, de la Rusia Basarabia, unindu-le cu ajutorul forțelor europene. Nici astfel românii nu ar depăși semnificativ pe maghiari, nici măcar numeric, fără a mai ține cont de deosebirile spirituale [...] Oare cum e mai avantajos pentru români? Să stea în fața mării slave la nivelul lor actual de dezvoltare socială și statală având în spate o Ungarie

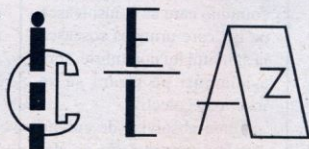
puternică, chiar dacă în cadrul ei frații lor români au doar o afirmare socială? Hegemonia maghiară este în interesul nu doar al Europei, dar și al raselor aflate sub hegemonia ei. Rasa maghiară nu trăiește doar pentru ea, ci pentru umanitate, realizând legile omenirii, îmbogățind omenirea prin însăși viața ei, prin noi moduri de viață, noi forțe, cu un spirit distinct, conducând rase care nu ar putea realiza acest lucru.“

Pentru Concha Gyozo, monumentul care se ridică la Arad celor 13 generali nu era doar un omagiu adus „gloriei luptătorilor pentru libertate, spiritului Nordului în fața atacurilor de la Răsărit și Apus, este bătaia inimii omenirii în fața groazei dominației lumii, victoria forțelor spiritului și moralei în fața forței brute, gloria omenirii în fiii săi“.

Pentru noi, cei de azi, el nu mai poate fi decât simbolul unei reconcilierii prin eforturi comune, într-o lume care nu mai admite discursuri de tipul celui ținut de Concha Gyozo în urmă cu peste 100 ani. ■

OMUL UNIRII

(Biverb: 10, 4)

COLECTIVIZARE „CU ARCANUL”

VASILE STAN

Cele relatate în paginile pe care vi le supun atenției s-au petrecut la sfârșitul lunii noiembrie și în decembrie 1957, în comuna Suraia, apoi în satul Vadul Roșca (comuna Vulturii) și în comuna Răstoacă, toate din județul Vrancea. Sunt întâmplări triste, reconstituite pe baza puținelor documente oficiale, dar mai ales cu ajutorul mărturiilor unora dintre participanți: Nicolae Toma, Ilie Săndulache, Gheorghe Mocanu, Nițiu Dragomir, Bunca Datcu și Soare Bejan. Eu însumi am fost implicat în desfășurarea lor, ca membru al echipelor însărcinate cu colectivizarea satelor. Eram student atunci, iar conducerea facultății îmi dăduse însărcinarea să merg la mine în comună și „să pun umărul la marea operă de transformare socialistă a agriculturii”. Am scris aceste pagini ca să rămână ceva despre oamenii care au suferit atât de mult. Consider că nu avem dreptul să tăcem în fața istoriei.

De prin 1956, în fostul raion Focșani, au fost colectivizate, rând pe rând, comunele Tătăranu, Mărtinești, Gologanu, Milcovul, o parte din comunele Jariștea, Urechești, Popești. În martie 1956, la Suraia luase ființă Gospodăria Agricolă Colectivă (G.A.C.) „Drumul lui Lenin”, cu numai 12 familii, dar ocupând cel mai bun pământ al comunei, pe malul Siretului, la marginea dinspre Focșani.

În 1957, autoritățile de la raion și regiune și-au planificat să încheie procesul de colectivizare. Problema cea mai dificilă o reprezenta comuna Suraia, ai cărei locuitori se

opuneau cu dârzenie. Instructorul de partid Nicolae Toma a fost chemat la raion și i s-a comunicat de către instructorul Comitetului Central să pregătească terenul: să mobilizeze pe cei de la Sfatul popular, pe profesori și alți salariați din comună, care să îi însoțească pe cei care urma să sosească la sfârșitul lui noiembrie, spre a-i lămuri pe țărani să se înscrie în colectiv.

Toma absolvise de curând școala de partid de un an, dar îi cunoștea bine pe surăieni, pentru că în perioada 1954-1956 fusese instructor U.T.M. în comună. Când instructorul

de la C.C. îl avertizase că acțiunea de colectivizare de la Suraia trebuia încheiată în două zile, Toma i-a spus că vor fi mari greutăți, că oamenii nu vor ceda așa de ușor. L-a întrebat apoi pe instructorul de la C.C. dacă se mai respectă principiul liberului consimțământ, cum se preciza în documentele Plenarei din 3-5 martie 1949; nu de alta, dar voia să știe ce să le răspundă oamenilor dacă îl vor întreba.

Instructorul de la C.C. i-a răspuns că politica partidului trebuie înfăptuită fără murmur și a observat că munca politică de masă la Suraia era slabă.

„Ce fac tovarășii de acolo? – a întrebat el –, vor da socoteală!”. Văzând că Toma ezita, a continuat: „Dacă e p-așa, și cu tine și fără tine, noi tot terminăm colectivizarea, nu putem aștepta anul 2000!”. Și când Toma a dat să mai spună ceva, instructorul C.C. s-a enervat de-a binelea și s-a adresat celor prezenți (membri ai biroului raional de partid): „La uitați, tovarăși, ce oameni ați școlarizat și ce poate spune un tânăr activist! Mergi, tovarășe, acolo unde te trimite partidul și fii mai atent cum pui problema!”

Suraia, 27 noiembrie 1957. Dimineată plumburie. Pe la ora 10, dinspre Focșani, pătrund în sat camioane încărcate cu activiști, străini de partea locului. S-au oprit la școală și în câteva minute s-au constituit în echipe de 12-15 indivizi; însoțite de câte un localnic, s-au răspândit în sat. Pe ulițe, nici țipenie de om.

Prima echipă a dat buzna în curtea lui Petracea Costache, peste drum de școală. Moșul, bolnav, stătea liniștit pe prispă. Cei din echipă l-au înconjurat și au început „să-l lămuirească”. Presat, până la urmă moșul a spus „da”, dar a sărit cu gura fiul său, Vasile, care s-a opus categoric. Momente de nervozitate, învălmășeală. Vasile, lovit în cap cu un ciomag, s-a prăbușit la pământ. A fost ridicat și dus la spital.

Vestea s-a răspândit ca fulgerul. Sătenii au ieșit de prin ascunzători,

strigând: „Apă, mă! Foc!”, „Hoții, mă!” și îi așteptau pe agitatori la răspântii. În față erau masați copiii, femeile la mijloc, iar în spate, bărbații – hotărâți să oprească năvala echipelor de agitatori.

Nu vrem „corhoz”!

Echipa pe care o însoțeam eu s-a deplasat în partea dinspre Siret a satului. A intrat în curtea lui Cosmagă. Pe prispă, torcea liniștită o bătrână, mama lui Cosmagă. Echipa s-a înconjurat-o. „Dar ce-i cu dumneavoastră?” a întrebat ea. „Bunicuț, am venit să vă treceți la colectiv, matale și-ai dumitale...” „Răcan [vai] de mine, nu ne trecem, că suntem amărâți și murim de foame.” Discuția s-a înfierbântat, bătrâna ținând-o una și bună. Responsabilul echipei, iritat, s-a apropiat de ea, făcând o mișcare bruscă. „Văleu!, a tipat baba, m-a înțepat! Ce-ai, omule, cu mine, ce ți-am făcut?!” Pe dată, am fost înconjurați de o mulțime agitată, strigând: „Huo! Ne bateți, ne omorâți, dizartorii, nu vrem corhoz!”. Ne-am retras repede prin grădini.

Într-o altă parte a comunei, în Butuceni, echipele se împotmoliseră în fața mulțimii furioase, care striga amenințător: „Nu vrem corhoz, plecați acasă! Dizartorii!”. Și-a făcut apariția plutonierul postului de miliție. A tras un foc de pistol în sus și i-a sfătuit pe oameni să se împrăstie pe la casele lor, că altminteri „va fi foarte rău”. Lumea n-a cedat. Ba în altă parte a comunei s-a produs chiar o încăierare și un activist dintr-o echipă a fost lovit cu un par. Încolțite de oameni, echipele s-au retras precipitat spre școală.

Instructorii de la raion și regiune au propus o altă tactică: să se acționeze în echipe mai mari. Dar lumea a reacționat și mai hotărât. Dacă până atunci echipele dădeau buzna în curțile sătenilor, acum localnicii ieșeau în întâmpinarea lor, hărțuindu-i pe agitatori. Mulțimea reușise să-i înghesuie în clădirea școlii. La cererea oamenilor, a ieșit să le vorbească instructorul Toma, pe care îl cunoșteau. La întrebarea lor dacă înscrierea în colectiv era obligatorie, el le-a răspuns că era benevolă, așa cum se

prevedea în documentele Plenarei din 3-5 martie 1949.

– Acum ce mai doriți, oameni buni, ca să vă liniștiți?, i-a întrebat Toma.

– Să plece echipele, să plece dizartorii! Nu vrem corhoz!

Toma a coborât de pe masa de unde le vorbise. Câțiva bărbați s-au apropiat de el și i-au spus cu toată

Tărânișii predau cotele către stat

hotărârea că dacă echipele nu pleacă, la noapte lumea va da foc școlii și vor arde ca șobolanii.

În primele zile ale lui decembrie, comuna a fost impresurată de trupe de securitate. Tot atunci și-a făcut apariția în comună Nicolae Ceaușescu, trimis de conducerea partidului să potolească revolta oamenilor; era membru al Biroului politic al C.C. al P.C.R. și secretar al C.C. al P.C.R.

La Vadu Roșca, în punctul „Cazemata“

Între timp însă, revolta se întinsese. În dimineața de 4 decembrie, la Vadu Roșca ciocnirea dintre țărani și forțele de represiune se soldase cu morți și răniți. Morții fuseseră ridicați imediat și îngropați, noaptea, în Cimitirul Nordic din Focșani.

Cum se ajunsese aici?

La Vadu Roșca nu sosiseră echipele, dar țăranii, alertați de cele auzite și văzute la Suraia, hotărâseră să nu primească „picior de activist“ în satul lor. În ziua de 3 decembrie, un GAZ, însoțit de două mașini, a venit în sat. Cu ele sosise și primul secretar al raionului Liești. Clopotul a sunat și lumea s-a adunat. Primul secretar s-a suit pe scara GAZ-ului, vrând să vorbească mulțimii. Oamenii au început să-l fluiera și să-l huiđuie. „Nu vrem corhozi!“, strigau ei. Mai

Într-o familie de țăărani colectivști

mult, Sandu Lazăr s-a repezit la mașină, sfâșindu-i cu o baionetă prelata.

Speriat, primul secretar s-a retras precipitat. În noaptea de 3 spre 4 decembrie satul a fost înconjurat de batalionul de securitate din Tecuci. În 4 decembrie, în jurul orei 9, din spre Suraia și-au făcut apariția mai multe mașini. Clopotul a început să bată și sătenii s-au masat pe șoseaua principală, în punctul „Cazemata“. Când și-au făcut apariția soldații, oamenii au strigat: „Nu trageți!“ Au răsunat primele salve de avertisment. Lumea a crezut că sunt gloanțe de manevră și n-a dat înapoi. Dimofte Aurel a sărit pe scara mașinii oprite în fața sa, încercând să-l lovească pe maiorul care comanda trupa, dar a fost împușcat pe loc, iar trupa a tras în plin. Lumea s-a împrăștiat, fugind care încotro. Clopotul continua să bată. Trupa a înaintat până în fața bisericii. „Măi, dă-te jos d-acolo, că te împușci!“, l-a avertizat un gradat pe cel din clopotniță. Tănărul n-a ascultat. Au urmat focuri de avertisment. Clopo-

tul suna în continuare. S-a tras în plin. Cristea Ionuș, de 22 de ani, abia eliberat din armată, a murit cu mâinile încleștate pe funia clopotului. În clopotniță mai era și Haralambie Vasile, un băiețel, împietrit de frică; a coborât însoțit de un câine lup-trimis de securiști să-l aducă jos.

În confruntarea care avusese loc la

„Cazemata“ fuseseră împușcați 13 săteni; 11 au murit pe loc, iar alți doi, răniți, au fost transportați la spital la Focșani. În memoria lor, sătenii au ridicat o troiță. Au căzut atunci: Arcan Ion (14 ani), Crăciun Dumitru (28 ani), Crăciun Toader (49 ani), Crăciun Stroie (31 ani), Cristea Ionuț (22 ani), Dimofte Aurel (29 ani), Marin Dumitru (49 ani), Mihai Marin (42 ani), Radu Dana (28 ani).

Școala minciunii

După masacrul, spre seară, câțiva săteni au fost strânși la școală. Nicolae Ceaușescu le-a vorbit despre dezordine, haos și nesupunere. „V-ați ridicat împotriva, dar să știți, drumul agriculturii noastre este al gospodăriilor colective, singurul drum al belșugului. Cei care s-au făcut vinovați vor suporta rigurile legilor!“

Și, într-adevăr, au urmat arestări. 40 de săteni au fost ridicați în puterea nopții; 12 dintre ei au primit condamnări între 15 și 20 de ani închisoare.

A doua zi, Ceaușescu s-a întors la Suraia. Atmosfera era

în continuare încărcată. Era așteptat la Sfatul popular de către activiștii de la raion și regiune. Ceaușescu era nervos. N-a vrut să discute cu ei. I-a luat pe reprezentanții autorităților locale și s-a închis cu ei într-un birou al cooperativei de consum. Participau la discuție: secretarul organizației de partid – învățătorul Dumitru Paraschiv, președintele G.A.C.-ului – Dumitru Arbănaș, directorul școlii – Mocanu Gheorghe, și instructorul de partid Nicolae Toma. Ceaușescu a spus câteva cuvinte despre gravitatea situației și a cerut ca fiecare să-și spună părerea asupra celor întâmplate. Dumitru Paraschiv și Dumitru Arbănaș, timizi și înfricoșați, i-au condamnat pe săteni și au propus măsuri ferme de reprimore. Ceaușescu nu a fost de acord, pentru că văzuse ce se întâmplase la Vadu Roșca. Directorul școlii și instructorul Toma au arătat că surăienii erau oameni gospodari, dar cam țepoși. Ei au fost de părere că echipele trebuie retrase și colectivizarea să se facă în timp, cu răbdare, de către învățătorii și ceilalți intelectuali locali. Ceaușescu a fost de acord și le-a cerut cererile pe care echipele reușiseră să le smulgă oamenilor până atunci. Le-a rupt și le-a aruncat pe foc, în sobă. „Să dați cererile înapoi și să se retragă echipele, a spus el, iar cei vinovați să fie pedepsiți. Nu uitați anga-

jamentele pe care le-ați luat!”, i-a avertizat el în final.

În dimineața următoare, echipele au fost retrase. Satul s-a liniștit, dar oamenii erau îngrijorați. Și aveau dreptate. Au urmat arestări în miez de noapte, după tipicul cunoscut. Au fost judecați și condamnați la pedepse între 15 și 20 de ani de închisoare 11 surăieni. Printre ei s-au numărat: Costică Crăciun, Dogaru Vasile (Birchi), Porumboiu Ghiță (Cioată), Harbor Vasile, Partene Sava, Joghiu Vasile, Munteanu Nicolae (Focșa), Marin Gheorghe, Slavu Pavel, Vlad Stroe, Marin Constantin.

Mâinei represive i-au căzut victimă și oameni complet nevinovați. Bietul Gheorghe Vasilică, nenea Gavaret, cum îi spuneam noi, era un om liniștit și bun gospodar. Avea o grădină mare și frumoasă, cu viță nobilă și mulți pomi fructiferi. Drumul vieții sale fusese presărat cu grele încercări. Plecase pe front, lăsând acasă patru copii. Luptase la Odessa

și apoi la Cotul Donului, unde și căzuse prizonier. Zăcuse prin lagărele din Siberia cinci ani, dar avusese norocul să scape cu viață și se întorsese acasă. După atâta suferință, nu dorea decât să-și vadă în liniște de treburile lui. În timpul evenimentelor de la Suraia nici măcar nu ieșise din curte. Dar mai marii comunei vedeau în el o nucă tare în calea planurilor lor de colectivizare. Au început să-l hărțuiască în fel și chip și într-o noapte l-au ridicat. L-au anchetat și în cele din urmă l-au condamnat. În „Biletul de eliberare” înmănat de penitenciarul din Tecuci în 1964 se preciza că Vasilică Gheorghe fusese condamnat pentru că „s-a opus la comasarea” (contopirea loturilor țărănilor colectivizati, indiferent de locul unde se aflau acestea, într-o tarla unitară, de regulă în vatra satului și cuprinzând pământul cel mai roditor).

„Vrem cererile înapoi!”

— Cum, tovarășe, lăsați pe chiaburi să lanseze svonuri în sat?
— Nu mai sunt primejdioși; i-am demascat săptămâna trecută la ședință.

Demascarea chiaburilor

Ce s-a întâmplat la Răstoaca?

După 15 noiembrie 1957 își făcuseră apariția echipele de activiști și, într-o singură zi, fusese colectivizată toată comuna. Se proiecta acum ca întovărișirea deja existentă să fie transformată în G.A.C. „Viața nouă”. În acest scop, o echipă de la cadastru a venit în sat, pentru delimitarea suprafeței și parcelarea viitoarelor culturi.

Dar, între timp, țăranii aflaseră despre cele întâmplate la Suraia, unde Ceaușescu hotărâse să se înapoieze cererile oamenilor. Populația a intrat în fierbere. Autoritățile au convocat pe toți cetățenii proaspăt colectivizați să se prezinte a doua zi dimineața la podul de peste Putna, pentru a fi consultați la împărțirea pământului. În cursul serii, mobilizați de Dragomir Ursu, Constantin Beșleaga, Miu Corneliu, Miu Gheorghe, Tarbă Gheorghe și Beșleaga Vasile, sătenii s-au hotărât să dea peste cap planurile celor de la centru. Dimineața s-au strâns la pod și când și-au făcut apariția primarul și însoțitorii lui, au început să strige: „Dați-ne cererile înapoi, că ni le-ați

luat cu forță!“ Primarul a încercat să-i potolească, dar n-a reușit. Temându-se, a plecat spre sfat, însoțit de mulțimea de oameni adunată. Ajunși aici, oamenii au rupt firul telefonic și au spart câteva ferestre.

Pe la orele 15, în sat a venit o companie de securitate, în frunte cu un colonel. Colonelul s-a închis într-o cameră, împreună cu conducătorii de partid, cei ai miliției și securității, declarând că el nu vrea să discute cu tot satul, ci cu șefii locali. A fost întocmită o amplă listă cu „recalcitranții“.

A doua zi, a sosit Nicolae Ceaușescu și s-a organizat o adunare în curtea școlii. În câteva cuvinte, el a condamnat răzmerița și a declarat că cei vinovați vor da socoteală. După care a plecat.

Oamenii au rămas în așteptare tensionată, de-acum știind ce-i așteaptă. În următoarele nopți au fost operate arestări, cei reținuți primind grele condamnări, de la 15 la 20 de ani de închisoare. Așa s-a întâmplat cu Miu Corneliu, Miu Gheorghe, Lazăr Nicolae, Popa Ion, Tarbă Gheorghe, Beșleaga Gheorghe, Onicioiu Ștefan, Onicioiu Marin, Beșleaga Vasile, Miu Constantin, Borcea Dumitru. Toți au fost condamnați de Tribunalul Militar Galați ca „teroriști contra ordinii statului“.

La arhivele primăriei și la cele județene n-am găsit mai nimic despre cele întâmplate în urmă cu o jumătate de secol. ■

Îmi amintesc din timpul când eram elev, când în școală dominau suflul străin și atmosfera unei discipline amenințătoare, ședințele de U.T.M., citirea ziarului, activismul politic. Era vremea când semnalul de la posturile noastre de radio se transmitea pe melodia „Lui Stalin slavă, slavă-i cântăm“, când prin piețele publice, cu ocazia unor sărbători oficiale, agitatori infocați strigau: „Stalin și poporul rus/libertate ne-au adus“, deci când peste tot domina cultul lui obsedant. Ei bine, într-o zi din toamna aceluia an, un coleg de-al meu mai talentat a realizat o gazetă de perete pe care a desenat, sus în dreapta, un splendid chip al lui Eminescu. Când s-a afișat gazeta, s-a stărnit valvă în școală. Pe loc au venit secretarul de U.T.M. pe liceu cu un activist de la raion, care controla organizația, au rupt gazeta, repezindu-se nervos împotriva respectivului coleg: „Cine este acesta?“ „Eminescu“, i-a răspuns colegul. „Și cine este Eminescu?“, a întrebat activistul. „Cel mai mare poet al românilor“. „Lasă-mă,

tovarășe, cu Eminescu dimitale; de ce n-ai desenat chipul marelui Stalin? Ce, nu-ți place?“. Colegul a rămas fără replică, iar noi eram înmărmuriți. „Iată, tovarăși, ce elemente dubioase se ascund printre voi!“ Și pentru a fi și mai limpede, ne-a spus: „Vom lua măsurile ce se impun!“ și a ieșit furios, trântind ușa.

Într-o duminică, în biserica din Suraia. Murise Stalin și se impusese o atmosferă cernită generală prin emisiunile de radio, prin presă, prin adunări de doliu în toate localitățile. Li s-a impus și preoților ca la sfârșitul slujbelor să-l omagieze pe celebrul dispărut. Și uite așa, după încheierea slujbei, preotul a ieșit în fața altarului, a reamintit personalitatea lui Stalin și a încheiat: „Acum, dragi creștini, să ne închinăm și să păstrăm un moment de reculegere în memoria lui“. În strană, aproape de altar, se afla moș Gheorghe Pamfil, care a oftat greu, grăind șoptit, dar suficient de tare: „D-apoi, părinte, toți numai îl înjură...“.

Atunci când colaboratorul nostru ne-a încredințat articolul ce urmează, frunțile ni s-au mai descrețit un pic. Suntem una dintre publicațiile (prea numeroase, din păcate) care se luptă, de ani de zile, să încaseze în termenul contractual banii cuveniți din vânzarea revistei. Am simțit deci o oarecare îmbărbătare să constatăm că, în urmă cu aproape 200 ani, un confrate se chinuia să-și recupereze banii de la... abonați.

O PUBLICAȚIE DE SUCCES FALIMENTATĂ DE ABONAȚI

VIOREL SEBASTIAN BRATOSIN

Apariția primelor periodice românești este legată de numele lui Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi, Zaharia Karkalechi, Gheorghe Barițiu, cei care, la București, Iași sau Brașov, făceau să apară în anii '20-'30 ai secolului XIX primele gazete în limba națională.

Unul dintre pionierii presei române, mai puțin cunoscut astăzi, este Ioan Penescu, care a locuit și activat în Brăila în anii 1832-1844.

A avut rangul de pitar, fiind profesor, tipograf și gazetar. A înființat în Brăila o școală generală și una comercială. În 1839, din câștigurile sale de profesor, a deschis o tipografie. Banii de care dispunea erau insuficienți pentru a suporta cheltuielile stabilimentului, încât în 1840 s-a împrumutat de la magistrul [primar] orașului cu „100 galbeni împărătești”. Datoriile sporeau an de an, astfel că în 1843 Ioan Penescu avea de restituit 5.000 lei, o sumă considerabilă pentru acea vreme. Problemele financiare apăruseră nu din cauză că nu știa să-și administreze cum se cuvine tipografia, ci pentru că beneficiarii nu-și achitau datoriile.

Profesorul și gazetarul brăilean se aventurase într-o întreprindere plină de semnificații culturale și patriotice: editarea unei gazete de informații comerciale și economice. Aceasta a apărut la 18 decembrie 1839, fiind a doua publicație scoasă într-un oraș de provincie din Principate (mai apăruse una la Craiova) și cea dintâi gazetă pur comercială. În 1837, Zaharia Karkalechi mai editase la București *Cantor de avis shi comerț*, cu felurite anunțuri, între care și unele comerciale.

Ioan Penescu și-a numit gazeta *Mercur. Jurnal comercial al portului Brăilei*. Apărea de două ori pe săptămână și era scoasă în asociație cu F. Gusio. Constituia o importanță

sursă de informare pentru oamenii de afaceri, cu știri privind mișcarea comerțului în țară și străinătate, starea recolțelor, prețurile curente pe diferite piețe, situația importurilor și exporturilor, cursul feluritelor monede, bursa din unele porturi (Brăila, Galați, Giurgiu ș.a.), sfaturi folositoare comercianților ș.a.

Mercur se bucura de audiență mare, numărul abonaților ajungând, la un moment dat, la 250. A avut și o ediție italiană, *Mercurio. Giornale di commercio*. Ioan Penescu ar fi dorit să scoată și una în grecește, dar nu a găsit caracterele tipografice necesare.

Ultimul număr al publicației a apărut la 6 noiembrie 1841.

Editorul nu a mai putut face față datoriilor care continuau să se adune în contul său și al tipografiei.

Un document din 1842 (publicat de Ioan Vărtosu în 1930) oglindește starea grea în care se afla editorul, înglodat în datorii. În petiții adresate domnitorului Alexandru Ghica (1834-1842) și Secretariatului statului, Ioan Penescu se plângea de rău platnicii, din cauza cărora nu își mai putea desfășura activitatea.

Lista datornicilor este lungă și cuprinde nume de persoane ce dețineau funcții și ranguri importante în țară. Iată, pentru edificare, o parte dintre cei care îi erau datori editorului brăilean: „**București** – Prea Sfinția sa părintele Mitropolitul Neofit; Sfinția sa părintele iconomul sf. Mitropolii; Marele spătar Constandin Ghica; Marele agă Ioan Manu. **Cerneți** – Marele clucer C. Glogoveanu, ocârmuitor [administrator]; dl. Dimitrie Plineceanu, pitar P. Gărdăreanu. **Târgul-Jiului** – Dl. maior C. Cerchez, ocârmuitor. **Caracal** – Dl. clucer Ioan Bibescu, ocârmuitor. **Râmnicu-Vâlcei** – Dl. serdar C. Niculescu, ocârmuitor; cuvioșia sa părintele Nifon, egumenul mănăstirii Cozii. **Giurgiu** – Dl. clucer N. Hiotu, ocârmuitor. **Slatina** – Dl. serdar C. Otetelișanu, ocârmuitor. **Ploiești** – Dl. paharnic A. Cocorescu, ocârmuitor; Prea cuvioșia sa părintele Ioachim, egumenul mănăstirii Gemeana. **Târgoviște** – Dl. serdar A. Samurcaș, ocârmuitor; cuvioșia sa părintele Paisie, îngrijitorul egumenul [de la] Banu și Nucetu; cuvioșia sa părintele Efrem, egumenul mănăstirii d'aici. **Buzău** – Dl. serdar C. Samurcaș, ocârmuitor. **Cra-**

iova – Dl. Petre Apostolu, C. Chippa, Grigorie Lăceanu, Ioan Dedulescu, Paicu Pavlovici. **Bucov** – Dl. serdar C. Arcuda, ocârmuitor; D. Dimitriadi. **Focșani** – Dl. paharnic Ioan Preajbeanul, ocârmuitor; D. Periețeanu, din Râmnic; Spătar Ștefan Dăscălescu. **Călărași** – Dl. clucer Ioan Ractivanu, ocârmuitor. **Câmpulung** – Dl. serdar C. Lenș, ocârmuitor; Cuvioșia sa ieromonahul Gheorghe, iconomul mănăstirii Valea; Părintele Hrisant, îngrijitorul mănăstirii d'aici. **Cerneți** – Ieromonahul Parthenie, egumenul mănăstirii Băii de Aramă. **Târgul-Jiului** – Cuvioșia sa părintele Spiridon, egumenul mănăstirii Tismana. **Caracal** – Cuvioșia sa părintele Theodosie, egumenul mănăstirii Brâncoveanu. **Slatina** – Cuvioșia sa părintele Ilarion, egumenul mănăstirii Glavaciocul. **Buzău** – Cuvioșia sa părintele Agapie, egumenul mănăstirii d'aici. **Craiova** – Prea sfinția sa părintele arhimandrit Pangratie. Prea Sfinția sa părintele arhimandrit Ierothei. Cuvioșia sa părintele Iosif, egumenul Saduca [sic!; Sadova]. **Bucov** – Prea sfințitul Parthenie. **Teleorman** – Dl. comis C. Slătineanu, ocârmuitor. **Pitești** – Dl. maior Em. Filipescu.“

Mulți dintre datornici erau de rang înalt și aveau posibilitatea să plătească, dar probabil nu erau obișnuiți. Remarcăm printre aceștia persoana cu al doilea rang din țară (mitropolitul), trei mari boieri, conducerea administrativă din județe și egumenii mănăstirilor (total 44 de datornici).

Din documentul amintit reiese că ar fi trebuit să existe 250 de abonați plători, care ar fi adus tipografiei 625 de galbeni pe an. 50 de exemplare ar fi fost luate de Deputăția

Mercantilă și 200 de abonați ar fi fost „de peste Olt“. Marele ban Mihail Ghica, fratele domnitorului Alexandru Ghica, îi promisese lui Penescu abonarea magistraturilor, iar maiorul Popescu I. a intermediat abonarea Departamentului din Lăuntru și a Logofetei Bisericii, pentru ocârmuitorii județelor, respectiv egumenii mănăstirilor. Unii dintre egumeni au comunicat, după un timp, că nu îi interesează ziarul și că nu îl vor plăti, de aceea acestora nu li s-a mai trimis. La București cei interesați se puteau adresa lui Ghiță Marcovici, șeful cenzurii, iar în provincie profesorii sau la redacția *Albinei Românești*, din Iași.

Alexandru Ghica nu a rezolvat impasul editorului brăilean. Succesorul său, Gheorghe Bibescu (1842-1848), s-a dovedit mai generos. L-a iertat pe Ioan Penescu de datorie și i-a restituit chiar zăpădul de împrumutate.

Dezamăgit în strădaniile sale gazetărești, Penescu a părăsit Brăila și s-a stabilit la București, la chemarea mitropolitului Neofit. A fost numit profesor la Seminarul teologic, apoi director al Tipografiei Mitropoliei.

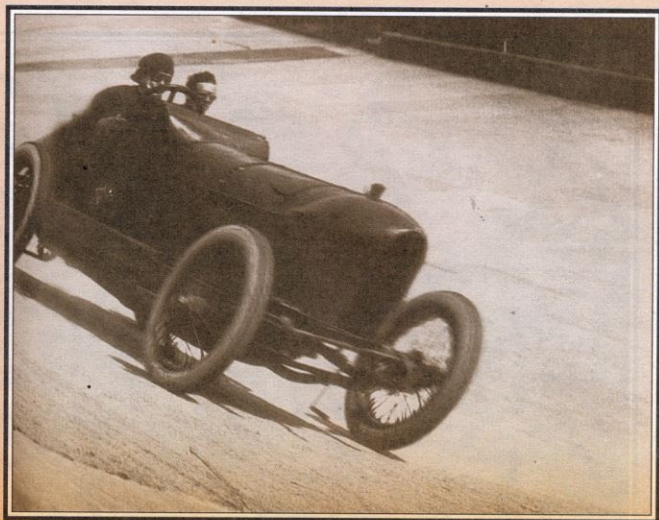
Tipografia din Brăila a dăruit-o școlii din oraș. La Seminarul din București, a încercat să-și convingă superiorii de necesitatea introducerii învățării agriculturii sistematice între obiectele de studiu pentru viitorii preoți.

Strădaniile sale didactice și gazetărești amintesc de eforturile unei întregi generații de intelectuali care, în prima jumătate a veacului XIX, au pregătit modernizarea României, integrând-o valorilor occidentale. ■

ALBUM ISTORIC

„Acum 10 ani – nota scriitorul britanic Jerome K. Jerome în 1900 – nici o femeie germană care ținea la reputația ei, care își dorea un soț, nu ar fi îndrăznit să se cocoate pe o bicicletă. Astăzi, ele roiesc peste tot locul cu miile. Oamenii mai în vârstă clatină din cap când le văd, dar tinerii, am băgat de seamă, pedalează alături de ele.“
Încet, încet însă, Henry Ford și banda rulantă aveau să impună motoarele gălăgioase și care scoteau gaze ce-ți tăiau respirația, și în domeniul sportului.

*Cei dornici de mișcare în aer curat au practicat gimnastica
sau atletismul pe stadioane ...*

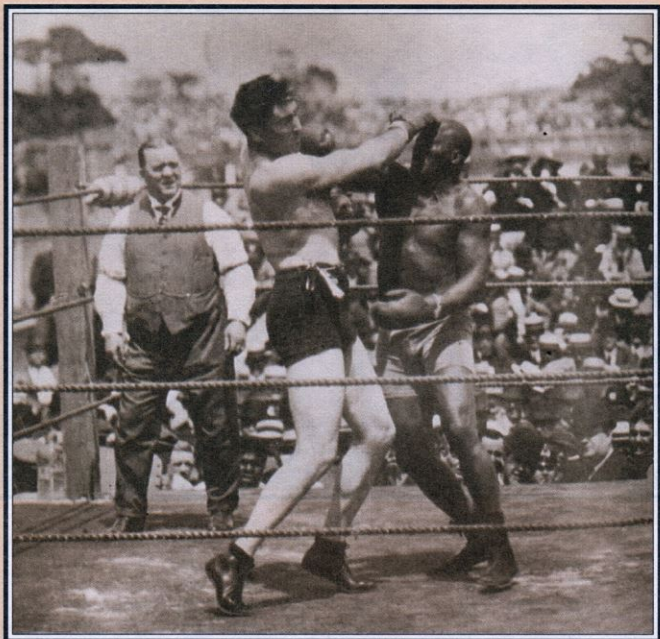

... golful ...

... ori „darea la semn“ cu arcul

Două sporturi ce umplu și astăzi tribunele: boxul...

... și fotbalul

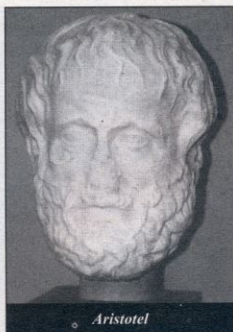
CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Aristotel (în *Poetica*) spunea că poezia este mai adevărată decât istoria, căci în timp ce ultima se raportează la incidente sau la situații accidentale și deci la exterioritatea fenomenelor lumii umane, prima le relevă acestora aspectele fundamentale, dimensiunile permanente, forma eternă. El opunea astfel ideile sale celor ale marelui său profesor, Platon, care se declarase adversarul poeziei, a căror alungare din cetatea ideală o propusese în Republica și o susținuse în Legile. Poezii, inspirându-se din experiența directă, care nu este decât o iluzie, fac un gen de portret al unor umbre, compromițând astfel munca filosofilor (care ar fi trebuit să devină și conducătorii statului), constând în drumul opus – de la falsitatea experienței înspre adevărul ideilor imuabile.

Pentru Platon deci, filosofia și poezia diverg; în concepția lui Aristotel, dimpotrivă, ele par să conducă la rezultate similare, chiar dacă de niveluri diferite, și, în consecință, să constituie drumuri oarecum convergente. Lucrurile sunt ciudate, pentru că dacă există filosofi ale căror opere de reflecție se apropie enorm de poezie, aceștia se dovedesc a fi, în primul rând, Platon și, apoi, Hegel, urmați – la foarte mare distanță – de Nietzsche, ulterior de Bergson și, desigur, în limba română de Blaga. Serisul lui Aristotel aparține celui mai remarcabil spirit științific al tuturor timpurilor.

Să presupunem că, într-adevăr, poezia și filosofia au ceva comun în împlinirile lor și că ambele pot servi perspectivei istorice, încercând să descifreze ceva din evoluția civilizației, din drumul, în timp, specific formelor de ființare ale umanității. În *Filozofia istoriei*, Hegel ne vorbește despre existența a trei tipuri de istorie: istoriografia, apoi istoria care încearcă să facă perceptibile marile tendințe ale dezvoltării proceselor în care sunt implicate state și societăți și, în sfârșit, filosofia istoriei, raportându-se la determinările metafizice, să le spunem transcendentale, ale istoriei. Poezia – cel puțin cea epică – s-ar părea că trebuie conectată, mai mult sau mai puțin, celui de al doilea mod de a fi al istoriei, chiar dacă nu este cazul să ajungă, sub nici un motiv, confundată cu aceasta, iar filosofia în general își află locul firesc, așa cum marea personalitate a gândirii germane și europene o spune explicit, prin raportare la cea de a treia ipostază a istoriei.

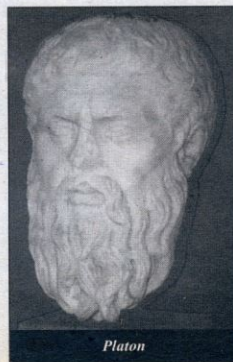
Până la urmă însă, filosofia și poezia pot fi uneori chiar și confundate – lorga, precum și Toynbee sunt, cu siguranță, în primul rând poeți în sens homeric. Istoriile lor nu sunt propriu-zis istorii (deloc asemenea celor ale lui Herodot sau Tucicide sau Mommsen, perfecte literar tocmai acestea, uneori cerând amendări științifice, dar istorii în care nu intervin imaginația teoretizantă, restructurarea programatică a realului), ci viziuni indubitabil personale, studii de

Aristotel

perspectivă asupra evoluției umanității, precum, să zicem, referitor la istoria romană, *Eneida*, și nu operele lui Tacitus ori Dio Cassius; Plutarh și nu *Istoria augusta*.

De ce nu am încerca să evidențiem – printr-o analiză succintă, dar, din această cauză, poate nu și insuficientă – originea imperiilor? Nu s-ar putea spune că subiectul nu a marcat, în timp, efortul de înțelegere a mișcării civilizațiilor sau că astăzi el ar fi devenit nesemnificativ – pentru interpretarea prezentului sau a viitorului. Poate că inițial

Platon

ar trebui clarificate câteva probleme referitoare la poziția proprie a autorului în fața istoriei.

Am afirmat adesea – și mențin această idee – că istoria este mișcare a accentului pus pe umanitate (și, în consecință, de cultură, de civilizații, popoare, state), în lungul spectrului de valori dezvoltate tocmai de culturile și civilizațiile planetare. Istoria ar fi, astfel, o evoluție a condiției axiologice a umanității. Epoci diferite stau sub semnul unor constelații axiologice diverse. În al doilea rând, istoria este proiect, tot atât de conștientizat sau inconștient în structura sa, pe cât este și elaborarea valorică pe care am arătat-o. Istoria mai este practică și administrare a crimei și, în egală măsură, practică și administrare a înșelăciunii politice. Aceasta a fost istoria până în prezent și, probabil, va mai fi; singurul semn real că ea are șanse să iasă de sub incidența, ori marca, ultimelor două definiții se numește Uniunea Europeană – în acest spațiu istoria ca alienare și amenințare exercitată asupra umanității tinde să dispară. Respectiva formațiune de state conține modelul organizării viitoare a dezvoltării lumii – proiectul purtător de valori, și deci exemple, care poate înlocui prezentul cu un viitor diferit. Istoria, ca axiologie în mișcare, în progres, relevă dimensiunea spirituală a ființei umane; aceeași istorie, în calitate de proiect, reprezintă raționalitatea funciară, conștientă și inconștientă a omului, cu toată iraționalitatea aso-

ciată sieși, inseparabilă de sine.

Crima și înșelăciunea, acte iremediabil legate de trecut, cu siguranță implicate în prezent și care încă amenință din viitor, chiar dacă ele nu trebuie privite drept indelebil umane, sunt sugestive pentru altceva, și anume pentru un element psihologic profund implicat în istorie – complexul de inferioritate descris de marele psihanalist care a fost Alfred Adler. Am scris în respectiva privință relativ mult (de exemplu: *Psihologia libertății și psihologia sclaviei*, 1991, Dacia, Cluj-Napoca) – acest complex de inferioritate, prin însăși natura lui, este determinant pentru relațiile dintre oameni.

Complexele oedipian sau de castrare, relevante de Sigmund Freud, generează aspectele specifice ale unor relații umane particulare (familie, interacțiunea sexelor), cu toată prezența lor ubicuitară; inconștientul colectiv, analizat de Carl Gustav Jung, modulează îndeosebi exprimarea în cultură a omului normal – complexul de inferioritate, însă invadează toate tipurile de relații interumane și, mai ales, acelea marcate de o accentuată dinamică, de forță, de explozivitate. Iată deci, sursa și apariția condiționării negative a mișcării istorice. Prezența acestui element de origine psihică și totodată general umană se remarcă ușor în marile acte și evoluții, producând apariția (ulterior decăderea și dezintegrarea) imperiilor.

O privire asupra trecutului arată clar că în geneza

Hegel

imperiilor se regăsește mereu marginalitatea unor civilizații. Fenomen istoric dintre cele mai importante, crearea imperiilor nu a scutit de tentația sa aproape nici un stat în stare să dezvolte o suficient de mare forță pentru a cucerii spații largi, destul de multe popoare sau populații, pentru a putea institui o mare autoritate, subordonându-și etnii și civilizații diverse. Cu toate acestea – sau, mai bine spus, tocmai din această cauză – el, respectivul fenomen, face vizibilă, prin caracteristicile

Nietzsche

sale, condiția marginală a creatorilor de imperii și, cel puțin în perioada formării acestora, evidențiază sentimentul inferiorității lor, care îi apasă.

Pare ciudat să vorbim, în sfera determinismului istoric, despre sentimente; ele sunt însă cu totul indisolubile de comportamentul uman și orice tabuizare a referirii la factori emoționali, acolo unde acționează omul, sărăcește materia studiului, inclusiv a celui mai științific dintre acestea. Hipertrofia unei trăsături omenești a fost considerată în teoria lui Adler dovada resimțirii anterioare a unei frustrări, a trăirii efective a unei inferiorități.

Neindoielnic, Babilonul generează un mare deficit de imagine tuturor populațiilor din jur. Chiar în epoca strălucirii sale inițiale, triburile asiriene – indiscutabil inferioare cultural, căci acest complex de inferioritate în istorie are în primul rând o dimensiune culturală sau se îmbibă de umilința dezrădăcinării civilizației din solul tradițiilor – vor căuta să își ia revanșa în fața elevației complexe atinse de marea cetate. Cruzimea manifestată de asirieni în războaiele lor va fi ilustrativă pentru acuitatea, în acest caz, a complexului adlerian, indisolubil de omul care a început procesul civilizației sale fără a fi atins însă un nivel suficient, pe această cale. Desigur, complexul nu este o fatalitate – de altfel, nu toate ființele umane, nu toți oamenii care au

trăit pe pământ au participat sau au fost interesați de constituirea de imperii, de participarea la dominație și la alte acte de acest gen; cum se structurează puterea și decizia într-o societate organizată, într-o civilizație este un subiect conjugat cu problema imperială, însă diferit de acesta. Evident, puterea exercitată în relațiile interumane nu este o temă care să intereseze pe sfinți, poeți, muzicieni, mari oameni de știință sau, oricum, nu totdeauna și nici măcar frecvent.

Marea încercare, în chip de stimul, dorință și emblema de civilizație a tuturor popoarelor, triburilor și statelor din jumătatea vestică a Eurasiei o constituie Mediterana. Persanii – medo-persii – încearcă invazia în trei direcții: din nou spre Babilon, evident către Egipt, dar vizând mai presus de orice Grecia, îndeosebi cu partea ei compusă din cetățile ioniene, dar și cu spațiul peninsular. Când Mediterana ajungea să fie privită din Asia, nu avea cum să nu impresioneze difuzia civilizației grecești pe aproape toată circumferința acestei mări, difuzie oferind, egal, o deschidere culturală – am putea spune existențială – de tip paradisiac, precum și oportunități economice enorme (exemple: materiile prime – nicăieri întâlnite toate la un loc și care făceau, ca atare, subiectul schimburilor comerciale maritime – pentru producerea bronzului, apoi fabricarea efectivă a acestuia și a uneltelor de bronz).

Blaga

Un imperiu grec nu se naște însă în perioada clasică – confederația de la Delos nu este nici măcar o schiță de imperiu, iar dominația spartană nu este o dominație, ci o menținere, prin lovituri și războaie victorioase, în condiții de incapacitate agresivă a cetăților concurente. Singurul imperiu grec va fi, în cele din urmă, Imperiul macedonean, deci o producție a spațiului marginal al lumii elene.

Roma va fi atât de impresionată de contactul cu poporul elen, încât prima populație reprezentativă pentru acesta întâlnită în

Tocqueville

avansul latin către sudul Peninsulei Italice, „grecii” – veniți din Beotia – va da numele generic, în latină, al tuturor elenilor. Cât a contat, ca model intelectual, Grecia pentru Roma (și, consecutiv, Roma pentru Grecia) se știe foarte bine. Domnia unui împărat precum Hadrian și ulterioara mutare a capitalei imperiului la Bizanț sunt grăitoare, ca dovezi dintre cele mai directe. Timp de o istorie întreagă, marile state civilizate (începând cu Egiptul) creează regate sau republici – marginalii acestor civilizații instituie imperiile.

În Evul Mediu, nu francii alcătuiesc un imperiu, ci germanii, într-o epocă în care Europa avea o populație de aproximativ 50 de milioane, din care 25 trăiau în Franța. În acea Europă, după stingerea amenințării și dezastrelor produse de nomazi, se spunea: „dacă Dumnezeu nu ar fi Dumnezeu, ar dori să fie rege în Franța”. Imperiul carolingian poate fi socotit, în egală măsură, ca rezultat al inferiorității occidentale, resimțită în preajma civilizației Constantinopolului, la contactul cu lumea califatelor arabe și, înainte de toate, cu tradiția civilizației italice, menținută încă în peninsulă, în primul rând de papalitate, dar și de Roma însăși. Statele germane sunt atrase de Italia, dar trăiesc în plus și sub sfidarea franceză; apare Sfântul Imperiu roman de națiune germană. Referitor la Imperiul mongol, repede trecător în ansamblul său, devastator și, în unele locuri,

totuși, persistent, lucrurile sunt prea clare pentru a mai trebui să fie explicate în sensul tezei propuse aici.

Imperiul napoleonian este expresia ruperii de tradiție a unei națiuni și, astfel, a contestării largi resimțite de francezi ca urmare a Marii Revoluții. În plus, el este și rezultatul unui fenomen de simplă instaurare a dictaturii care, în toate împrejurările, are și un resort psihologic adlerian.

Imperiile coloniale inițiale, spaniol și portughez, apar pentru că două regate iberice nu sunt apte să își creeze puterea și să își instaleze dominația decât dincolo de hotarele Europei. Imperiile coloniale ulterioare sunt produsul unei descărcări în cascadă a acestei tendințe, iar, în a doua parte a secolului XIX, ele mai provin și din sentimentele unei Europe (inclusiv Marea Britanie) prinse în cleștele dezvoltării paralele americane și ruse, în spiritul observațiilor publicate încă din 1835 de Alexis de Tocqueville.

Exemplele pot continua cu lista tuturor celorlalte imperii sau încercări eșuate de politică imperială. Inferiorizarea resimțită istoric la dispariția „primului Reich” face să apară cel de al doilea, iar ca urmare a înfrângerii acestuia, se constituie cel de al treilea. Imperiile țarist și sovietic sunt exemplele cele mai tipice de consecință a marginalității istorice, sub raportul puterii. Imperiul japonez este generat de contestarea resimțită de o

Istoria este practică și administrare a crimei și, în egală măsură, practică și administrare a înșelăciunii politice

civilizație a locului în fața expansiunii europene și americane în Pacific.

Evident, condițiile de centralitate sau marginalitate în civilizație nu reflectă diferențe în disponibilitatea unor culturi de a furniza mari înnoiri (ca potențial spiritual creator și progres material), ci arată doar un decalaj istoric, oricum provizoriu la scara ansamblului evoluției umane, care se încearcă a fi soluționat printr-o formulă de autoritate, eventual de forță, și, de obicei, chiar de violență larg exprimată. Așa cum s-a putut vedea, din compararea exemplelor avansate aici, expansiunea imperială poate merge, sub raport geopolitic, fie direct înspre sursa de provocare, fie invers, cum a fost cazul imperiilor coloniale.

Toynbee

Despre destinul imperiilor se poate spune că ele nu sunt decât forme de epuizare a resurselor de forță ale unor state, așa cum apariția unei supernove este unul dintre modurile prin care dispare o stea. Valorizarea excesivă, electivă, a puterii este cea mai proastă opțiune istorică (în sensul evoluției axiologice la care am făcut referință la începutul acestui eseu) pe care o poate adopta o civilizație. Or manifestarea acesteia ține de esența intimă a imperiului, pentru că puterea, ca fapt istoric, nu există decât la un nivel foarte superficial – oricâtă fatalitate ar implica – în măsura în care fenomenul uman este mult prea complex pentru a putea fi stăpânit, controlat suficient, de omul însuși. Un creator de imperiu a spus adevărul în această privință (pe care l-a demonstrat inclusiv prin propria sa istorie), și anume că „atunci când sabia și spiritul se ciocnesc, prima pierde”. Or, instrumentul imperiilor este sabia, iar ciocnirea ei cu spiritul apare ineluctabil, dată fiind tendința totalitară subiacentă oricărei aspirații sau încercări de utilizare a forței. Spiritul este și el creator de imperiu – nu însă în lumea aceasta. Neîndoielnic, marile tradiții culturale europeană, indiană, est-asiatică pot reprezenta baza stingerii, în viitor, a oricărui apetit politic imperial, într-o lume care elimină marginalitatea în civilizație și lasă, astfel, fără substanță, complexul adlerian de inferioritate, la nivel general istoric, măcar. ■

UN GEST DE FORȚĂ CÂT UN ÎMPERIU

Hannibal (stânga), inamicul Romei, îl va sili pe macedoneanul Filip V (dreapta) să încheie un tratat cu învingătorul. Pe fundal, ruinele Cartaginei

GHEORGHE CEAUȘESCU

În anul 202 î.Hr. se încheia cel de-al doilea război punic: după 16 ani de lupte grele, în care Roma a părut, în câteva rânduri, că se află pe marginea prăpastiei, ca urmare a spectaculoaselor victorii repurtate de Hannibal (247-183 î.Hr.), cetatea întemeiată de Romulus reușea, în cele din urmă, să-și înfrângă adversarul. Mai mult, chiar să-i impună asemenea condiții Cartaginei, încât aceasta nu mai putea clama de atunci mult râvnitul statut de mare putere.

Un important capitol de istorie universală se încheia astfel, chiar dacă, până în 146 î.Hr., când a fost ștersă de pe fața pământului, rivala Cartagină a continuat să rămână, cel puțin, o puternică forță comercială.

Dar să ne întoarcem puțin la cea de-a doua fază a desfășurării conflictului romano-cartaginez... Căci o adevărată lecție de mare putere era pe punctul de a se consuma.

Al doilea război punic s-a desfășurat pe teritoriul actualei Italie, dar și în Hispania și în Africa. Astfel că un asemenea eveniment cu consecințe majore nu l-a putut lăsa nepăsător pe regele mai îndepărtatei Macedonii, Filip V (238-179 î.Hr.). În anul 215 î.Hr., după victoria înregistrată de Hannibal împotriva trupelor romane la lacul Trasimenes, regele macedonean s-a hotărât să încheie un tratat cu învingătorii, conform căruia, în schimbul dreptului de a cuceri Iliria, el urma să debarce o armată pe

pământ italic pentru a veni în sprijinul generalului cartaginez.

Din nefericire pentru acesta din urmă însă, Filip s-a lăsat purtat în conflicte mult mai mărunte pe pământ grec, nemaieșind proiectata operațiune militară. Hannibal a așteptat în zadar promisa debarcare macedoneană la Salapia, localitate situată în regiunea italiană Apulia.

Iar necazurile nu s-au oprit aici pentru vestitul general cartaginez. Căci romanii nu au ezitat să preia inițiativa și pe acest front. În anul 210

î.Hr., flota Cetății eterne a atacat insula Egina, iar doi ani mai târziu, în 208 î.Hr., Lemnosul. Grecii au fost îngroziți de rapiditatea, dar mai ales de violența atacurilor. În 205 î.Hr., macedoneanul Filip s-a văzut nevoit să încheie, de această dată cu noii învingători, un acord la care au aderat și multe altele dintre statele grecești, chiar și cele mai îndepărtate, aflate în Asia Mică, precum regatul Bitiniei și Ilionului, după cum o atestă și scrierile istoricului latin Titus Livius (c.59 î.Hr.-17 d.Hr.).

Odată cu încheierea celui de-al doilea război punic, sfera de interese romane s-a lărgit, îndreptându-se și spre Mediterana orientală. Cetatea eternă începea să se implice, din ce în ce mai mult, *volens nolens*, și în complexa problemă a Orientului, acolo unde se ciocneau regatele formate din destrămarea legendarului imperiu creat de Alexandru Macedon (356-323 î.Hr.).

Când doi se ceartă...

Între aceste regate, două dominau scena Orientului Apropiat: regatul seleucizilor, tradițional numit al Siriei, însă acum cu granițe neprecizate și variabile, întinzându-se, spre răsărit, până în regiunile partice, și cel al Egiptului, unde domnea dinastia ptolemaică.

Când în primăvara anului 197 î.Hr., Antioh III cel Mare (223-187 î.Hr.) cucerea posesiunile ptolemaice din Cilicia și Pamfilia, senatul roman se vedea nevoit să intervină, cerându-i celui mai de seamă dintre seleucizi, după întemeietorul dinastiei, Seleucos I, să se retragă din orașele grecești și să nu depășească linia Helespontului.

Reacția Romei a fost cu atât mai energică, cu cât, plin de trufie, Antioh, prea sigur pe forțele proprii, după ce a încheiat un tratat cu Ptolemeu, a traversat Marea Egee, debarcând în Grecia. Contralovitura romană a venit imediat: consulii Manius Acilius Glabrio și P. Cornelius Scipio l-au înfrânt la Termopile, aruncându-l din nou în Asia. Câțiva

ani mai târziu, în 189 î.Hr., Antioh era definitiv redus la tăcere când, în urma bătăliei de la Magnezia, a fost constrâns să accepte condițiile pe care romanii i le-au impus, un an mai târziu, prin pacea încheiată la Roma și ratificată la Apamea. Sfârșitul îi era aproape – în 187 el se și stingea din viață.

Seleucos I, cel mai de seamă dintre seleucizi și întemeietorul dinastiei

În 175 î.Hr., pe tronul sirian ajungea urmașul său, Antioh IV Epifanes. Regatul nu mai era nici pe departe ceea ce fusese pe timpul înaintașului său. Dar, după cinci ani de pregătiri asidue, în ideea recuperării puterii de altădată, regele a declanșat o nouă campanie împotriva Egiptului. Momentul părea bine ales, deoarece târâmul faraonilor se confrunta cu profunde nemulțumiri sociale. Astfel că, după cum era și de așteptat în asemenea condiții, ofensiva lui Epifanes a fost încununată de succes. Seleucidul a devenit practic stăpânul Egiptului, singura excepție reprezentând-o cetatea Alexandriei, rămasă de necucerit.

În fața acestei primejdii, s-au stins chiar și conflictele dinastice egiptene: cei doi ptolemei – Ptolemeu VI și Ptolemeu Fysicon – au reușit să se reconcilieze cu Cleopatra II. Situația nu avea cum să fie pe placul lui Antioh, care, până atunci, speculase cu abilitate acele conflicte din familia domnitoare. Astfel că regele seleucid a reacționat imediat, invadând din nou Egiptul și ordonând flotei sale să atace Ciprul. Acțiunea în mare forță s-a dovedit a fi și câștigătoare: Antioh a reușit să cucerească toată valea Nilului, luându-și chiar și titlul de rege al Egiptului.

Nuțaua imperială

Dar tocmai când era pe punctul de a intra triumfal în mult râvnita Alexandrie, și-a făcut apariția și trimisul Romei, Popilius Laenas. Era de la sine înțeles că imperiul nu putea rămâne indiferent la noile desfășurări politico-militare din Orient. Mai mult chiar, el nu avea nici un interes să permită apariția unei mari puteri sub sceptrul lui Antioh Epifanes, care putea deveni astfel un concurent periculos pentru supremația în Marea Mediterană.

Conștient de forța pe care o reprezenta, intransigent, când erau în joc interesele politice majore ale cetății de pe Tiber, Popilius Laenas, în cadrul întrevederii pe care a avut-o cu regele seleucid, nu i-a lăsat ultimului nici un spațiu de manevră. Iată și descrierea întâlnirii, după cum ne este ea relatată de istoricul grec

Polibius (203-129 î.Hr.): „Când l-a văzut pe generalul roman Popilius, regele l-a salutat de la distanță și i-a întins mâna. Dar acesta ținca în mână textul *senatus consultum*-ului; i l-a întins și i-a cerut ca, mai înainte de orice, să-l citească. După părerea mea, n-a vrut să-i acorde nici cel mai mic semn de bunăvoință mai înainte de a cunoaște starea de spirit a celui care îi întindea mâna și de a ști dacă are de a face cu un prieten sau un inamic. Regele a citit textul și a spus că vrea să-l discute cu anturajul său. La auzul acestor vorbe, Popilius a făcut un gest aparent intolerabil și de o aroganță nemaiîntâlnită: el avea în mână un cep de viță de vie; cu acesta a trasat în jurul lui Antiohos un cerc și i-a cerut regelui ca, mai înainte de a ieși din cerc, să-i dea răspunsul. Regele, stupefiat de această insolență,

a rămas mut o clipă; apoi a declarat că va îndeplini tot ceea ce-i vor cere romanii. Atunci Popilius și suita sa i-au strâns mâna și l-au salutat cu toții cu prietenie. *Senatus consultum*-ul îi cerea imperativ să pună capăt pe loc războiului împotriva lui Ptolemeu. La termenele fixate de document, Antioh s-a retras în Siria. Această decizie l-a costat enorm, dar a fost obligat să cedeze circumstanțelor. Popilius a restabilit ordinea la Alexandria, i-a îndemnat pe ptolemei să rămână în concordie și să-l trimită pe Poliaratos la Roma. Apoi s-a imbarcat pentru a ajunge în Cipru și a izgonit armatele care prădau insula. Prin act de forță a izgonit trupele și a rămas la fața locului până când toți soldații s-au retras în Siria. Romanii au intervenit în Egipt atunci când totul părea pierdut și i-au asigurat lui Ptolemeu tronul.“ (29, 27)

În drumul lor către dominația mondială, romanii acționau implacabil. Nu tolerau concurența. Știau bine că în ziua în care nu vor mai reprezenta singura suveranitate, poziție pe care au dobândit-o în urma unor sacrificii enorme, printr-o tenacitate și o inteligență politică unice în istorie, existența le va fi periclitată. Prestigiul forței romane era atât de mare, încât, de multe ori, nici nu era nevoie de o intervenție militară propriu-zisă. Un simplu gest, hotărât și elocvent, asemenea celui al lui Popilius, era suficient pentru a-l face pe adversar să cedeze. Așa cum a cedat și Antioh Epifanes, cu toate pretențiile pe care le avea de a domina Orientul elenistic și, poate, de a reface imperiul lui Alexandru Macedon. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2005, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– La câți ani după premiera filmului *MASH* au primit trupele americane ordinul de retragere din Vietnam?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna ianuarie 2005 este:

George Vraca

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Tarcan Paula-Elena**, Iași.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2005.

Eveniment

TRAIAN - ÎMPĂRATUL ROMEI

În 18 ianuarie 2005, la Institutul Cervantes din București a fost prezentat filmul documentar cu acest titlu. Cu o durată de 90 de minute (din care 60 sunt dedicate fostei Dacie), filmul, realizat în cadrul programului „Cultura 2000“, finanțat de Uniunea Europeană, ne poartă în timp prin ăriile geografice și spirituale ale unui mare imperiu, ajuns la apogeul extinderii sale în vremea împăratului Traian. Produs de Europrograme Sevilla (regizor Francisco Polonio Leon), cu sprijinul Guvernului Andalucia și al Televiziunii spaniole, filmul este rodul muncii Fundației de Studii Clasice Sevilla (coordonatorul proiectului) și a celor care au participat în acest proiect în calitate de asociați: Ana Maria Regiani (Italia), Martin Müller (Germania) și semnatarea acestor rânduri.

Proiectul a debutat în 2003, când se împlineau 1950 de ani de la nașterea împăratului Traian. Filmările s-au făcut în vara anului 2003 în: Siria, Iordania, Grecia, România (Adamclisi, Sarmizegetusa, Drobeta Turnu Severin și București), Germania, Italia, Spania ș.a.

Beneficiind de sprijinul științific al profesorilor universitari Alexandru Barnea și Constantin Petolescu de la Universitatea

București, al lui Ioan Piso de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei de la Cluj Napoca și al Olimpiei Bololoi de la Muzeul Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu Severin, imaginile ne poartă, însoțite de comentariile celor mai sus menționați, prin evenimentele dinaintea cuceririi Daciei de către romani, perioada premergătoare războaielor din 101-102, 105-106, zăbovind asupra anilor 103-105, când s-a construit Podul de la

În complexul arheologic din Italia, lângă basorelieful cu scene de pe Columna lui Traian, donat de guvernul României, cu ocazia Expoziției internaționale de la Sevilla

Drobeta, considerat a fi o „minune a Antichității”. Podul, realizat la comanda împăratului de către celebrul arhitect Apollodor din Damasc și unind cele două maluri ale Istrului, era o construcție strategică, cu scop militar, pentru a facilita trecerea legiunilor romane. Scene din războaiele daco-romane au fost filmate de pe Columna lui Traian de la Roma. Este o altă construcție a vestitului arhitect al Antichității, coloană în stil doric, sprijinită pe un pedestal paralelipipedic, de 40 metri înălțime și având un diametru de aproximativ 3 m.

La Drobeta, unde se află și liceul ce poartă numele ilustrului împărat, avea să ia ființă în 1992 grupul *Iuventus Traiani*, devenit în 2001 Asociația Culturală cu același nume, ce și-a propus să cucerească mințile adolescenților prin știință și inimile lor prin artă. Recitând în latină versuri din Ovidiu, studiind operele clasice grecești și latine, învățând limba spaniolă în școală, tinerii au fost „actori” în filmul despre care vorbim. În 2001, 2002 și 2004 au participat la Festivalul de teatru greco-latin din Italica (locul de naștere al împăratului Traian) cu opera lui Terentius *Fata din Andros* în limba spaniolă, *Miorița* (La corderita) și o suită de dansuri populare românești, bucurându-se de

aprecierile celor 1.500 de spectatori din teatrul roman, loc de desfășurare a acestui festival internațional pentru tineret.

În septembrie 2004 asociația a fost inițiatoarea unui proiect european în cadrul programului „Tineret pentru Europa” cu titlul *Itinera Traiani*, mergând pe urmele împăratului Traian în Betica romană (Andaluzia de azi) și apropiindu-și astfel valorile spirituale ale unei mari civilizații, cea romană.

Prin aceste călătorii cu sens, ne-am propus să realizăm o educație în spiritul valorilor și să conștientizăm tineretul asupra elementelor comune care unesc o mare parte a Europei – romanitatea și latinitatea. De la lecția trecutului trebuie începută construcția viitorului, un viitor al României într-o Europă la care aparținem prin cultură și civilizație, prin trecutul nostru roman, prin Traian. Și pentru a înainta este necesar să ieșim din trecut, dar cu trecut cu tot. ■

Conf. univ. dr. Carmen BULZAN,
președinta Asociației Culturale
Iuventus Traiani
Drobeta Turnu Severin

JOCUL ANAGRAAMELOR

Anagramați următoarele cuvinte în așa fel încât inițialele noilor cuvinte, citite de sus în jos, să dea numele profesorului universitar care a lansat în 1907 liste de subscripție printre studenți spre a veni în ajutorul țăranilor ce au suferit de pe urma răscloalelor.

D. CIREAȘĂ

	X				
TAINE					
REALI					
CLICĂ					
CONAȘ					
PALMĂ					
TRASA					
DUELA					
RAȚII					
POTIR					
BIZAR					
VARGĂ					
VÂNAT					

X

Inedit

POVESTEA VIETII MELE

ECATERINA CHELE

Să urmărim firul povestirii unei românce din Basarabia început în nr. 1/2005 al revistei noastre. Fiica, LIDIA DOHOTARU, și nepoata, SILVIA POP, au strâns aceste amintiri, din care am selectat și fragmentul ce urmează.

De mică mi-am dorit să fiu învățătoare, iar părinții m-au susținut cu tot dragul. Când am terminat școala primară (cele patru clase) aveam numai 11 ani, iar la Școala normală se putea intra doar de la 14, așa că am fost nevoită să urmez cursul complementar, adică clasele a cincea și a șasea. Tata mi-a plătit meditațiile la un învățător, d-l Mocanu, care m-a pregătit pentru a susține examenul de admitere la Școala normală din Iași. Era un examen greu: am fost 400 de candidate pe numai 40 de locuri. Am dat examenul cu succes. La scris am luat la limba română nota nouă și zece la matematică. În ziua următoare, m-am descurcat bine și la proba orală.

Școala normală „Mihail Sturdza” din Iași (se numea astfel deoarece fusese înființată pe timpul domniei lui) era renumită. Când mi-am

început eu studiile, tocmai împlinise 100 de ani de existență. Inițial, a fost prima școală pentru fete de boier din Moldova, numindu-se Școala Centrală, apoi s-a transformat în școală pentru învățătoare. Aici și-a făcut studiile și Veronica Micle.

Școala avea un internat extrem de bine organizat, unde elevele se pregăteau în mod practic să devină bune gospodine. Profesorii erau excepționali.

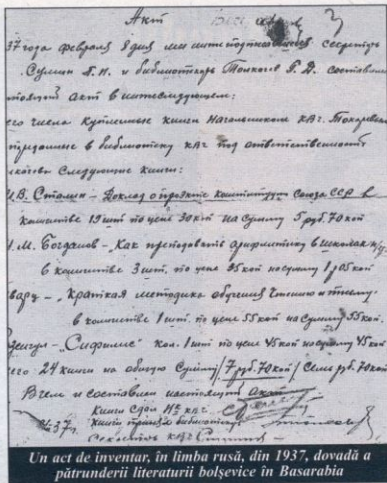
Școala Normală am terminat-o în 1936, când au început a se arăta nori negri la orizont. Europa era în fierbere, se cerea revizuirea tratatelor de la Versailles și Trianon, încheiate după Primul Război Mondial.

Prin părțile noastre, în acei ani tulburi, au început să-și facă apariția spioni și diversioniști de tot felul. Printre altele, dădeau foc grâului, ca să aducă sărăcie și să provoace nemul-

tumirea populației, iar pe fondul acestei nemulțumiri Stalin să intre în chip de mare salvator al oamenilor muncii de la foametea românească. Serviciile de siguranță națională erau slabe pe atunci și comuniștii își făceau de cap fără să se sînchisească de ceva.

Erau și la noi în sat câțiva huligani dospiti de lene, fără nici un fel de ocupație, dar care aveau o misiune de îndeplinit. Vara, mai ales, se cârduiau și seara pe răcoare ieșeau la plimbare, se opreau roată pe marginea drumului, în timp ce lumea venea oboșită de la munca câmpului, punând țara la cale și urzindu-și planurile. Apoi transmiteau peste Nistru informații despre isprăvile lor și despre starea lucrurilor. Aceștia erau, în general, tineri care începuseră să învețe la liceu, ajungând până la trei sau patru clase, apoi, legau, cum se zice, școala de gard. Iarna se adunau în locuința unei femei care își spunea farmacistă, dar de fapt avea o prăvălie cu câteva prafuri de tuse, ceva unsoare pentru bube și sticlețe cu odecolon. Aceasta mai avea două surori și, împreună, organizaseră un adevărat cuib de propagandă comunistă, farmacia fiind doar paravanul după care ascundeau activitatea de spionaj.

Despre ceea ce se petrecea în faimosul „rai bolșevic” din Rusia se scria în presă: despre marea foamete din anii 1933-1934, despre crimele pe care le făcea Stalin ani de-a rândul. Cu litere

Un act de inventar, în limba rusă, din 1937, dovadă a pătrunderii literaturii bolșevice în Basarabia

mari, pe prima pagină a ziarelor, s-a relatat despre judecata sumară a celor 12 ofițeri ruși superiori, în frunte cu generalul Tuhacevski, și executarea lor sub învinuirea de spionaj (Magazin istoric, nr. 4/1994). Te apucau fiorii când citeai, dar nu vedeai, nu simțai pe pielea ta și totul trecea repede, era dat uitării.

Deznodământul fatal al acelor timpuri tulburi a sosit în ziua de 28 iunie 1940, când Radio

București a anunțat cedarea Basarabiei ca urmare a ultimatumului dat de U.R.S.S. Noi am primit-o ca pe o lovitură de trăsnet. Autoritățile române, precum și unii dintre locuitori au început să fugă peste Prut, care cum putea. Pe drum erau atacați de bande bine organizate care le luau lucrurile și îi băteau. Lumea era dezorientată și speriată și nu-și dădea seama ce va urma. Cu un an înaintea acestor evenimente, căpetenia acestor așa-zisi revoluționari din satul nostru, un tânăr pe nume Eduard Hlibanovski (avea chiar și o instalație radio specială de transmitere a informațiilor), l-a pus pe tatăl său, care era bogat, să-și vândă pământul, mașina de treierat. La fel a procedat fratele său. Lumea se mira și se întreba din ce vor trăi, dar ei nu își făceau griji, primeau subvenții de la stăpânii lor.

Toți „revoluționarii”, „oropsiți” de statul român au scos capetele din văgăuni, așteptând să seosească

Școala normală „Mihail Sturdza” din Iași fusese creată de domnul Moldovei pentru fetele de boier. Ulterior, a devenit școala unde se pregăteau învățătoarele. Aici a studiat și Veronica Micle

„eliberatorii“. Se bucură tare și moș Costache Crihan, care stăpânea 25 ha de pământ pe care îl lucrau soția cu

copiii, iar el vindea totul și apoi petrecea prin crâșme; arătându-și demonstrativ cămașa cârpită, spunând că petecul mai mare este „harta României“.

După tragicul anunț despre cedare, au început a se arăta pe cerul senin de vară avioane grele cenușii, ca niște corbi feroși urmărindu-și prada. După vreo trei zile a început a merge tancuri pe strada principală a satului, fiecare tanc având în frunte portretul lui Stalin. Lumea ieșea cu mic cu mare și privea îngrozită.

Odată cu tancurile au început să sosească organele de pază și de ordine. Apoi au venit organele administrative, care se purtau aspru cu oamenii, ca lumea să le știe de frică. Noile organe au făcut cârdășie cu tot ce era la periferia societății, oamenilor cumsecade și intelectualilor nu li se dădea nici o atenție și erau priviți ca niște elemente în care nu poți avea încredere. Pentru instalare au ocupat mai întâi casele părăsite de cei care s-au refugiat în România, apoi au dat afară un preot bătrân, care era bogat și avea o casă mare, și au instalat acolo comitetul raional de partid.

O hoardă de oameni înapoiați, îmbrăcați ca vai de ei. Bărbații purtau pantaloni strâmți de „porosină“ (pânză de sac), cu cămășile încheiate până la gât lăsate peste pantaloni, încinși în talie cu niște șireturi. Femeile purtau toate rochiile de cit alb, cu mici floricele, cusute cloș, nu purtau ciorapi, iar ca un făcut, în picioare aveau papuci. Umblau după mâncare și băutură. În

Organele de siguranță ale statului erau slabe și agitatorii bolșevici își făceau de cap prin sate

anul acela, recolta a fost bogată, de-ale mâncării erau din belșug. Magazinele erau ticsite de marfă;

peste o lună de zile nu mai era nimic, lăcustele luaseră tot.

După ce s-au instalat, au început a devasta gospodăriile celor mai avuți, care aveau 100 ha de pământ. Le-au luat pământul gata semănat și l-au împărțit la așa-zișii săraci, le-au luat lucrurile de prin casă, vitele, păsările, caii cu trăsurile... S-au bucurat săracii, dar mai greu le-a fost când a trebuit să strângă recolta – trebuia muncit, nu glumă –, așa că până la urmă nu au fost bucușii de dar.

Un țigan se minuna către tatăl meu: „Tii, moș Gheorghe, eu am crezut că rușii mă vor face pe mine bogat ca Mustea, dar ei îl fac pe Mustea ca mine!“

Când a început secerișul grâului, țăranii au fost obligați să dea dijmă la stat, în funcție de numărul de hectare pe care îl avea fiecare. Sacii cu grâu îi cărau la gară, în Bălți. După căratul sacilor de grâu, orz, ovăz, au urmat cei

cu păpușoiul. Vagoanele pline din gara Bălți luau drumul spre răsărit. Țăranii și-au dat repede seama în ce constă „mila“ eliberatorilor pentru omul muncitor.

De parcă nu era destul, o altă „beda“ (nenorocire) a venit pe capul celor „miliuți“ cu pământul semănat gata: după ce cu mare nechez au strâns recolta, i-au pus să semene pământul pentru recolta următoare. Ce mai de văicăreli! Nu aveau sămânță, nu aveau cu ce ara, căci nu aveau cai, boi, plug, boronă. Se lepădau de pământul dăruit. Ocărau pe toate cărrile; după ei, pământul ar fi

O clipă – atât de rară – de destindere în timpul deportării

trebuit să se facă năzdrăvan și să se lucreze singur. Atunci „bunii” nacealnici au liniștit spiritele agitate, obligându-i pe gospodarii avuți să le semene celor obidiți pământul că, de, așa-i în țara socialismului!

Aș spune câteva cuvinte despre Sașa, fata din casa avocatului Enăchescu. Era de origine rusoaică și se credea și ea om intelectual, căci citea romane în limba rusă, pe care i le dădea stăpâna. Când au venit „eliberatorii”, s-a bucurat și a început să caute subiecte de discuție cu noile doamne venite. Dar, spre mirarea ei, așa cum îi povestea fetei stăpâne, „noile venite sunt inculte și nu poate discuta cu ele despre cărțile citite”. Până la urmă, Sașa a obținut postul de șef de Club („Clubul” era Casa de Cultură a Raionului Sângerei), înlocuind-o pe o cucoană venită de peste Nistru, care avansase la postul de secretar al Comsomolului pe raion. Tot Sașa povestea despre predecesoarea ei ca despre o proastă și „neobrazovannaia” (incultă). Fosta fată din casă a avocatului burghez a înțeles imediat care era „cultura” noilor veniți, pe care noi trebuia să o îmbrățișăm bucușori. Căci au venit atunci la noi prea puțini oameni educați, intelectuali sau pur și simplu oameni de bună credință pe care și Rusia, ca orice țară, îi avea. Aceștia erau și ei persecutați la ei acasă.

În școli au venit „instructori” de specialitate, care ne vorbeau despre organizarea sistemului de învățământ, despre obligațiile noastre ca învățători, dar și despre privilegiile pe care un învățător le are. Înțelegeam prea

**Noii veniți, emisarii
„viitorului luminos al omenirii”,
erau îmbrăcați ca vai de ei;
într-o lună de zile a dispărut
toată marfa din magazine**

puține din toate acestea, căci ne erau explicate în limba rusă. Către toamnă, la Secția Raională de Învățământ a venit un inspector, moldovean de peste Nistru. Era de statură

mijlocie și, îmbrăcat în niște haine jerpelite, arăta ca vai de capul lui. Când îl mai și ascultai vorbind, te apuca mila. Vroia să ne vorbească cât mai literar, dar se încurca și niciodată nu reușea să exprime cum trebuie ceea ce avea de spus. În schimb, nu era un om răutăcios, era mai binevoitor decât alții. Șeful Secției Raionale de Învățământ era un ucrainean, Boșco. Om sociabil, inteligent și cu mult bun simț, înțelegea perfect situația noastră, a învățătorilor; îi depista repede pe lingușitori și vânzători. El însuși fusese o victimă a represaliilor staliniste: părinții, frații și surorile lui muriseră în timpul foametei din 1934 din Ucraina, iar el a scăpat fiind luat la armată. Când era mai cu chef, ne povestea cum nu a mai găsit pe nimeni din familie când s-a întors din armată și cum fusese nevoit să se însoare cu fiica unui președinte de colhoz.

„Ecaterina Chele cu o verișoară, cea care avea să o trădeze

Pe temelia obiceiurilor noastre de viață de la sate, cu jocurile, șezătorile sale, cu serbările date de elevi la școală, a început a se altoi demagogia politică, cum că noi, moldovenii, nu suntem români. Cum că boierii români ne-au asuprit timp de 22 de ani și iată că au venit frații ruși și ne-au eliberat, ca să ne creeze o viață fericită și plină de belșug. Toate acestea se propovăduiau în limba rusă sau într-o stălcitură de limbă română („moldovenească”, cum a început a se numi). ■

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1905

GEORGETA FILITTI

Schimbarea guvernului urmează o schemă ce tinde a deveni clasică: noul minister caută soluții de afirmare (în primul rând în sfera financiară), iar opoziția încearcă să-l discrediteze și să-i dovedească incompetența. În martie 1905 se adaugă și nesfârșitele ironii la adresa primarului Bucureștilor, Mihai Cantacuzino, fiul primului ministru. Un subiect predilect în acest timp, la noi și aiurea în lume, e feminismul. Învățăământul și situația din spitale țin pagina întâi a ziarelor, având și o conotație politică. Conferințele, adunările societăților de binefacere, spectacolele și... darea în târbacă a câinilor constituie divertismente, mai elevate ori mai primare, după gust. Dar românii dețin și câteva recorduri: la telefoane și la prezența femeilor în personalul polițienesc. Un ochi rămâne ațintit și asupra rușilor și japonezilor care se războiesc în Extremul Orient.

În guvernul „bizantin” al lui G.Gr. Cantacuzino, numit astfel de liberali după obârșia imperială a acestuia, dar și cu o nuanță batjocoritoare pentru exclusivismul și infatuarea de care dădea dovadă, un ministru mai aparte e Take Ionescu, de la Finanțe. El propune un proiect de lege pentru înființarea Muntelui de Pietate și a unei loterii. Apoi se supune aceleași cutume ministeriale: înlocuiește funcționarii cu persoane din anturajul său, dar în număr sporit. Din această manevră

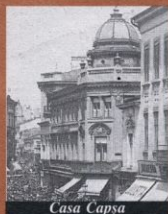
avea să fie sacrificat G.D. Creangă, directorul serviciului statistic, înlocuit cu un simplu șef de secție. La fel dispar jumătate dintre inspectorii comunali. În schimb, mărirea accizelor și a patentelor i se păruse salutară pentru consolidarea bugetului. „Experiențe de zaraf”, clamează liberalii.

Seceta îngrozitoare obligase statul să importe porumb american de 50 milioane de lei. Tot acum, o publicație din Constanța constata că macedo-românii de acolo strânseseră 10.000 de

1905

Grigore Tocilescu

Casa Capșa

franci în ajutorul țăranilor calamitați, dar nici un deputat al colegiului III (al țăranilor) din Parlament nu cotizase un leu la această operație umanitară. Take Ionescu mai vedea o sursă mănoasă de venit din privatizarea căilor ferate. „Abil tipul!” – observă un comentator de la *L'indépendance roumaine*. „Bugetele sălbatice” se mai puteau alimenta de la Creditul viticol, idee pe care ministrul-avocat voia s-o materializeze cu niște francezi: aceștia luau în exploatare podgoriile românești pe 25 de ani și după 10 ani începeau să dea, progresiv, proprietarilor o cotă din câștig. La capătul sfertului de veac restituiau podgoriile...

Și în Parlament lucrurile păreau împotmolite. Arheologul Gr. Tocilescu, cel neiubit de N. Iorga, era un fel de raportor permanent la răspunsul la mesajul tronului. „Pretențios, confuz, banal”, acesta explicase avantajele contenciosului administrativ prin „ridicarea prestigiului cetățeanului, garantându-i și protejându-i mai mult decât în trecut drepturile.”

Nici în materie de validare a mandatelor „bizantinii” conservatori nu se dovediseră mai scrupuloși, încât apăruse o reclamă de „îmbătrânire” cu soluții ingenioase: „ești prea tânăr, patronii nu te angajează, femeile nu te iau în serios, ești neglijat la Senat? Ia magheriță! Elixir, pomadă, capsule – 20 franci/zi. Tratament ușor de aplicat și în călătorie. A se rade înainte de folosire. De vânzare la toți droghisții. Depozit central, la Senat.” Ironia îl privea pe Adrian Magheru, ales senator, deși nu avea vârsta pentru această calitate.

A da statul în judecată tindea să devină o practică obișnuită. Astfel, în primăvara anului

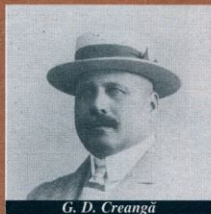
1905, ca să prevină revărsările Dunării, armata spărsese nepotrivit gheața în amonte de Piuia Pietrii, încât inundase localitatea. Primăria micii așezări cerea acum despăgubiri de la stat.

Dar calul de bătaie al opoziției rămânea primarul Bucureștilor, al 25-lea din 1866 și cel mai tânăr dintre ei. Bine intenționat, el ceruse presei să-i semnaleze „nevoi și greșeli ale edililor”. Îndatoritor, un ziarist liberal răspunde sub semnătura „un administrator resemnat”, în *L'indépendance roumaine*: în fața unei spelunci au fost îngrămădite butoaie care împiedică circulația; o femeie a tăiat o găină și alta a aruncat niște zoaie în mijlocul drumului; doi țăranoi au bătut covoarele la ora 2 p.m.; un tip a măturat strada „pe uscatelea”, stârnind miliarde de microbi; pe un maidan miaună o liotă de pisoi abandonată. Tot acolo zace de o lună un câine mort (dacă era om „îl transformam în alegător și îl duceam la vot”); peste drum, un om care și-a luat mașină (la acea dată erau 42 automobile în București) și-a părăsit calul; acesta dă cu „copita în balegă transformând-o în țărână, ceea ce vom ajunge cu toții”.

Primarul îi admonestează pe bucureșteni că sunt prea mari consumatori de apă (42.000 litri pe zi, ceea ce revenea la 200 l de locuitor pe zi). Ca să stopeze risipa, găsise formula închiderii ore întregi a apei pe timpul zilei. Mai mult, îi prevenea pe abonații societății de distribuția apei că dacă vor da apă vecinului, li se va tăia conducta!

Erău reclamații menite să ajungă, zice „resemnatul”, la Zănescu, șeful de cabinet nou inventat al primarului, după moda „bizantinilor”, unde toți miniștrii și alți demnitari

G. D. Creangă

O sufragea

1905

aveau așa ceva. Să amintim că în martie 1905 datoriile municipalității se ridicau la 100 milioane lei.

Feminismul pare să fi cuprins întreaga lume. În Statele Unite se discutau intens, mai ales sub formă de statistici, condițiile de divorț și motivația lor („suferințe corporale sau intelectuale”, atentat la viața partenerei, nepotrivire de caracter, acuze de fals urmate de doi ani de pușcărie, beție permanentă (!) vreme de trei ani etc.). Statul Carolina nu admitea pur și simplu divorțul, dar exista posibilitatea trecerii în alt stat, cu o legislație mai permisivă, spre a scăpa de consoartă.

Academia feminină de la Paris, prin a sa *Revue blue*, căuta forma la feminin pentru autor. I.I. a sugerat: *autrice, auteresse, autoresse, auteuse, femme auteur*. Asta după ce Academia Franceză decretase că substantivul *auteur* nu are feminin.

La București se țin conferințe (I.C. Filitti vorbește despre *Doamne de altădată* la societatea „Înălțarea sufletească” a Elenei Văcărescu), se scriu articole (D. Drăghicescu despre *Eternul feminin*, unde ajunge la concluzia că până la urmă femeile conduc lumea), ori se duc campanii împotriva purtării corsetului, „acest instrument de tortură”, prin introducerea hainelor *reform*, de croială comodă.

Tot femeile sunt aparent favorizate și de reforma ministrului Instrucțiunii Publice, care păstrează în școlile de la țară numai femei și numai pentru două clase. E adevărat că în graba lui ministrul reformator suprimase și școlile normale de la Galați, Buzău și Bârlad, pe motiv că „erau prea multe”. Societatea „Materna” condusă de dr. Maria Cutzarida Crățunescu,

semnala o anomalie în ceea ce privește șansele de supraviețuire ale copiilor abandonati. În timp ce fetele ajungeau la azilul „Elena Doamna”, băieții erau secerati de epidemii, încât cerea principesei moștenitoare să găsească o soluție ca să le creeze acestora „obișnuința luptei pentru existență”.

În spitale, în schimb, statisticile arătau că nu există părtinire. Eforia Spitalelor Civile acordase în anul precedent 135.000 de consultații gratuite. Din 25.000 de spitalizații se vindecaseră 16.100, pe cale de vindecare erau 5.000, iar 1.400 muriseră.

Ziarul *Dimineața* intră puțin în amănuntele vieții de spital constatănd, în articolul *Dușmanii bolnavilor*, că pentru a fi internat un țăran trebuie să plătească 3 lei, iar doctorul nu-l lua în seamă dacă nu plătea (suma era încasată de un asistent trimis să vadă cazul și să stabilească tariful).

Lumea sănătoasă petrecea. Tablourile vivante organizate în sala *Liedertafel* sau la Cotroceni de societatea „Tibișoi”, pantomimele *Făt Frumos* sau *Cele 12 fete de împărat*, sărbătorile școlare patronate de principele Carol (avea 12 ani) la Liceul „Lazăr” cu spectacolul *Răzvan și Vidra*, gimnastică și recitări ori serile artistice ale societății „Dante Alighieri” erau prilej de îndelungi pregătiri, emoții, dar și de câștiguri folosite la ajutorarea săracilor ori dotarea unor biblioteci. Teatrul, mai ales cel jucat de trupe străine, era preferatul publicului bucureștean care, după spectacol, se aduna „în mare reuniune *smart* la Capșa”. Lumea mahalalelor se mulțumește cu distracții mai ieftine. De Lăsata secului, câinilor vagabonzi li se agățau tinichele de coadă și erau fugăriți pe ulițe spre hazul tuturor.

1905

Gara din Comănești

Carol II copil

Învățații spuneau că e o tradiție romană să-i pedepsească fiindcă lăseseră paza Capitolului în seama găștelor. „Societatea de protecția animalelor” (S.P.A.), recent înființată, și la noi, intervenise însă pe lângă Prefectură pentru ca obiceiul acesta barbar să înceteze. Agenți de poliție stăteau acum la pândă în cartierele țigănești ca să sloboadă bieteile potăi de ofițierele ceremonialului punitiv roman. În schimb, cum observau unii răutăcioși, S.P.A. nu se arătase defel miloasă cu insectele. Societatea plasase cutii speciale – tip Berlebach – pentru adăpostirea păsărilor mâncătoare de insecte la Șosea, la Academie, în grădinile membrilor ei.

Dar românii nu se țineau doar de fleacuri. Ei fuseseră printre cei dintâi care au adoptat telefonul. Primele încercări s-au făcut în 1884 (la șapte ani după crearea lui de către Bell în S.U.A.), cinci ani după Paris și trei după Berlin. În 1890 s-a inaugurat prima linie interurbană Galați-Brăila, iar legea de exploatare a telefoanelor a fost promulgată în 1893 (când a apărut și prima linie cu abonați și cea care lega Capitala de portul Brăila). După presa liberală, în 1905 erau la București 1.200 de abonați; *Dimineața*, mai generoasă, dădea cifra de 3.127 și 2.682 cabine telefonice. Mai mult, din 2.903 comune rurale existente, 2.200 aveau telefon, încât guvernatorul Cernăușilor, aflat în vizită la București, putea declara cu invidie: „Ne-ați luat-o în această privință cu 40 de ani înainte. În curând și restul de 700 de comune va fi racordat, așa că România va fi singura țară din lume cu telefon generalizat.” Publicul voia să știe mai mult și despre „telefonul secret”, care „înregistra convorbirea fără știrea persoanelor” (printr-un tablou aflat în cameră, de pildă; în spatele portretului ori peisajului

era o întreagă mașinărie de ascultat). Dar specialiștii n-au vrut să dea amănunte, încât totul a rămas în domeniul poveștilor: că așa asculta regina Elisabeta un concert de la Ateneu stând la Palat ori principele Carol urmărea de la Cotroceni corul de colinde de la Liceul „Lazăr”...

Dacă folosirea telefonului dovedea setea de progres și modernizare a românilor, nici sistemul polițienesc nu rămânea mai prejos. La un moment dat o conțesă de French, urmărită internațional pentru escrocherie, este arestată la București și extrădată în Elveția. Polițiștii din Lausanne au aflat cu uimire de la agenta Maria Miclescu, însoțitoarea infractoarei, că România (alături doar de S.U.A. și Anglia) avea femei polițiste, că inspectorul șef al Poliției era doctor în drept, prefectul Poliției era principe (Dimitrie-Moruzi), iar comisarii erau licențiați în drept.

Evenimentul internațional major rămâne războiul ruso-japonez. Dar românii selectează doar fapte „extra-războinice”. În seria atențatelor ce loviseră Rusia, presa semnalează uciderea lui Mesaiedov, guvernatorul provinciei Vâborg (Finlanda), al cărui fiu era secretarul Legației ruse de la București. De partea cealaltă, lumea românească afla cu uimire de regimul de viață al japonezilor, triumfători în conflict. Ei făceau cel puțin o baie zilnică la 40-50 grade și beau 3-4 litri de apă pe zi (doctorii niponi socoteau la 6 l zilnic cantitatea optimă de apă pentru sănătatea individului). Bucureștenii se mulțumeau cu *Băile regale* de la Eforie: aburi (rusești), duș cald/rece, masaj (hamam), dușuri scoțiene, baie în cadă de porțelan (cu 8,20 franci) sau vara scaldă în piscină (cu 0,80 franci de persoană). ■

Stema reunită a Moldovei și Țării Românești...

În urma păcii de la Passarowitz (21 iulie 1718), care punea capăt războiului austro-turc din anii 1716-1718, cele cinci județe de peste Olt ale Țării Românești au fost

anexate de Imperiul austriac și au rămas sub administrația acestuia până în 1737, când trupele habsburgice au fost alungate.

Fiind la granița cu Imperiul otoman, în detrimentul căruia Viena spera să-și extindă în continuare hotarele stăpânirilor, Oltenia – ca și celelalte provincii recent smulse Imperiului otoman – a fost pusă sub autoritatea unei instituții speciale – Comisia neoacvistică –, alcătuită din reprezentanți ai Camerei Aulice și ai Consiliului de Război. Comandantul militar austriac de la Sibiu

Crucea lui Constantin Șerban ridicată în anul 1656, la sediul Episcopiei Râmnicului

cumula autoritatea politică și militară, cea dintâi fiind exercitată sub titlul de

Director suprem al Olteniei.

Acesta supraveghea activitatea administrativă și judecătorească din provincie, numea dregătorii ju-

dețeni, emitea instrucțiunile în temeiul cărora se desfășura activitatea organelor locale, verifica gestiunea financiară și relua în apel procesele judecate la Craiova.

Caracterul militar al regimului instituit de imperiali în Oltenia s-a menținut pe toată durata ocupației, deși un anume provizorat a existat aproape tot timpul, așa cum o dovedesc și reglementările în domeniul vieții religioase din această provincie, asupra cărora zăbovim în paginile ce urmează.

... și acvila bicefală cantucizină, sculptată la mănăstirea Hurez

BISERICA DIN OLTENIA SUB OCUPAȚIE AUSTRIACĂ

COSMIN OPREA

În februarie 1717, un grup de boieri olteni a mers la Viena, pentru a prezenta Consiliului Aulic de Război un memoriu în zece puncte, cuprinzând dorințele lor privitoare la viitoarea administrare a Olteniei. Delegația îl avea în frunte pe episcopul Râmnicului, Damaschin. Punctele 5 și 9 din memoriu se refereau la Biserică. Ele exprimau dorința ca Biserica Ortodoxă (greco-orientală, cum

o numește memoriul) și preoții ei să-și păstreze privilegiile de până atunci. La punctul 9 se solicita ca mănăstirile

(împreună cu boierii și marii negustori) să fie scutite de încartiruirii de trupe.

Memoriul a fost adus la cunoștința împăratului Carol VI (1711-1740). El l-a trimis Consiliului Aulic pentru a-l dezbate și a hotărî. Referatul Consiliului a fost înaintat împăratului la 25 aprilie 1717 și, după ce a fost aprobat de acesta, a fost publicat la 30 mai același an sub forma unui decret imperial, menit să

Pacea de la Passarowitz

servească drept normă pentru administrarea provinciei.

Referitor la Biserică și preoția ei, decretul stipula libertatea cultului, iar mănăstirile, afară de cazul în care rațiuni de război ar cere-o, vor fi scutite de adăpostirea unor garnizoane.

La plecarea delegației, fiecare membru al ei primise câte o „distincțiune“, ca semn al grației împărătești, iar episcopul de Râmnic i se dăruise o cruce.

La 1 iulie 1717, Consiliul a trimis comandantului militar din Transilvania, generalul Stephan Stainville, instrucțiuni, însărcinându-l să cerceteze personal situația din Oltenia și să analizeze plângerile pe care clerul din această provincie le adresase Curții din Viena și principelui Eugeniu de Savoia, președintele Consiliului Aulic de Război și al Comisiei neo-acvistice.

Către Curtea din Viena se îndreptaseră și cereri venite din Oltenia pentru ruperea oricăror legături bisericești între Episcopia Râmnicului și Mitropolia Țării Românești. Unde ar trebui căutată explicația faptului că boierii olteni cereau punerea episcopului lor sub dependența bisericească a mitropolitului sârb al Belgradului?

În Serbia ocupată de austrieci exista de mai înainte o mitropolie a Belgradului dependentă de patriarhul național sârb din Ipek (Peć). Această mitropolie a fost declarată de austrieci ca independentă în 1718, dându-i-se în subordine Episcopia de Valievo (Serbia), iar mai târziu, în 1720, și pe cei doi episcopi ortodocși din Banat: al Timișoarei și al

Maica Domnului a durerii, icoană din Muzeul mănăstirii Govora

Vârșetului-Caransebeșului. Pe lângă această mitropolie, numită „neoacvistică“, se mai afla în teritoriile habsburgice o altă mitropolie sârbă, care în urmă se stabilise la Karlowitz și căreia îi erau subordonate episcopiile din Ungaria și Croația.

Daruri oportune

Mitropolit al Belgradului era în acel timp Moise Petrovici, om capabil și ambițios. El fusese ales încă de pe vremea turcilor, ca mitropolit al Belgradului. După pacea de la Passarowitz a primit recunoașterea Curții de la Viena (10 septembrie 1718). Înainte de această dată, intrase în legătură cu boierii olteni, cărora le promisese „cu cuvântul“ că sub oblăduirea sa duhovnicească, ortodoxia la români va fi pusă la adăpost de orice ingerință, dând daruri boierilor și determinându-i în cele din urmă să ceară Curții de la Viena dependența

bisericească a Episcopiei Râmnicului de mitropolitul Belgradului.

Un nou decret împărătesc cu data de 22 februarie 1719 a fost adresat, prin intermediul Consiliului Aulic de Război, comandantului din Ardeal, generalul Stainville, prin care se reglementa întreaga administrație a Olteniei. Concomitent, a fost expediată generalului Stainville și o proclamație a împăratului, datată tot 22 februarie 1719 și adresată populației din Oltenia, din care aflăm că, pe baza părerilor ce se formaseră în cercurile conducătoare de la Curte, împăratul luase următoarele dispoziții cu privire la Biserica Ortodoxă Română din Oltenia: a) se acordă libertatea religioasă și protejarea ritului ortodox; b) se suprimă orice dependență a episcopului de Râmnic și a celorlalți prepoziți bisericești din Oltenia de mitropolitul Țării Românești, toți aceștia fiind puși sub ascultarea mitropolitului din Serbia sau a unui alt mitropolit din țările ereditare ale Casei de Austria; c) împăratul, ca principe al țării, trebuie pomenit în biserici, la rugăciuni, interzicându-se pomenirea țarului rus; d) se interzice amestecul clerului în afacerile lumești; e) se cere consimțământul Curții pentru orice alegere de egumen; f) mănăstirile domnești depind în cele temporale de împărat (ca principe al țării), respectiv de administrația locală și de Oberdirector; patriarhilor orientali li se suprimă dreptul de a numi pe egumenii mănăstirilor închinăte, cum și de a primi venituri sau pensi-

uni de la aceste mănăstiri; este interzisă corespondența clerului din Oltenia cu acești patriarhi; g) egumenii mănăstirilor se aleg numai dintre români, născuți în cele cinci județe; h) până la definitivă confirmare a privilegiilor, mănăstirile și locuitorii preoților, în afară de *ratio belli* sau neapărată nevoie, nu vor fi împovărați cu încartiruii de trupe.

Ce vor episcopul și egumenii olteni?

Într-un memoriu din 29 noiembrie 1719, adresat generalului Stainville și iscălit de episcopul Râmnicului Damaschin, arhimandritul Ioan, egumenul de Orez (Horezu), Ștefan, egumenul de la Bistrița, Ștefan de la Arnota și Pahomie

de la Govora, adunați în mănăstirea Orez, găsim nemulțumirea conducătorilor Bisericii din Oltenia față de dispozițiile luate de Curtea de la Viena, cum și propuneri de luare a altor dispoziții. Memoriul constă din unsprezece puncte, dar esența lui era cuprinsă în primele două:

1. Episcopia Râmnicului să fie ridicată la rangul de

Episcopul Damaschin Dascălul

Damaschin e, poate, cea mai mareă figură ce a păstorit Episcopia Râmnicului în veacurile trecute. Născut într-o familie de țărani moșneni, din Voinești-Dâmbovița, se ridică până la scaunul episcopal numai prin meritele și osârdia sa. Erudit și sânguitor neîntrecut, el își câștigă supranumele de „Dascălul”.

S-a remarcat prin tălmăcirea în românește a cărților de slujbă, contribuind prin aceasta la dezvoltarea și crearea limbii literare românești.

La 3 octombrie 1702, Damaschin a fost ales episcop de Buzău, în locul lui Mitrofan tipograful, decedat puțin mai înainte. În 1717 a fost strămutat la Râmnic.

Munca începută la Buzău a continuat-o la Râmnicul Vâlcea. Până la moarte, a reușit să îmbrace în haină românească mai toate cărțile de slujbă, dăruind acestei trude toate clipele de răgaz.

În 1723 s-a hotărât să tipărească o parte a tălmăcirilor ce făcuse. A cerut încuviințarea autorităților habsburgice. I s-a cerut textul, spre a fi examinat, și totodată a fost întrebat ce anume vrea să tipărească și cui anume sunt destinate tipăriturile. Atunci, episcopul Damaschin scrie la 22 noiembrie 1725 lui Tige o scrisoare care, din fericire ni s-a păstrat. El scrie că și-a dat mare osteneală, începând cu zece ani în urmă, să

traducă din limba grecească și slavonă cărțile de ritual în limba românească simplă și că a vrut să le tipărească, dar fără bani și un tipograf bun, nu a putut realiza acest lucru.

Cea dintâi carte pe care dorea să o tipărească era *Minologion*-ul sau minecele pe cele douăsprezece luni, din care va trimite unele spre a fi cercetate. Spre a-l îndupleca pe generalul-comandant Tige, episcopul Damaschin îi trimite chiar „două buți cu vin din Dealul Drăgășanilor”.

Primind încuviințarea solicitată, în anul

1724, episcopul Damaschin a făcut tiparniță nouă la Râmnicul Vâlcea și chiar în acel an a dat la tipărit un Ceaslov și o carte intitulată *Învățătură despre șapte taine*. În anul următor, 1725, a tipărit o Psaltire. A fost ajutat în munca sa de tipograful Ilie Cernavodeanu sau de la Cernavodă.

În noiembrie 1725, episcopul ceruse Consiliului de Război să-i permită să difuzeze în Transilvania, în Banatul Timișoarei și în districtul Aradului cărțile de rugăciune ce a tipărit în românește la Râmnicul Vâlcea. Cererea i-a fost respinsă.

Episcopul Damaschin a murit la 5 decembrie 1725, înainte de prânz, după ce ieșise de la biserică. Chipul său se află zugrăvit pe pereții bisericii mănăstirii Govora-Vâlcea. ■

Episcopul Damaschin, tablou votiv din biserica mănăstirii Govora

mitropolie, mitropolitul să fie consacrat de Patriarhul Constantinopolului, dar fără nici o altă dependență; să nu fie consacrat de arhiepiscopul Belgradului, deoarece acesta este el însuși dependent de Patriarhia Ohridei. Boierii care au

fast la Viena au făcut această cerere fără știrea clerului din Oltenia. Episcopul nu și-a dat consimțământul.

2. Episcopul să aibă supravegherea și în cele temporale peste mănăstiri, alăturându-i-se în acest scop doi egumeni. Să aibă dreptul de a cere, o dată pe an, la Crăciun, socoteală la toate lucrurile din mănăstiri și cel ce va fi capabil să fie lăsat în continuare egumen, iar cel ce va aduce pagubă mănăstirii, episcopul și sinodul său să-l poată judeca și a-l face să despăgubească mănăstirea, să-l înlocuiască cu un altul, pe care-l va socoti vrednic, făcându-l apoi cunoscut și Curții prin mijlocirea comandantului din Ardeal.

Cererea aceasta e motivată: a) pe faptul că și mitropolitul din București avusese dreptul de a supraveghea toate mănăstirile, punând și depunând, cu știrea domnitorului, pe egumeni; b) dreptatea însăși (*justitia quoque*) cere ca mănăstirile să fie puse sub supravegherea episcopului local; c) nu mai puțin și canoanele bisericești (această cerere era răspunsul la dispoziția Curții prin care se stipula ca mănăstirile în cele temporale să depindă de împărat, respectiv de administrația locală).

Episcopia Râmnicului într-o stampă din 1731

O izbândă sârbă tot temporară

În mai 1725, mitropolitul Belgradului, Moise Petrovici, a cerut Consiliului Aulic de Război să fie declarat și confirmat mitropolit și peste Oltenia, lucru pe care el îl urmărea încă de la început. Deși trecuseră câțiva ani de la ocuparea Olteniei, Curtea din Viena nu-și formase încă o opinie precisă cu privire la dependența bisericească a Episcopiei Râmnicului. La 25 august 1725, Consiliul de Război a cerut părerea generalului comandant din Ardeal și Oberdirectorului peste Oltenia, Karl Tige, precum și a consilierului cameral Vichter, cu privire la cererea lui Moise Petrovici. La 9 septembrie 1725, Comisia neoacvistică a discutat problema și a decis, cu unele restricții, jurisdicția bisericească a mitropolitului din Belgrad și peste Oltenia.

Sârbii, tinzând la unirea celor două mitropolii ale lor, la Congresul național sârb, adunat la Karlowitz în 1726, aclamă pe mitropolitul Belgradului ca mitropolit și al scaunului vacant din Karlowitz. În

cele din urmă, curtea trebuia să confirme pe Moise Petrovici ca mitropolit al Karlowitzului, dar ca să împiedice, cel puțin pentru moment, unirea celor două mitropolii sârbe, i-a dat numai dreptul de a administra și

„mitropolia neoacvistică”, admitând astfel numai o uniune personală. Deocamdată sârbii își atinseseră scopul: aveau un singur mitropolit al lor. De acest unic mitropolit sârb din țările supuse Casei de Austria a depins, începând din 1726, și episcopul Râmnicului.

Dacă dependența spirituală față de Belgrad era oarecum limitată, dependența politică față de Curtea de la Viena era mult mai stânjenitoare, aceasta rezervându-și dreptul de a-l desemna pe episcop, dintr-o listă de trei candidați propuși de adunări electivale alcătuite din reprezentanți ai clerului și ai boierimii oltene. Diploma imperială de confirmare și hirotonisirea de către mitropolit confereau candidatului dubla investitură – a puterii laice și celei spirituale – necesară intrării legale în funcțiune.

Autoritatea imperială înțelegea însă nu numai să-și rezerve dreptul de confirmare a episcopilor, dar și să exercite un control permanent asupra Bisericii Ortodoxe din Oltenia, în primul rând asupra mănăstirilor, stăpâne ale unui vast domeniu funciar și deținătoare de însemnate venituri și privilegii. ■

1934. BORIS III LA SINAIA

RUXANDRA BELDIMAN (Institutul de Istoria artei „G. Oprescu”, Muzeul Național Peleş)

Castelul Peleş a fost reședința de suflet a regelui Carol I. O proprietate privată, dar care a îndeplinit în decursul istoriei, cu precădere din 1883 până în 1947, o serie de funcții, astăzi deja bine cunoscute. Este de menționat, în primul rând, cea de reprezentare, prin vizitele unor importanți șefi de state, între care Franz Joseph, în anul 1896, Kaiserul Wilhelm II, în 1917, precum și suveranii țărilor din spațiul balcanic, regii George II al Greciei, Alexandru al Iugoslaviei, dar și Boris al Bulgariei. Peleşul a servit și ca loc pentru luarea unor decizii politice, precum Consiliul de Coroană din 1914, care a hotărât neutralitatea României. Aici au avut loc dese întruniri diplomatice neoficiale, în special în timpul domniilor lui Carol I și Carol II, tot aici au fost primite nenumărate delegații militare și și-au prezentat scrisorile de acreditare mulți miniștri plenipotențieri, cu precădere între anii 1883-1914 și 1930-1947.

Între 25 și 28 ianuarie 1934, castelul i-a găzduit pe suveranii Bulgariei, regele Boris III (1894-1943) și regina Giovanna, fiică a regelui italian Vittorio Emmanuele III, devenită soție a lui Boris, în anul 1930. Iată cum comenta ziarul *Adevărul* din 26 ianuarie 1934 vizita efectuată la inițiativa regelui român: „În împrejurările actuale, această vizită nu poate fi interpretată decât ca un simptom de destindere a raporturilor dintre cele două țări vecine, pe care în ultimii ani Dunărea le-a despărțit, în loc să le unească. Din partea

României există dorința unei apropieri și de a stabili bunele raporturi [...] România a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a realiza apropierea Bulgariei, cum s-a străduit să realizeze apropierea de toate statele vecine. Recunoaștem cu deplină bucurie că eforturile noastre au găsit bună înțelegere la Sofia. Vizita țarului Bulgariei este dovada cea mai categorică.”

Programul suveranilor bulgari, stabilit de Carol II, a fost conceput pe patru zile, după cum reiese din documentele păstrate în fondul Casa Regală de la Arhivele Statului. S-au

prevăzut două dejunuri private la Palatul Cotroceni și la Castelul Bran, o vizită la Brașov și audiențele de plecare din București. Punctul de greutate al vizitei l-au reprezentat manifestările oficiale și întrevederile cu caracter politic, prevăzute pentru 26 și 27 ianuarie (dimineața), la Sinaia.

Sosirea în Capitală a avut loc în dimineața zilei de 25. După-amiaza familiile regale, cu suitele, primii miniștri români și bulgari, precum și Casa Militară a regelui Carol II s-au deplasat la Sinaia. În gara regală înălții oaspeți au fost primiți cu pâine și sare de

către primarul oraşului, dl. Matheescu, care a adresat cuvinte de bun venit în limba bulgară, apoi s-a trecut în revistă garda de onoare, comandată de general Todicescu. Seara, Majestăţile Lor au luat masa la Foişor, în timp ce suitele s-au aflat la castelul Peleş.

Deşi documentele cercetate nu menţionează acest fapt, este de presupus că suveranii bulgari, primul ministru Muşarov şi o parte a suitei bulgare au fost cazaţi la castelul Peleş, având în vedere atât rangul înalt al distinşilor oaspeţi, cât şi miza întâlnirii.

Pentru ziua de 26 ianuarie, programul oficial a prevăzut deplasarea, în cursul dimineţii, la Sinaia a membrilor guvernului român, pentru discuţii cu omologii lor bulgari, miniştri, subsecretari. După-amiaza au sosit întregul corp diplomatic, condus de decanul acestuia, monseniorul Valerio Valery, nunţul papal, precum şi ataşaţii militari. În cursul aceleiaşi după-amiezi, cei doi suverani au înmănat decoraţii. Astfel, Carol II a primit Ordinul Sf. Kirill şi Methodiu, iar reginele Maria şi Elisabeta, precum şi principele Nicolae, Ordinul Sf. Alexandru, în grad de Mare Cruce. Ţarul Boris a primit Ordinul Coroana României.

Seara, la castelul Peleş, în Sala de concerte, a avut loc un program de muzică clasică, executat de orchestra gărzii regale, iar ulterior un dineu oficial, desfăşurat în Sala Florentină. Au participat suveranii, patriarhul Miron Crîstea, mareşalul C. Prezan, miniştrii Ion Incuţel, Ion Nistor, V. Antonescu, primarul Gh. Matheescu, primii miniştri

Ianuarie 1934. Ţarul Boris III soseşte în gara Băneasa

Muşarov şi Gh. Tătărescu. Curţile, miniştrii şi diplomaţii s-au întrunit în Sala Maură; restul suitelor şi alţi invitaţi s-au aflat în sufragerie. Titulescu, ministrul român de Externe, fiind bolnav, nu s-a putut deplasa la Sinaia.

A doua zi, în timp ce discuţiile dintre membrii guvernului au continuat la Sinaia, suveranii au plecat la Braşov, reîntorcându-se după-amiaza pentru a participa la decernarea premiilor pentru competiţiile de ski din localitate. Având în vedere starea sănătăţii lui Titulescu, discuţiile dintre acesta şi Muşarov, care deţinea şi portofoliul de ministru de Externe, s-au desfăşurat în cursul după-amiezii, la Bucureşti.

În zilele de 26 şi 27 ianuarie, cei doi suverani, primii miniştri şi ceilalţi membri ai guvernelor au purtat discuţii bilaterale cu caracter politic. Tot probleme politice au fost abordate şi în întrevederile avute cu reprezentanţii corpului diplomatic acreditat la Bucureşti. Sistemul defensiv de alianţe al statelor din centrul şi estul Europei era în curs de a fi creat sau reorganizat, în anul 1934 urmând a se desfăşura tratative de încheiere a Alianţei Balcanice. Guvernul român dorea să sondeze poziţia Bulgariei şi să o încurajeze în

a se alătura viitorului pact. În acelaşi context au avut loc, în paralel cu discuţiile de la Sinaia şi Bucureşti, două vizite în Europa ale miniştrilor grec şi turc de Externe, turnee încheiate în România, la sfârşitul lunii ianuarie. Revenind la tratativele duse la castelul Peleş, cu ocazia vizitei suveranilor Bulgariei, ele

aveau rolul de a intensifica relaţiile bilaterale româno-bulgare, din partea României existând chiar dorinţa de a semna un tratat care să consolideze pacea din regiune.

Toasturile ambilor şefi de stat stau mărturie. Cităm din discursul regelui Carol de la dineul oficial de la castelul Peleş: „În aceste zile în care lumea întreagă are atâta nevoie de pace şi de bună înţelegere, îmi place să văd în această vizită regală semnul palpabil al unui viitor plin de bun augur pentru înfăptuirea acestei dorinţe, care este tot atât de scumpă inimii voastre ca şi inimii mele. Sunt convins că numai o politică de sinceră înţelegere şi consolidare a ordinii existente poate să ne ducă la această realizare pe care toţi o dorim. Vizita Majestăţii Voastre făcută azi mie şi României trebuie să însemne pentru viitorul ţărilor noastre o dată importantă, care va conta în afirmarea ideii de pace în Balcani [...]”

Ţarul Boris i-a răspuns: „În aceste zile de grele încercări e mai mult ca oricând datorita noastră să închinăm toate eforturile operei păcii şi concordiei pe care toate popoarele au dorinţa arzătoare de a o vedea realizată şi sunt deosebit de fericit că Majestatea Voastră consideră

întâlnirea noastră ca o contribuție la această frumoasă operă. Sunt convins că numai o politică de înțelegere și de încredere, servind interesele vitale ale popoarelor noastre, le va asigura viitorul mai bun pe care-l merită și va contribui la consolidarea păcii în Balcani.”

Buna credință și sinceritatea regelui Boris nu puteau fi puse la îndoială. Dar guvernul bulgar va păstra, în final, o atitudine rezervată, comparativ cu „bucuria” omologilor români. Premierul Mușarov declara presei române: „Noi ne deosebim de oamenii de stat români asupra caracterului

convențiilor ce ar putea să ne ducă mai sigur spre aceeași țintă. Bulgaria nu are intenții agresive [...] Poporul bulgar însă nu poate renunța la acele drepturi pe care i le garantează faptul participării sale la Liga Națiunilor.”

Din păcate, întrevederile și discuțiile politice de la castelul Peleş nu au avut ca efect încheierea unui tratat bilateral româno-bulgar, deși atât Carol II, cât și guvernul Tătărescu și-ar fi dorit acest lucru și, poate, chiar Boris.

Gândită, după cum consideră istoricul american Keith Hitchins, ca o lărgire în Europa

de Sud-Est a principiilor de securitate regională întruchipate de Mica Înțelegeră, Alianța Balcanică nu s-a constituit în final într-o structură cu caracter solid, așa cum și-ar fi dorit-o suveranii și guvernele lor. Mai mult, tratatul bilateral româno-ugoslav a fost îndreptat împotriva Bulgariei, iar Uniunea Balcanică, concepută teoretic a cuprinde toate statele sud-estului Europei, a ajuns, având în vedere contextul, o alianță care avea ca scop și contracararea ambițiilor revizioniste ale regatului bulgar. ■

În data de 19 ianuarie 1934, la palatul regal din Belgrad sosește o telegramă din partea regelui Carol II, adresată mamei, regina Maria, aflată în vizită la fiica sa, regina Iugoslaviei. Regina-mamă era rugată să vină la București peste două zile, pentru a participa în calitate de primă-doamnă la vizita de stat efectuată de regele și regina Bulgariei. Regina Maria a citit plină de furie acest mesaj, care, sub o formă politicoasă, ascundea de fapt un ordin. Ea fusese încet-încet dată deoparte din viața publică de către fiu. În momentul respectiv se afla de o lună și ceva în vizită la fiicele sale, arhiducesa Ileana de Habsburg și Marioara a Iugoslaviei.

Ordinul sosea pe nepusă masă, cu două zile înainte de o vizită de stat la nivel înalt, despre care nu fusese informată în prealabil.

Carol II își pune mari speranțe într-un acord bilateral și spera chiar în încheierea unei alianțe balca-

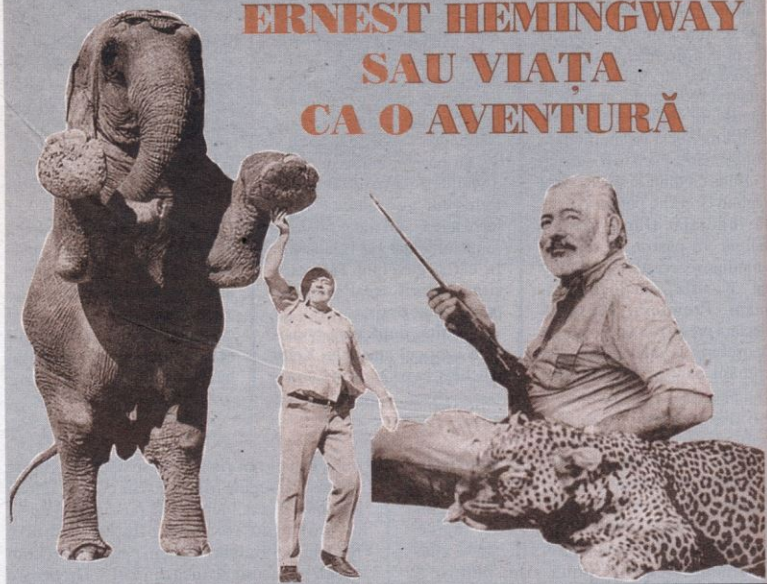
nice. Regele Boris întrebese dacă la primire va asista și regina Maria, în caz contrar refuza să vină. Acest lucru ar fi pus în pericol în primul rând relațiile bilaterale dintre România și Bulgaria, relații care erau oricum destul de încordate încă din 1913. Drept care regele Carol, mai de voie mai de nevoie, se hotărâște să-și convoace mama la București. Dar regina Maria, jignită de modul neeleganț în care procedase fiul său, nu a vrut să dea curs cererii. Generalul Zwidenek, aghiotantul reginei, a încercat din răspuși să o convingă că este cazul să-și întrerupă „concediul” și să se prezinte la datorie, în caz contrar ar fi periclitat relațiile oficiale

dintre cele două state vecine. Deși jignită și furioasă, regina Maria, care, prin absența sa, ar fi putut crea un incident diplomatic de proporții, s-a hotărât să dea curs invitației, considerând în final că își face datoria față de țară. ■

La 27 ianuarie s-a desfășurat un concurs de ski, cei doi suverani împărțind premiile. De la dreapta la stânga: regele Carol II, țarul Boris III, regina Maria, regina Giovanna, regina Elisabeta a Greciei

ERNEST HEMINGWAY SAU VIAȚA CA O AVENTURĂ

MIRELA DANIELA TÂRNĂ

Kennedy, Monroe, Hemingway, nume de legendă ale Americii secolului trecut. Personalități controversate, care s-au lăsat copleșite de legenda țesută de alții în jurul lor sau chiar de ei înșiși.

Ernest Hemingway, marele scriitor laureat al premiilor Pulitzer și Nobel, a aparținut „generației pierdute”, marcate de absurditatea și dezastrele primului război mondial și de dezamăgirile posterioare lui. Viața i-a fost o aventură. I-au plăcut vânătoarea, femeile, luptele cu taurii, jurnalistica, vecinătatea puterii.

S-a născut la 21 iulie 1899 într-o familie burgheză, respectabilă și conservatoare. Tatăl, Clarence Edmons, zis Ed, era un obstetrician naturist, care se amuza îmbălsămând animale. L-au botezat la 1 octombrie, cu numele bunicului, Ernest, și al unchiului după mamă, Miller.

Avea un an când familia s-a mutat din Oak Park, Illinois, într-o reședință de vară în Michigan, pe malul unui lac.

S-a obișnuit cu viața în aer liber, cu panorama colinelor, luciul albastru al apei și apusurile de soare. Acolo a învățat să pescuiască și i-a citit cu pasiune pe R. Kipling, Jack London, T.E. Lawrence.

La izbucnirea primului război mondial era un adolescent înfierbântat. După intrarea S.U.A. în conflict (1917), ia decizia de a se implica. În aprilie 1918 este recrutat și trimis spre cea mai mare și mai dramatică

aventură din viață. A fost reparatizat la Secția a IV-a a Crucii Roșii Americane în Italia.

Dorința de aventură l-a împins însă în linia întâi a frontului. La 8 iulie 1918, lângă Fossalta, în timp ce distribuia ciocolată soldaților italieni, a fost lovit de fragmentele unui proiectil. Cu picioarele ciuruite de schije, a luat în spate un rănit și a pornit în căutare de ajutor; dar după 50 de metri o mitralieră i-a zdrobit

genunchiul drept. A izbutit să se mai târască 100 de metri, până când a leșinat lângă o targă, pe care a fost transportat la un post sanitar.

După o săptămână de la noaptea în care a fost rănit, a fost urcat într-un tren care mergea spre Milano. A ajuns la 17 iulie, cu puține zile înainte de a împlini 19 ani, și a fost internat la spitalul Crucii Roșii Americane. Este faza aventurii italiene inspiratoare pentru a doua parte din romanul *Adio arme*, poate cea mai frumoasă dintre scrierile lui Hemingway.

Iubește riscul

După război, în anii '20, Parisul devenise centrul avangardei artistice și literare, unde se exprimau liber James Joyce, Ezra Pound, Picasso și alții, ceea ce atrăgea tânăra generație de scriitori americani născuți între 1892 și 1899 – Francis Scott Fitzgerald, John Dos Passos și, bineînțeles, Hemingway.

În orașul de pe Sena, Hemingway s-a ocupat mai mult de gazetărie și mai puțin de literatură: „Această blestemată treabă gazetărească mă distruge cu încetul, dar mă voi elibera repede de ea și voi lucra trei luni în șir.” La sfatul scriitoarei Gertrude Stein (1874-1946) s-a dus în Spania să vadă coridele, care aveau să devină una dintre sursele sale fundamentale de inspirație.

Se afirmase deja cu două romane ce ilustrau violențele războiului – *Adio arme* și *În vremea noastră*. Fusesse criticat pentru ele. I se reproșau limbajul direct și brutal și,

uneori, obscenitatea temelor. Coridele și marea sărbătoare de la Pamplona l-au inspirat pentru romanul *Moarte după amiază* și povestirile strânse sub titlul *Soarele răsare, soarele apune*. La 6 iulie 1968, Pamplona, orașul pe care l-a făcut celebru prin scrierile sale, l-a comemorat dezvelindu-i o statuie de piatră și bronz de Luis Sanguino, care poartă inscripția: „Prietenul acestui popor / Admirator al luptelor sale cu tauri/ Care a știut să descrie și să proslăvească orașul Pamplona (San Fermin 1968).”

În Spania l-a cunoscut pe Benito Mussolini, în care a văzut un genial talent propagandistic, un personaj care reușea să îmbrace idei mici în cuvinte mari! Cu toate acestea, el s-a păstrat departe de politică, spre deosebire de alți scriitori americani, deveniți de stânga după șocul economic din 1929 și abordând teme proletare și marxiste, ca antidot al capitalismului. Și-a scris cărțile pe baza experiențelor trăite, a preferat temele exotice și palpitante, ceea ce i-a creat

o imagine contradictorie – omul de litere ca un erou de acțiune.

În Spania, Hemingway asistă la sângerosul război civil dintre extrema dreaptă condusă de Franco și guvernul celei de-a doua Republici, susținut de comuniști, iar în final își exprimă tristețea și dezamăgirea pentru victoria lui Franco. Tot aici cunoaște pașiunea pentru Martha Gellhorn, o tânără și strălucită jurnalistă, care îi va deveni a treia soție (1940).

Spania pitorească a coridelor era pentru el Spania însângerată, Spania violenței și a durerii și, în cele din urmă, Spania înfrângerii. Experiențele războiului civil aveau să-l conducă spre scrierea romanului *Pentru cine bat clopotele*, un bestseller vândut în 500.000 de exemplare. Romanul va fi transpus cinematografic într-un film cu Gary Cooper, actorul preferat de scriitor, și tânăra Ingrid Bergman.

Hemingway iubește riscul, nu cunoaște frica și se pune în mod deliberat în situații periculoase. La sfârșitul anilor '30, îl găsim în Cuba. Vrea să scrie

La pescuit în Illinois (1905)

povestiri cubaneze la fața locului. Apoi, în 1941-1942, împreună cu Martha, călătorește în Hawai, Hong Kong, China și Birmania.

După Madrid, Havana

Anul 1942 i-a adus implicarea într-una dintre cele mai controversate acțiuni din viața sa, ceea ce i-a atras ostilitatea F.B.I.-ului. S-a prezentat la noul ambasador al S.U.A. în Cuba și i-a propus să organizeze o rețea de contraspionaj privat. Cu aprobarea ambasadorului, a adunat 26 de prieteni, refugiați spanioli, stabilind ca sediu Finca și folosind numele unuia dintre pisoi lui pentru a denumi operațiunea: Crook Factory. Apoi și-a echipat nava „Pilar” ca pe o navă de vânătoare antisubmarin, ca s-o folosească pe mările Cubei, sub pretextul unor cercetări științifice pentru Muzeul American de Istorie Naturală. În realitate însă, pentru a vâna submarinele inamice.

Acțiunea de recunoaștere a început în iunie 1942. Firește

că Hemingway ținea un jurnal de bord foarte amănunțit. A fost foarte dezamăgit și a abandonat operațiunea când agenții F.B.I. de la Havana l-au acuzat de diletantism și au manifestat dispreț pentru acțiunile sale. În 1944 se întoarce în Europa și la bordul unui avion intenționează să facă o călătorie pe continent, chiar în ziua invaziei în Normandia (6 iunie 1944). Nu este lăsat să aterizeze și revine la Londra, unde trăiește coșmarul bombardamentelor germane și scrie reportaje pentru revista *Collier's*. A cerut permisiunea și a obținut-o de la RAF (Royal Air Force) să ia parte la misiunile aeriene engleze. Evenimentele războiului din Europa le-a înfățișat mai târziu, în cartea *Dincolo de fluviu și printre copaci*.

În august 1944, Hemingway ajunge la Paris. Se pusese în mod voluntar în fruntea unui grup de partizani francezi aflați în primele rânduri ale marșului pentru eliberarea orașului (marș condus de generalul Leclerc). Această acțiune a fost numită întotdeauna de către

Hemingway „eliberarea hotelului Ritz”. Pentru el, totul este o aventură – locuiește la Ritz în camera cu numărul 31, veșnic aprovizionată cu scotch, îi primește acolo pe George Orwell, Jean-Paul Sartre și Simone de Beauvoir. S-a întors în America la 6 martie 1945.

După război, evenimentele dramatice se succed cu rapiditate pentru Hemingway: divorțul de Martha, moartea Paulinei – a doua soție –, pe care a iubit-o foarte mult, abuzul de alcool și blocajul intervenit în plan creator.

Își reia călătoriile împreună cu cea de-a patra soție, Mary, în Cuba, Spania, Africa, Veneția. Cunoaște un salt spectacular cu *Bătrânul și marea*, pentru care a primit premiul Pulitzer în 1952. Cartea a fost vândută în aproape 5,5 milioane de exemplare fiind ecranizată de Vittorio De Sica. Eroul principal era interpretat de Spencer Tracy. Despre această carte Hemingway spunea: „Nu există în ea nici un soi de simbolism. Marea este marea. Bătrânul este bătrânul. Băiatul este un băiat și peștele un pește... Tot simbolismul de care vorbește lumea e *shit* [rahat].”

Două accidente de avion

În 1953, Hemingway și Mary au plecat într-o călătorie în Africa, unde el mai fusese în 1933. Vânătoarea era marea lui pasiune. Între un leu și altul, nici măcar nu bănuia aventura teribilă care pândea și care avea să-l facă să-și riște de două ori viața și să-i distrugă pentru totdeauna sănătatea. La

La Teruel, în timpul războiului din Spania; fotografie de Robert Capa

Hemingway, corespondent de război, lângă un pilot de bombardier englez

22 ianuarie 1954, în timpul unei plimbări cu avionul în Congo Belgian, pilotul a atins un fir telegrafic și a trebuit să facă o aterizare forțată, în cursul căreia Hemingway și-a dislocat umărul drept, iar Mary și-a fracturat două coaste. Au scăpat cu viață. Un alt pilot s-a oferit să-i ducă cu avionul său la Entebbe, dar înainte de a decola, avionul a luat foc: pilotul a spart o fereastră și a scos-o pe Mary, iar Hemingway, care nu putea trece prin ferestruică, a spart o portieră cu capul.

Al doilea accident s-a petrecut mai târziu, în februarie 1954. Hemingway s-a implicat în stingerea unui incendiu dintr-un sat de lângă Mombasa. A căzut în flăcări, suferind arsuri de gradul doi și trei. Copleșit de împrejurări, nu s-a mai mișcat până la îmbarcarea pe nava „Africa”, care l-a dus la Veneția, unde a sosit la 23 martie 1954.

În vara anului 1954 s-a retras în Cuba. La 21 iulie, în ziua aniversării celor 55 de ani ai săi, guvernul Batista i-a acordat ordinul „Carlos Emanuel de Cespedes”. Aici a aflat, la 28 octombrie, că i s-a decernat

Premiul Nobel pentru literatură. Nu s-a dus la Stockholm din cauza problemelor de sănătate, dar a trimis un mesaj în care spunea printre altele: „Pentru un scriitor adevărat orice carte este un început prin care încearcă să ajungă la ceva

la care nu se poate ajunge. Trebuie să încerce mereu ceva ce nu a mai făcut niciodată și pe care alții au încercat să-l facă, dar n-au reușit...”

Cei 35.000 de dolari de la premiu i-a folosit la achitarea unei părți din datoriile făcute în Africa, iar medalia de aur a dăruit-o Sanctuarului sfintei naționale a Cubei de la Santiago.

În 1959 s-a întors în America, dar la începutul lui 1960 a revenit în Cuba, unde a organizat concursul anual de pescuit pește-spadă, la care a participat și Fidel Castro. Împrejurarea a fost susținută de multă publicitate, cu fotografii în ziare care-l

arătau pe Fidel Castro în momentul când primea de la Hemingway trofeul de câștigător.

A continuat să scrie, dar psihicul i-a devenit tot mai labil. Avea depresii, stări de anxietate, insomnii și coșmaruri, suferea de mania persecuției, de spaima de sărăcie. După internări repetate în care i s-au făcut șocuri electrice, la 2 iulie 1961, în reședința din Ketchum, Hemingway s-a sinucis, împușcându-se în cap cu una dintre puștile lui de vânătoare. Punea astfel capăt unei lungi suferințe fizice și mai ales psihice. Repeta, de fapt, gestul tatălui său, din 1928.

Din acel moment, amintirea lui Hemingway a fost încredințată cărților pe care le-a scris și memoriei celor care l-au iubit așa cum era. ■

Oferta Editurilor ALL

- Franța: Renaștere, religie și refacere, 1494 - 1610
- Franța și cardinalii, 1610 - 1661
- Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa, 1661-1715

~~323.750 lei~~ **199.000 lei**
~~32,40 lei grei~~ **19,90 lei grei**

021/402 26 30; 021/402 26 34; comenzi@all.ro

OMUL CARE A OPRIT TRENURILE SPRE AUSCHWITZ

DAVID KRANZLER

La sfârșitul lunii iunie, evreilor din Budapesta li s-au aplicat măsuri excepționale. Cei mai mulți dintre ei au fost evacuați din locuințele lor și înghesuiți în case purtând steaua galbenă, fiecare familie având drept doar la o cameră. Au fost împărțiți în două grupe: cei convertiți la creștinism și cei rămași la iudaism. Li s-au luat, de asemenea, spitalele, casele de bătrâni și alte instituții sociale, ei așteptând, într-o stare de paralizie, lovitură finală.

Manoliu nu cunoștea această situație, dar a intuit urgența misiunii sale. A prezentat autorităților valiza personală, dar banii, medicamentele și actele de cetățenie se aflau în continuare în siguranță, în servieta diplomatică. Dându-și seama că e urmărit de Gestapo, s-a grăbit

să meargă la Consulatul românesc, informându-l pe consulul general, Ioachim Dăianu, despre însărcinarea sa, în caz că naștii și aliații lor maghiari îi vor face dificultăți. Consulul român l-a asigurat de sprijinul lui total, propunându-i să discute chestiunile mai delicate în apartamentul personal.

Preocupat de conținutul servietei, Manoliu s-a îndreptat spre imobilul ocupat de elvețieni, fosta reședință a Ambasadei americane. Aici s-a întâlnit cu omul dornic să ajute, Carl Lutz, consul și șeful Diviziei Elvețiene a Afacerilor Străine de la Budapesta, reprezentând interesele statelor care rupseseră relațiile diplomatice cu puterile Axei. Manoliu i-a expus scopul vizitei și i-a înmănat majoritatea actelor de cetățenie. Lutz

cunoștea în mod limitat situația evreilor, crezând că aceștia fuseseră trimiși într-un lagăr de muncă, în Germania.

În complexul imobiliar respectiv își găsisse adăpost, cu câteva luni înainte, Moshe Krausz, șeful Oficiului Palestinian. Întrucât elvețienii reprezentau și interesele britanicilor, Lutz i-a oferit refugiu, fiind seama că Oficiul se afla sub auspiciile Angliei. Ca atare, Manoliu a fost condus în ascunzătoarea lui Krausz. La început, acesta, care nu-i cunoștea nici pe Mantello, nici pe Manoliu, a ezitat să vorbească; el auzise că sistemul de curierat folosit de organizațiile evreiești, pentru a transmite știri din țările ocupate spre lumea liberă, fusese penetrat de naziști și îi era teamă că Manoliu să nu fie utilizat de Gestapo pentru a afla ce

știau exact evreii despre ultima fază a „soluției finale“. De abia după ce diplomatul român i-a arătat cartea de vizită a lui Rosner, cu recomandarea în limba ebraică, Krausz s-a hotărât să-i facă destăinuiri.

El i-a explicat situația disperată a evreilor, referindu-se, în special, la cei 250.000 de oameni rămași în Budapesta și în împrejurimile orașului. Deoarece Manoliu nu cunoștea maghiara, iar interlocutorul său nu vorbea nici franceza, nici româna, cel dintâi i-a sugerat să scrie ce are de spus, promițându-i că va duce scrisoarea la Geneva. Krausz a acceptat și a adăugat: „Vă rog să luați și două rapoarte importante care descriu în detaliu situația catastrofală de la Auschwitz și din Ungaria, plus un mesaj scurt către dr. Rosner.“

Cei doi s-au înțeles să se întâlnească a doua zi la hotelul unde era cazat Manoliu. Soția lui Krausz a copiat la mașină cele două rapoarte și a dactilografiat textul scrisorii, iar a doua zi, în ciuda pericolului, Krausz s-a dus personal la Manoliu și i-a dat materialele respective.

Primul raport era prescurtat-rea în cinci pagini a originalului de 33 de pagini – Raportul Auschwitz –, descriind numărul deportărilor din fiecare țară și uciderea a 1.750.000 de evrei în acel lagăr. Rezumatul cuprindea și mărturiile lui Armand Rosin și Czesław Mordowicz, care izbutiseră să fugă de la Auschwitz, în mai 1944, precum și statistici despre continua exterminare în masă a evreilor unguri, între începutul lui aprilie și sfârșitul lunii mai. Foarte probabil, această versiune prescurtată fusese redactată de rabbinul Weissmandel [e vorba de liderul mișcării evreiești clandestine din Slovacia – M.R.].

Celălalt document, de șase pagini, înmănat lui Manoliu, era Raportul maghiar. El detalia procesul gheitoizării și deportării la Auschwitz a evreilor din Ungaria, oraș cu oraș. Gheitoizarea avusese loc în anumite zone din aria carpato-ruteană [e vorba de Transilvania de Nord și de unele teritorii ucrainene – M.R.], în aprilie, fiind consemnate, în aceeași perioadă, și câteva mici transporturi. Deportarea în masă a început în 15 mai și, în timpul celor trei săptămâni, până la 7 iunie, au fost expediați la Auschwitz peste 350.000 de evrei. Scrisoarea lui Krausz arăta că, între 7 și 19 iunie, când Manoliu a primit rapoartele, încă 100.000 de oameni fuseseră transformați în cenușă în cuptoarele de la Auschwitz.

Iată ce-i scrie Krausz lui Haim Rosner: „Tocmai am primit cartea dvs. de vizită și profit de prilejul de a vă trimite două rapoarte privind situația de la noi. După cum veți citi, deportările din Ungaria au început în 15 mai și, într-o perioadă de trei săptămâni, 335.000 de evrei au fost expediați, aproximativ 90% dintre ei în Polonia, la Birkenau-Auschwitz, iar restul în Germania. Atitudinea

pasivă a populației maghiare încurajează guvernul să acționeze cu o cruzime crescândă, depășind chiar cererile autorităților germane... mulți evrei au căzut victime tratamentului barbar din ghetou; ei sunt înghesuiți, pe jumătate morți, în vagoane. Am încercat în mai multe feluri să-i salvăm, dar, din păcate, până acum, eforturile noastre au eșuat. Întreaga etnie evreiască din Ungaria este condamnată la moarte... Nu avem nici posibilitatea să fugim într-o țară vecină. [Autorul scrisorii nu știa, probabil, că mii de evrei izbutiseră să scape, trecând, clandestin, granița, în România – M.R.] N-avem decât două opțiuni: sinuciderea sau acceptarea sorții noastre... Legația Elveției din Budapesta s-a străduit, din răspuțeri, să ne ajute, dar, din păcate, fără succes.

Dragă domnule Rosner, efectiv nu știu ce să vă cer. Nu întrezăresc nici o șansă de salvare, în puținele zile care ne-au mai rămas... Nu știu nici dacă voi avea un alt prilej să vă scriu. În orice caz, aș fi foarte mulțumit dacă veți putea publica scrisoarea mea și rapoartele anexate, astfel ca întreaga lume să afle ce crime îngrozitoare se comit în secolul XX, în așa-zisele țări civilizate.“

Evrei din Sighet pornesc pe drumul deportării

După ce a rămas singur, Manoliu a amestecat paginile rapoartelor cu cele ale unor documente românești, pentru a nu fi descoperite la o eventuală percheziție. Manoliu l-a rugat pe Lutz să-l pună în contact și cu soția lui Mantello, Irene, rămasă la Budapesta să-și îngrijească părinții; deși n-a reușit să se vadă cu ea, diplomatul român s-a întâlnit, ajutat de Lutz, cu tatăl ei, Ignaz (Ithak) Berger. Acesta a venit la hotel, în 19 iunie, iar Manoliu, pe lângă medicamente și bani, i-a dat un pașaport nou pentru fiica lui și acte de cetățenie salvadoriană pentru el și familia lui. Manoliu i-a arătat rapoartele și scrisoarea lui Krausz, iar Berger, pentru a întări cele spuse în documentele menționate, i-a trimis ginerelui său câteva rânduri în idiș: „Îți poți imagina ce suferințe îndurăm. Te implor, fă tot ce poți. Nu întârzia! Cu cele mai bune gânduri, al tău Ithak.“

Întrând în posesia celor două rapoarte, Manoliu își îndeplinesc partea cea mai importantă a misiunii sale, dar întoarcerea în Elveția cu aceste documente revelatoare îl puneă într-o situație extrem de periculoasă. Există chiar posibilitatea ca, fără a fi percheziționat, să fie oprit la frontieră și chestionat de grănicerii unguri: „Conform vizei d-voastră, destinația era București. De ce, la întoarcerea în Elveția, ați făcut o scurtă oprire la Budapesta?“ Dacă ar fi fost arestat, în mod sigur îl împuşcau. Dar, curajos, Manoliu a sfidat această amenințare.

In sfârșit, în 20 iunie, seara, telefonul a sunat în apartamentul din hotelul de la Geneva, unde Mantello și fratele său așteptau cu nerăbdare sosirea lui Manoliu. Era diplomatul român, care, ajuns în Elveția, i-a anunțat că are

știri proaste pentru ei. S-au întâlnit imediat și, cu o profundă tristețe, i-a informat că întreaga lor familie din Bistrița, compusă din peste două sute de membri, a fost deportată. [Cu o singură excepție, toți au pierit, după cum am aflat recent, la Geneva, de la dl. Enrico Mantello, fiul lui George Mantello – M.R.] Într-o stare de șoc, cei doi frați au ascultat relația incredibilă a faptelor.

Manoliu a sfârșit, înmânându-le documentele. Cu lacrimile curgându-i pe obraji, Joseph a citit, cu glas tare, rândurile scrise de socru lui Mantello. Apoi, Manoliu s-a ridicat, și-a îmbrățișat prietenii și a părăsit hotelul. Își încheiasese misiunea și era istovit atât din punct de vedere fizic, cât și emoțional. Responsabilitatea pentru acțiunea de salvare a rămășițelor evreimii maghiare revenea acum celor doi frați.

Având la dispoziție rapoartele aduse de Manoliu, Mandel-Mantello a ajuns la concluzia că singura soluție pentru oprirea asasinatelor în masă era informarea exactă a conducătorilor Puterilor Aliate și a opiniei publice din lumea liberă. Într-un timp incredibil de scurt, a reușit să distribuie ziarelor elvețiene rapoartele respective, să mobilizeze pe fruntașii bisericilor creștine din Țara Cantoanelor și să aducă la cunoștința liderilor politici occidentali, cât și a Vaticanului și a Crucii Roșii Internaționale, adevărul asupra atrocităților comise împotriva evreilor unguri. O fulminantă campanie de presă, cu sute de articole în ziarele elvețiene, zeci de predici rostite în lăcașurile religioase, precum și avertis-

mente severe ale lui Roosevelt, Churchill, ale regelui Suediei și Suveranului Pontif l-au silit pe regentul Ungariei, Horthy, să ordone, la 7 iulie 1944, oprirea deportărilor. Astfel, consideră autorul cărții, au fost salvați peste 140.000 de evrei din Budapesta.

Lucrarea lui David Kranzler a fost distinsă, în Israel, cu Premiul „Egit“, acordat anual pentru cele mai bune scrieri despre Holocaust, și este prefăcută de cunoscutul senator democrat american Joseph Lieberman.

Sperăm ca ea să stârnească interes și în România, mai ales că eroii uneia dintre cele mai importante și eficiente bătălii pentru salvarea evreilor în timpul Holocaustului sunt doi compatrioți. ■

Prezentare și traducere
Manase RADNEV

THE MAN WHO STOPPED THE TRAINS TO AUSCHWITZ

GEORGE MANTELLO, EL SALVADOR, AND SWITZERLAND'S FINEST HOUR

David Kranzler

With a Foreword by
Senator Joseph I. Lieberman

Winner of the 1988 Jaffa Prize (Israel) for
the Best Manuscript on the Holocaust

MĂRTIȘOR

1 **1949.** Iată două mărturii, în fața anchetatorilor, în timpul proceselor anticomuniste de la Sofia, din 1949. Pastorul Ivanov, capul bisericii bulgare, rostește aceste cuvinte, după ce insistă pe absoluta lui sinceritate și pe absența în ce îl privește a oricăror circumstanțe atenuante: „I-am urât pe comuniști, fără să încerc să-i înțeleg. Acum mi-e clar că ei nu mă tratau sever, ci voiau să mă ajute. Au un mare spirit de sacrificiu; sentimentele lor sunt umane și sincere. Nu solicit clemență, dar aş vrea să am ocazia să muncesc pentru Frontul Patriotic.“ Şi principalul acuzat, Vassili Ziapkov, cu lacrimile prelingându-i-se pe obraji: „Am păcătuit. Am comis crime oribile. Mă căiesc, mă căiesc, mă căiesc! Am fost incapabil să înțeleg că soarta țării noastre era indisolubil legată de cea a Uniunii Sovietice. Am pus bisericile noastre la cheremul spionilor englezi și americani. Am devenit unelte în mâinile anglo-saxonilor. Ce vreți să faceți din mine? Un pumn de țărăni sau un om nou? Un pumn de țărăni nu folosește nimănui, un om nou folosește tuturor.“ Această depoziție teatrală, afirmă unele depeşe de presă, îi fac și pe anchetatori să se simtă jenați.

3 **1832.** Egiptologul francez Jean-François Champollion primește Sfântul maslu și cere să mai vadă o dată câteva dintre lucrurile aduse din Egipt: caftanul negru, fesul cu ciucure, papucii... A revenit cu cuferele pline de relevee, schițe și însemnări. „Am strâns de lucru pentru o viață întreagă.“ Dar trecerea de la arșița din Alexandria la asprimea unei ierni rămase de pomină în anale, cea mai rece din ultima jumătate de veac, a cauzat plămânilor săi sensibili. Suferea și de diabet, de gută, avea o boală de ficat contractată de la paraziții din apa Nilului. De o lună este într-un delir aproape neîntrerupt. Noaptea este auzit suspinând: „Și mai departe, până-n Egipt, până la Teba!...“ Moare în zorii zilei următoare, la 41 de ani.

20 **1873.** Se naște compozitorul, dirijorul și pianistul rus Serghei Rahmaninov. La o repetiție a primei sale opere, *Aleko*, se apropie de Serghei (19 ani) marele Piotr Ilici Ceaikovski și îl întreabă pe un ton jenat: „Am terminat de curând o operă în două acte, *Iolanta*, care are o durată prea mică pentru a acoperi o întreagă seară de spectacol. Ai avea ceva împotrivă dacă s-ar juca împreună cu opera dumitale?“ Rahmaninov, copleșit de emoție, tace. „Ei, dacă nu vrei...“ spune Ceaikovski, neștiind cum să interpreteze muțenia tânărului. „Pur și simplu și-a pierdut darul vorbirii, Piotr Ilici“, intervine cineva aflat în apropiere. Rahmaninov dă din cap, în semn de aprobare. „Și eu care nu știam ce să cred. Dacă nu poți vorbi, măcar fă cu ochiul.“ Și tânărul exact așa și face, spre amuzamentul lui Ceaikovski, care îi mulțumește pentru onoarea acordată. În același an, 1892, Rahmaninov obține, pentru *Aleko*, medalia de aur a Conservatorului.

30 **1898.** „Soră mult iubită, te rog să-mi copiezi exact titlurile franțuzești ale celor 3 feluri de parfum pe cari voiesc să ți le aduc de Paște (se înțelege dacă mai păstrezi sticlele lor). Să nu mi te împotrivesți, dragă soră; căci atunci îți voi aduce 6 flacoane în loc de 3.“ Gala Galaction, în vârstă de 19 ani, este îndrăgostit până peste urechi de sora Zoe Marcoci, de la mănăstirea Agapia, pe care a cunoscut-o în vara precedentă și pe care o va iubi 56 de ani.

CAMBRIDGE,

Absolvenți în drum către Senate House pentru ceremonia de absolvire

Orașul Cambridge, centrul administrativ al comitatului omonim, cu o populație de aproximativ 110.000 oameni,

situat la 80 km nord de Londra, pe râul Cam (un afluent al fluviului Ouse), are o vechime de 17 secole. Pe la anul 300, romanii au ridicat aici un fort împrejmuit, în jurul căruia s-au dezvoltat un târg (Durovigutum) și o rută comercială în aliniament cu podul de peste Cam (construit tot de ei), care mergea până la Colchester (capitala admini-

nistrativă a provinciei Britannia, în comitatul Essex de mai târziu), ajungând până pe coasta de est, de unde plecau vasele spre continent. Cronică Anglo-Saxonă menționează la anul 875 existența așezării Grantabrycge (Granta fiind numele mai vechi celtic al râului Cam), în legătură cu ocuparea lui de către vikingi. După restaurarea autorității

ADRIAN NICOLESCU

În 1209 are loc o migrație a unui grup de studenți de la Oxford, ca urmare a unor confruntări sângeroase dintre aceștia și localnici; 20 de ani mai târziu, la Cambridge se refugiază un alt grup, de la Paris. Primul cancelar al universității este numit în 1226. În 1231 o ordonanță a lui Henric III obligă municipalitatea să fixeze chirii mici pentru universitari. O nouă cartă din 1291, dată de Eduard I, consolida statutul universității. În 1317, un decret al regelui Eduard II obligă municipalitatea să respecte privilegiile universității. Orașenii își iau revanșa în timpul Răscoalei țăranilor din 1381 (*Magazin istoric*, nr. 1/1973), când statutele universității sunt arse în piață; în replică, tânărul rege Richard II transferă universității dreptul de a fixa sistemul de măsuri și greutate (un monopol care a

durat până în secolul XIX). În 1571, sub Elisabeta I, un corpus de statute, neschimbat timp de trei secole, stipula autonomia decizională a colegiilor în raport cu universitatea.

Pe modelul Oxfordului

O scrisoare a Papei Clement V din 1308 menționează statutul de *Studium Generale* al Universității din Cambridge. Iată seria colegiilor medievale, indicând data înființării, numele fondatorului și principalii *alumni*. Primul, *Peterhouse*, este fondat în 1284 de episcopul de Ely, Hugh de Balsham, pentru un *master* și 14 *fellows*; se studia nu teologia, cum s-ar putea crede, ci... literatura. Statutul avea drept model pe cel al colegiului Merton din Oxford (*secundum regulam*

Scolarium Oxonie qui de Merton cognominantur). În 1320 apare și primul colegiu pentru studenții teologi (călugări), *Trinity Hall*, reînțestrat în 1350 de William Bateman, episcop de Norwich, dar pentru studiul dreptului canonic și civil.

Clare College (1326, Richard Badew, cancelarul Universității) a fost reînțestrat în 1338 de Elizabeth de Clare, nepoată a lui Eduard I. Unele părți din actuala construcție sunt din secolele XVII-XVIII. Podul de peste Cam, în stil clasic, a fost terminat în 1640 de Thomas Grumbold.

Pembroke (1347, Marie de Valence, contesă de Pembroke), primul colegiu cu capelă proprie (arhitect Christopher Wren, 1663), numără printre *alumni* pe poeții Edmund Spenser și Thomas Gray, pe William Pitt cel Tânăr (cel mai tânăr

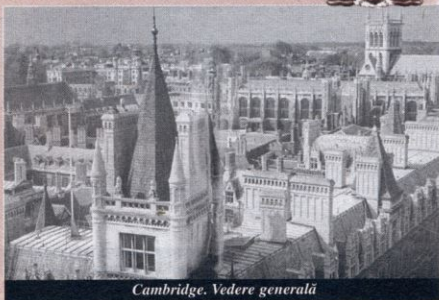

MEDIEVAL ȘI MODERN

regilor saxoni, târgul devine monetărie regală, sub Edgar cel Pașnic (959-975). William Cuceritorul îl vizitează în 1068 și construiește aici

un mic castel de lemn, înlocuit cu unul de piatră sub Eduard I (1272-1307), demolat în 1842. Astăzi nu se mai vede decât gorganul (Castle Hill), în zona Castle Street. În Domesday Book (recensământul alcătuit din porunca lui William Cuceritorul, în 1086) numele apare scris Grantebridge și se spune că târgul avea deja 370 de gospodării. Tot din epoca normandă este Round Church (Bridge Street), o biserică de plan circular cu hramul Sf. Mormânt. Prima cartă este datată în 1207 (sub regele Ioan); doi ani mai târziu, Cambridge devenea o cetate universitară. Din 1951, orașul are statut de city, deși nu are catedrală (Magazin istoric, nr. 9-12/1999).

Cambridge. Vedere generală

premier al Marii Britanii, la 25 de ani!), pe lordul Kelvin, fizician și matematician de origine irlandeză, și pe poetul laureat Ted Hughes.

Colegiul *Gonville & Caius* (1348, Edmund Gonville), inițial cu profil teologic, a fost reînvestit în 1557 de dr. John Caius, dar cu profil medical. Are o arhitectură renascențistă, la care se remarcă cele trei porți, denumite simbolice „Poarta umilinței”, „Poarta virtuții” și „Poarta onoarei”, pe sub care absolvenții trec succesiv în drumul spre sediul Senatului (Senate House) pentru a-și primi diploma în cadrul unei ceremonii.

Corpus Christi a fost întemeiat în 1352 de două bresle, un caz unic la Oxford și Cambridge. Inițial, membrii colegiului (*fellows*) erau toți clerici, pentru a putea oficia slujbe de pomenire a fondatorilor. Curtea veche își păstrează aspectul medieval

(secolul XIV), cu contraforți masivi (secolul XV). Curtea nouă, în stil neogotic, este opera lui William Wilkins (1827), arhitectul Galeriei Naționale din Londra. Colegiul, în care au studiat dramaturgii Christopher Marlow și John Fletcher, are cea mai bogată colecție de argintărie din Cambridge.

King's College a fost întemeiat în 1441 de Henric VI, un mare patron al artei medievale (după Henric III), care fondase și colegiul Eton (1440), cea mai prestigioasă *public school* din Anglia. Spre deosebire de majoritatea colegiilor din Oxford și Cambridge, nu are decât o curte; pe latura de est (dinspre artera King's Parade) se află poarta-grilaj (neogotic, Wilkins 1828); pe latura de vest, închizând perspectiva înspre peluză (*the Backs*) și râul Cam, este Gibbs (Fellows) Building, o con-

strucție albă în stil clasic, proiectată de arhitectul James Gibbs în 1723; corpul de clădiri de pe latura de sud (secolul XIX) nu prezintă interes arhitectural.

În schimb, pe latura de nord se înalță maiestruoasă King's College Chapel, o bijuterie a stilului Perpendicular (gotic târziu), tipic insular, care merită o descriere aparte. Capela, cu dimensiuni de catedrală (c.96x13x31 m), are un spațiu unitar, fără colaterali în plan și fără triforiu (tribună îngustă, susținută de coloane subțiri, care înconjură nava centrală în bazilicile romanice și gotice) și clerestoriu (partea superioară a zidului navei principale a bisericii, peste acoperișurile navelor laterale, cu geamuri prin care pătrunde lumina din exterior) în elevație. Construcția a început în 1446 (sub Henric VI) și s-a terminat în 1515 (sub Henric VIII); ferestrele

Colegiul Gonville & Caius și „Poarta onoarei”

imense au vitralii din secolul XVI; o superbă tâmplă-paravan (*screen*) de lemn bogat sculptat (stil renesantist, 1535) separă nava de cor; pe fațada de est, în spatele altarului, se află *Adorația magilor*, un imens tablou de Rubens. Gloria capelei însă o constituie bolta în evantai, fără egal în lume. Capela, căreia Wordsworth i-a dedicat o poezie, are un cor de copii, celebru mai ales pentru concertele de Crăciun.

Locul unde Erasmus dărdăia de frig

Colegiul Queens, cel mai pitoresc din Cambridge, a fost întemeiat în 1448 de Margareta de Anjou, soția lui Henric VI, și a fost reînzestrat în 1465 de Elizabeth Woodville, soția lui Eduard IV (de unde forma de plural – „reginele” – a denumirii). În dania primului fondator se specifică scopul colegiului, în ortografia franceză medievală a vremii, *to laude and honneure of sexe feminine*. Curtea din față (cu intrare din Queens' Lane),

proiectată de Reginald din Ely, este prima din Cambridge cu clădiri din cărămidă pe toate laturile ridicate în mai puțin de un an, printre care *hall-ul* și vechea capelă (azi sală de bibliotecă).

Aici își avea locuința Erasmus din Rotterdam, primul profesor de elină, care s-a plâns tot timpul de frig (1510-1513). Curtea are un splendid cadran solar și astronomic (secolul XVIII). Cea de-a doua curte (Cloister Court), cu claustru din cărămidă surmontat de o construcție din paianță pe două niveluri, include rezidența decanului (*president's lodge*). Curtea se continuă cu Mathematical Bridge de peste râul Cam, construit pe principii geometrice, fără nici un cui de fier.

St. Catharine's College (1473, Robert Woodlark) poartă numele Sf. Ecaterina, martirizată în secolul III pe timpul împăratului Maximin Tracul (moaștele ei se află într-o mănăstire din Sinai, citorită de împărăteasa Elena a Bizanțului). Pe poarta dinspre Queens' Lane, vizavi

de colegiul Queens, se poate vedea imaginea stilizată a roții martiriului. Din vechea construcție nu a rămas nimic; majoritatea componentelor constructive, începând cu blocul central (inclusiv capela), au fost terminate în secolele XVII-XVIII, întocmai ca la colegiul Clare, unde a lucrat același meșter Robert Grumbold, altele, și în secolele următoare.

Jesus College din Jesus Lane a fost fondat în 1496 de episcopul de Ely, John Alcock, în locul mănăstirii benedictine de maici cu hramul Sf. Radegunda, desființată de el când a aflat că în mănăstire nu erau decât două maici, dintre care una se dovedise „netrebnică” (*infamis*). Corpul central, cu turnul de poartă, din cărămidă roșie, cea mai veche parte a vastului complex, datează de la finele secolului XV. La *Jesus* au studiat arhiepiscopul de Canterbury Thomas Cramer (ars pe rug la Oxford în 1556), romancierul Laurence Sterne și poetul S.T. Coleridge.

Christ's College a fost întemeiat prima dată în 1442 (ca o școală de gramatică), de William Bingham, parohul unei biserici londoneze. Școala trebuia să ocupe o parte din amplasamentul capelei colegiului King's, dar Henric VI l-a convins pe Bingham să-i cedeze terenul, obligându-se să-i găsească altul, ceea ce nu s-a întâmplat ca urmare a Războiului celor două roze, dintre casele Lancaster și York (1455-1485). *Christ's* a fost reînzestrat în 1505 de Margaret Beaufort, contesă de Richmond, mama lui Henric VII, care a dat curs promisiunii rudei sale.

Colegiul are cea mai frumoasă poartă-turn din Anglia, împodobită deasupra arcului intrării din St Andrew's Street cu o compoziție heraldică, incluzând stema și coroana regală, trandafirul roșu al Casei de Lancaster, armoriile familiei Beaufort (două *chèvres saillantes*, capre ridicare pe labelle posterioare), care susțin scutul, și o hersă (grilajul culisant de fier care acoperea golul porții într-un castel medieval, în scopuri defensive), totul smălțuit cu culori vii. Prima curte este mobilată de *hall* și reședința decanului (*master's lodge*). În grădina colegiului se află dudul lui John Milton, care a petrecut aici șapte ani (*Magazin istoric*, nr. 2/1992).

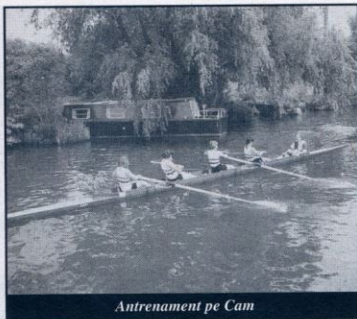
La concurență cu Oxford

St. John's College a fost întemeiat, prin testament, în 1511 de Margaret Beaufort, fondatoarea colegiului Christ, pe amplasamentul spitalului Sf. Ioan Evanghelistul, o construcție din secolul XIII

din care inițial, până în secolul XIX, nu s-au păstrat decât infirmeria și capela.

Colegiul are trei curți în linie pe axa est-vest. Intrarea în prima curte este străjuită de o poartă-turn cu câte două turnulețe octogonale crenelate (tipice stilului Tudor), la ambele capete, totul din cărămidă roșie. Deasupra porții cu gang boltit din St. John's Street se pot admira aceleași armorii splendide ca la Christ's College. Pe latura de nord a primei curți se găsește capela neogotică a arhitectului Sir George Gilbert Scott (secolul XIX), construită din piatră, care contrastează cu restul clădirilor. Turnul (c.54 m) este punctul cel mai înalt din oraș.

Cea de-a doua curte, poate cea mai frumoasă din Cambridge, comunică cu cea de-a treia printr-o altă poartă-turn, cvasiidentică cu cea de la intrare, dar care are armoriile fondatoarei, Lady Elisabeth Talbot, contesă de Shrewsbury (sfârșitul secolului XVI). A treia curte (secolul XVII) se continuă cu un pod neogotic (Bridge of Sighs, arhitect Hutchinson, 1831), asemănător cu cel de la colegiul Hertford din Oxford (*Magazin istoric*, nr. 12/

Antrenament pe Cam

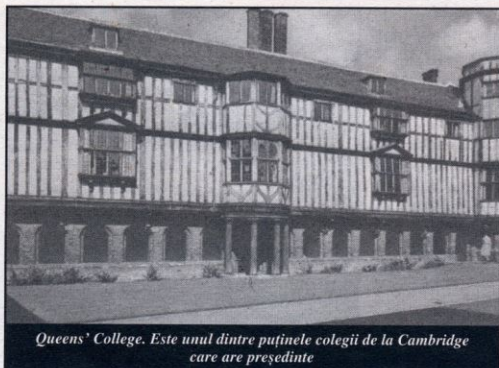
2004), care face legătura, peste râul Cam, cu cea de-a patra curte (Curtea nouă), jalonată de clădiri neogotice din cărămidă albă (Rickman și Hutchinson, 1831). St. John's este colegiul poetului William Wordsworth și al lui William Wilberforce, campion al desființării sclaviei în coloniile engleze.

Magdalene College (scris cu e final, spre deosebire de colegiul omonim din Oxford) a fost întemeiat de lordul Thomas Audley, în 1542, pe locul unei mănăstiri benedictine (secolul XV), desființată în timpul Reformei. Din vechea fundație se păstrează capela și *hall*-ul (refăcut în secolele următoare) din prima curte. În cea de-a doua curte se află Pepys' Building, care găzduiește *Bibliotheca Pepysiana* (secolul XVIII), al cărei fond principal îl constituie cărțile donate testamentar de Samuel Pepys, fost *alumnus*, celebru pentru *Jurnalul* său din 1659-1669 (*Magazin istoric*, nr. 9/1986).

Colegiul Trinity este fundația lui Henric VIII (1546), ale cărui armorii se văd pe fațada porții-turn (Great Gate) de la intrare, alături de o statuie urâtă a

Studenți la 1863

Queens' College. Este unul dintre puținele colegii de la Cambridge care are președinte

regelui (secolul XVII), plasată într-o nișă; regele a dorit să surclaseze fundația cardinalului Wolsey, Christ College, cel mai mare colegiu din Oxford. Prin gangul porții se ajunge în Marea curte, probabil cea mai vastă curte universitară din lume (c. 113 x 96 m). Cine reușește să acopere în fugă perimetrul patruleterului (aproape 400 m) în timp de 43 de secunde (cât durează cele 24 de bătaii ale orologiului la amiază) este proclamat campion.

Partea dinspre Trinity Street este din piatră, iar cea dinspre curte – din cărămidă și are așezate în nișă statui ale lui Iacob I, Ana de Danemarca și prințul Carol (viitorul rege). Pe latura de nord se află capela (stil Perpendicular, 1567) și turnul de poartă (cu orologiu), zis al lui Eduard III (după numele primului fondator), refăcut la 1600 de Thomas Nevile, decanul de atunci al colegiului. Pe latura vestică se află *hall*-ul (refectoriul) finanțat tot de Nevile, cel mai mare din Cambridge (c. 34 x 13 m, înalt de 16 m), cu o superbă șarpantă din grinzi în consolă („în ciocan“, *hammerbeam*).

Din Marea curte (latura de vest) se ajunge în Nevile's Court, o curte pătrată închisă la capătul dinspre râu de Wren's Library, construcție a marelui arhitect (1690). La sud de Nevile's Court, William Wilkins a proiectat Curtea nouă, cu clădiri neogotice (1825).

Alumni celebri: fizicianul Newton (*Magazin istoric*, nr. 8/1998), poetul Tennyson, fizicianul Sir Ernest Rutherford, filosoful Bertrand Russell, compozitorul Ralph Vaughan Williams, omul politic indian Jawaharlal Nehru și moștenitorul actual al tronului, prințul Charles (care a studiat istoria). Trinity a dat cel mai mare număr de laureați britanici ai Premiului Nobel. Trinity se distinge și prin faptul că decanul nu este ales, ci este numit de suveran, care finanțează și posturile de profesor (*Regius Professor*) de teologie, elină și greacă.

Trăiască diferența!

Emmanuel College (1584, Sir William Midway) este un colegiu protestant. Capela este

opera lui Wren (1677). Aici a studiat John Harvard, de care se leagă numele Universității din Massachusetts, cea mai veche din „S.U.A.“ (1636). Harvard era originar din Stratford, unde există azi o casă memorială, pe High Street.

Sidney Sussex, colegiul lui Oliver Cromwell, a fost înființat în 1594 de Frances Sidney, contesă de Sussex, pe locul unei mănăstiri franciscane. Este cel mai mic și modest, din punct de vedere arhitectural, colegiu dintre vechile fundații.

În secolele XVII și XVIII în Cambridge nu apare nici un nou colegiu. La începutul secolului XIX (1807), William Wilkins proiectează colegiul *Downing* (după numele fondatorului decedat, Sir George Downing, militar și diplomat, c. 1624-1684). Wilkins (care va lucra la Corpus Christi, la Trinity și la King's) a conceput un portic ionic tetrastil (azi hexastil), care marchează intrarea în corpurile centrale. În secolul XIX vor apărea alte construcții în jurul unui parc central, care alcătuiesc împreună un spațiu compact, colegiul devenind astfel primul campus universitar din lume.

Secolele XVII și XVIII reprezintă o stagnare totală, într-o epocă în care marile țări europene aveau zeci de universități fiecare. Scoția însăși avea patru: St. Andrews (1412), Glasgow (1450), Aberdeen (1495), Edinburgh (1583), iar Irlanda, una: Trinity College Dublin (1592). Cea de-a treia universitate din Anglia este cea din Durham (1832), iar cea de-a patra (și

(Continuare în p. 74)

Meteorologia românească - 120 ani

Sedii ale A.N.M.R., de la Filaret (stânga) la Băneasa (dreapta)

Mai întâi presa, apoi radioul, iar acum programele de știri ale posturilor de televiziune au fost și sunt asiduu urmărite și pentru că zilnic oferă informații despre starea vremii. O dorință firească a oricărui dintre noi de a afla, cât mai prompt și mai exact date despre... timpul probabil. Mai ales într-o perioadă cum a fost cea de la începutul lunii februarie din acest an. Câți dintre cei care urmăresc știrile meteo cunosc însă trecutul acestor cercetări și observații din țara noastră?

Autorul acestui articol a lucrat mai multe decenii în cadrul Administrației Naționale de Meteorologie din România (A.N.M.R.), care anul trecut, la 30 iulie 2004, a împlinit 120 ani.

ISTORIA „TIMPULUI PROBABIL“

TOMA RUNCANU

Istoria meteorologiei pe pământul românesc începe cu primele mențiuni asupra climei și a vremii consemnate în scrieri antice. Ovidiu descrie în epistolele sale de la Pontul Euxin iernile aspre din Dobrogea, asprimea vânturilor sau arșița verilor. Fenomene meteorologice apar consemnate mai atent în cronici, în *Descriptio Moldaviae* a lui Cantemir sau în unele scrieri ale călătorilor străini aflați în Țările Române în secolele XVI-XVIII.

Primile observații meteorologice, sistematice, încep la sfârșitul secolului XVIII: Lech, la Iași, în 1770; dr. Caracaș, la București (1773); Klapka, la Timișoara (1780); Sigerus, la Sibiu (1789), continuați de

Hornay, la Cluj (1833). Cele dintâi date privind starea vremii au fost publicate în revistele *Icoana lumii* și *Albina românească* (Iași, 1829), iar în 1836 *Muzeul Național* tipărea primele cercetări de acest fel, făcute de

Petrache Poenaru, în București, la Colegiul „Sfântul Sava“.

Teofil Steiner (Iași, 1854), dr. C. Davila și I. Barasch (București, 1856) realizează primele observații meteorologice complete, continuate în

1861 de I. Petrescu, din însărcinarea Serviciului Statistic.

Tot în a doua jumătate a secolului XIX au fost înființate și primele stații meteorologice: la Sulina (1857), la inițiativa Comisiei Europene a Dunării, la Timișoara (1874), unde a început să funcționeze o „stație termopluviometrică”, la Brăila și Galați (1878), unde se făceau observații din oră în oră, de la șase dimineața până la zece seara.

P.S. Aurelian arăta încă din 1870 – într-un articol publicat la 15 octombrie în *Revista Științifică* a Academiei Române – necesitatea înființării, și în România, a unui observator meteorologic. Inițiativa sa a fost materializată abia în 1884, când, la 18/30 iulie a luat ființă Serviciul Meteorologic al României (S.M.R.), sub conducerea lui Ștefan Hepites.

În scurt timp, el a organizat în toată România o vastă rețea de stații și posturi meteorologice: de la 30 în 1887, la 340 în 1893. În deceniile următoare, rețeaua s-a extins, având 30 stații sinoptice, 180 climatologice și 1.100 pluviometrice. Astăzi, după 120 ani, Administrația Națională de Meteorologie dispune de 211 stații sinoptice cu program orar de observare, 880 posturi meteorologice, 1.100 pluviometrice, 3 observatoare aerologice, 7 radare meteorologice, alte observatoare dotate cu tehnică ultra-performantă (calculatoare, radare, centre de transmitere în flux intern și internațional ș.a.).

Echipa administrativă a Institutului Meteorologic Central în 1900

Nu vom intra în detalii privind evoluția cercetărilor meteorologice din acești 120 ani de existență ai A.N.M.R. Câteva repere cronologice pot sugera drumul parcurs și contribuția specialiștilor români la dezvoltarea acestei științe în context internațional, România fiind printre țările fondatoare ale Organizației Meteorologice Internaționale (1884).

Câteva personalități au contribuit în mod deosebit la dezvoltarea meteorologiei românești.

Ștefan C. Hepites (1851-1922) se pregătise, inițial, pentru cariera militară. În 1873 a demisionat însă din armată, dedicându-se cercetărilor științifice. În același an a obținut titlul de doctor în fizică și matematică la Universitatea din Bruxelles, iar doi ani mai târziu, diploma de inginer constructor al Școlii Politehnice din același oraș. Tot în 1875, a revenit în țară, fiind numit inginer al portului Brăila, unde s-a ocupat de construcția cheiurilor acestui important centru de navigație și comerț. A luat parte la luptele de la Plevna, iar în 1878, împreună cu soția, a înființat în Brăila prima stație

meteorologică. Frațele, Alexandru, pasionat și el de acest fel de cercetări, a înființat o stație similară la Galați.

Sub conducerea sa, Serviciul Meteorologic al României s-a afirmat în lumea științifică europeană a vremii. Ștefan Hepites a fost ales în 1891 membru în Comitetul Interna-

țional de Meteorologie. În 1900, la Expoziția Internațională de la Paris, S.M.R. a primit medalia de argint și diploma de onoare. În 1908 s-a unit cu Observatorul Astronomic (sub autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice), la a cărui înființare (1894) Ștefan Hepites avusese o contribuție hotărâtoare. Între realizări, amintim organizarea primului pavilion de magnetism terestru, în 1896, la Filaret și înființarea Serviciului orei exacte.

La inițiativa sa a început sondarea sistematică a atmosferei cu baloane pilot de către stațiile meteorologice militare (1915) și s-a constituit Institutul Meteorologic Central (I.M.C.), în cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, prin despartire de Observatorul Astronomic (1920). În 1924 I.M.C. a intrat în subordinea Ministerului de Război, în cadrul Direcției Superioare a Aeronauticii.

În 1902, Academia Română l-a primit pe Ștefan Hepites în rândurile membrilor titulari.

Enric Otetelișanu (1885-1948) a fost director al I.M.C. între 1920 și 1944. A luptat la Turcuia în 1916, fiind luat prizonier. După război, și-a continuat cercetările în

științele fizico-chimice, obținând titlul de doctor în fizică al Universității din Cernăuți (1931). Ca director al I.M.C., a organizat Serviciul sinoptic de prevedere a timpului (1925) și a extins rețeaua stațiilor de observații și măsurători meteorologice în întreaga Românie Mare.

În 1930, a construit primul Observator meteorologic din România, la Băneasa, devenit, în 1942, și aerologic (pentru aviație). A fost primul profesor de meteorologie din învățământul superior din România (1921).

Printre realizări, amintim inițierea sistemului meteo-

rologic național, prin organizarea rețelei de observații sinoptice de stat, cu personal retribuit de la bugetul țării (în 1936). În același an, a înființat la Constanța primul centru regional de prognoze, urmat de altele, la București-Băneasa, Cluj, Bacău, Arad, Sibiu.

După război, a demisionat din funcția de director al I.M.C.

Nicolae Topor (1911-1987) este poate cel mai cunoscut meteorolog român din a doua jumătate a veacului trecut. În deceniile cinci-șapte, numele său devenise, pentru milioane

și milioane de ascultători ai postului național de radio, sinonim cu „starea vremii”. Buletinul meteorologic prezentat zilnic de Topor era urmărit cu fidelitate de o țară întreagă.

Absolvent al Facultății de Științe Naturale din București (1934), s-a angajat din 1936 la I.M.C., ca observator, fiind numit în 1942 șef al Centrului Meteorologic București. A fost pe front din 1944, iar după terminarea războiului a revenit la I.M.C., ocupând diferite funcții de conducere, fiind, totodată, și reprezentant permanent al

Maxime și minime meteo

1910, 7 iunie. Precipitații maxime în București – 136,6 litri, la Filaret.

1928-1929. Iarnă foarte rece, cu temperaturi de minus 30 grade Celsius. Altele, la fel de reci, au fost în 1941-1942, 1953-1954, 1962-1963, 1984-1985.

1942, 24 ianuarie. Cea mai scăzută temperatură din țară, minus 38,5 grade, măsurată la Bod, jud. Brașov.

Stația Sulina...

1942, 25 ianuarie. Cea mai scăzută temperatură din București, minus 32,2 grade.

1942, ianuarie. Grosimea maximă a stratului de zăpadă în București – 107 cm; februarie 1954 – 104 cm; martie 1993 – 73 cm.

1951, 10 august. Temperatura

...și cea de la Omul

maximă absolută din România, plus 44,5 grade, în comuna Ion Sion, jud. Brăila.

1954, februarie. Patru viscole puternice, cu durată de 3-4 zile consecutive, în datele de 1-4, 7-9, 17-19 și 22-24 ale lunii.

1965. Vara cea mai secetoasă din ultima jumătate de veac, cu 43 litri precipitații la București-Băneasa (normal ar fi fost 200 litri).

1976, ianuarie. Cea mai mare cantitate lunară de precipitații într-o lună de iarnă – 395,4 mm la Vlădeasa (Munții Apuseni).

1979, iunie. Cele mai multe fulgere în București, 56,6 ore (dublu față de normal).

1979, iulie. Cea mai rece și instabilă lună de vară: la Cluj-Napoca doar 16,0 grade.

1995, 27 februarie. Temperatura maximă absolută într-o lună de iarnă: 26,0 grade, la Medgidia, jud. Constanța..

2000, prima decadă a lunii iulie. Temperaturi extrem de ridicate: Giurgiu, 43,5 grade; Calafat, 43,2; Băilești, 43,1 etc. În București, 42,4 grade.

2004, 29 august. Cele mai mari cantități de precipitații în 24 ore din ultimii ani, la Pantelimon (312 litri pe metrul pătrat) și Agigea, jud. Constanța (281 litri).

României la Organizația Meteorologică Mondială.

A devenit faimos prin întemeierea prognozei vremii pe termen lung în țara noastră, prima sa răsunătoare reușită fiind „diagnosticarea” iernii 1947-1948, pe care a prevăzut-o blândă „ca la Nisa”, pronostic adevărat în totalitate.

A intrat de multe ori în conflict cu autoritățile vremii, care, copiind modelele sovietice, refuzau aplicarea soluțiilor novatoare propuse de Topor. Între 1948 și 1967 a fost dat de cinci ori afară din I.M.C. și repus tot de atâtea ori în drepturi.

Topor era susținător fervent al ideii că Serviciul Național de Prognoză trebuie să anticipeze evoluția vremii pe intervale temporale din ce în ce mai mari, cu toate riscurile inerente de a se înșela uneori și cheltuielile mari aferente.

Analizând informațiile acumulate de cercetările precedente, a reușit să descifreze

mecanismele producerii brumei, înghețului, secetei sau precipitațiilor abundente, stabilind perioadele când se produc aceste fenomene pe teritoriul românesc.

La 120 ani de existență, A.N.M.R. înregistrează în istoria sa mai recentă numeroase momente de referință: inaugurarea actualului sediu din Șoseaua București-Ploiești (1961), instalarea primului radar meteorologic din țara noastră (1967), înființarea Institutului de Meteorologie și Hidrologie (1970), primele experimentări de combatere a grindinei în zona viticolă Drăgășani (1973), instalarea primului calculator electronic pentru meteorologie (1982).

După 1990, A.N.M.R. a extins participarea la programele internaționale de cercetare și prognozare: cea mai importantă schimbare tehnologică în comunicațiile meteorologice naționale –

introducerea sistemului de sateliți meteorologici geostaționari, GMS (1999); încheierea primei faze de modernizare a infrastructurii de meteorologie (2003); înființarea primei Școli Naționale de Meteorologie (2004).

În acest moment zestrea tehnico-științifică a meteorologiei românești cuprinde o rețea proprie de stații modernizate, completată cu circa alte 60 automate multisenzor și o rețea de detectare a fulgerelor, două noi echipamente radar-Doppler, echipamente moderne de radiosondaj, echipamente de recepție și prelucrarea datelor de la sateliții americani de pasaj și sateliții geostaționari europeni.

„Timpul probabil” al prognozelor tinde să devină, prin scurtarea duratei de prelucrare a informațiilor, cât mai apropiat de timpul real al observațiilor. ■

CAMBRIDGE, MEDIEVAL ȘI MODERN

(Urmare din p. 70)

cea mai mare) este Universitatea din Londra (1836), deși nucleul acesteia, University College, funcționa din 1826. În secolul XIX, la Cambridge apar primele colegii pentru femei: Newnham (1871) și Girton (1873). După 1972, toate colegiile devin mixte: Darwin (1964), Wolfson (1965) și Clare Hall (1966) sunt colegii mixte pentru studii postuniversitare.

În anul 2001, universitatea avea 15.821 de studenți și 1.500 de cadre didactice. Prințul Philip, duce de Edinburgh, ocupă funcția de

cancelar (*chancellor*). În majoritatea colegiilor, decanul este numit *master* sau *mistress* (după caz); titlul de *president* apare doar la Queens' College, Clare Hall și Wolfson, iar cel de *provost* doar la King's. Recomandăm cititorilor care doresc să „între” în atmosfera universitară de la Cambridge să citească romanul *The Masters*, de C.P. Snow.

De la Londra la Cambridge se poate ajunge, repede dar scump, cu trenul (gara King's Cross) sau, mai încet dar mai ieftin, cu autocarul (Victoria Coach Station).

Rivalitatea dintre Oxford și Cambridge se manifestă și în domeniul sportului; anual are

loc la Londra, pe Tamisa, celebra „University Boat Race” între echipajele de 8+1 *dark blues* (Oxford) și *light blues* (Cambridge). Lingvistic, predomină identitatea, *Oxbridge* fiind un generic pentru colegiile din ambele universități. Topografic, predomină diferența: Oxford este o universitate înconjurată de oraș, Cambridge este un oraș înconjurat de universitate. Unicitatea celor două venerabile universități colegiale din Anglia, în care un *fellow* joacă rolul de *tutor*, adică de instructor și mentor spiritual al studentului, este diferența față de sistemul educațional universitar din restul lumii. ■

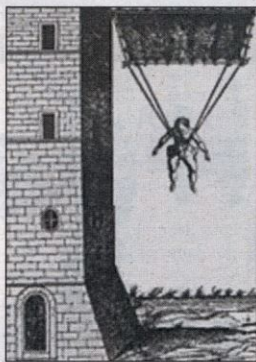
INVENȚII ȘI INVENTĂTORI APROAPE NECUNOSCUȚI

Recitind
istoria

In decembrie 1929, patriarhul Elie Miron Cristea (1868-1939) primea o scrisoare. Gabriel Dimitriu, originar din Iași, student la Paris, la Școala de poduri și șosele, găsindu-se într-o precară stare materială, îi cerea ajutorul patriarhului român. Pentru a fi mai convingător, Dimitriu pomenea și de calitatea sa de „inventator al viorii electromagnetice“, brevet în jurul căruia se stărnise, după propria-i mărturisire, o întreagă tevdură. Astfel, deși își brevetase aparatul la biroul special de invenții, C.C. Winther-Hausen, s-a trezit cu un domn Makhonine care își revendica proprietatea și organiza un concert cu o astfel de vioară în prezența președintelui Republicii Franceze, Gaston Doumergue (1924-1931). Violonista care susținea concertul se numea Cecilia Hausen, deci același nume cu al reprezentantului biroului de brevete. În aceste condiții, românul și-a angajat un avocat și se pare că, în momentul în care Dimitriu se adresa lui Miron Cristea, Makhonine începuse să cedeze.

Povestea este reală, după cum va comenta câțva timp mai târziu și ziarul românesc *Universul* (4 august 1930), sub titlul *Vioara electromagnetică este invenția unui român! Îndrăzneța substituiri a unor impostori*, ca și revista franceză *L'Illustration*, unde sunt prezentate pe larg toate momentele întâmplării, oferindu-se chiar și schițe ale ciudatei invenții.

Tot despre o invenție vorbește în memoriile sale un cunoscut scriitor român al perioadei interbelice, autorul *Patului*

lui Procut, Camil Petrescu. Interesant este că, de această dată, inventatorul „parașutei-balonaș“ era chiar scriitorul...

„3/4 februarie 1936. O invenție proprie: parașuta-balonaș...”

E necesar să descopăr un gaz ușor (helium, hidrogen) care să se poată produce instantaneu printr-o explozie provocată prin decluc. O «sonerie» pe piept, o apăsare, scurtă explozie în burduful de pânză impermeabilă și omul plutește.

Superioritatea față de vechea parașută: a) rapiditatea realizării; b) volum mic, deci lipsa ațelor haotice și ades catastrofale balansări; c) volum mai ușor portabil în spate.

Ameliorări: a) se pot produce două explozii consecutive (dacă accidentatul e amenințat să cadă în apă, să poată provoca o nouă încărcare a balonului și să mai plutească până îi vine cineva într-ajutor). (O eventuală helice?) O supapă va regula căderea între aceste două (sau mai multe explozii) pe principiul postventului [?] automat. Ar putea fi chiar un pistol automat cu cartușe explozibile... Fiecare cartuș să încarce o dată balonul. Supapa îl descarcă... La nevoie, două cartușe absolut succesiv.

Dificultățile invenției?

Una singură: cum să găsim un gaz care abia sub formă solidă să ocupe puțin spațiu și să producă explozia fără să se aprindă... Parașuta va fi vidată de aer în fabrică sau în atelierul de punere la punct.“ ■

Theo STĂNESCU-STANCIU

Nicolae Pleșiță, șeful Centrului de Informații Externe

DIRECȚIA DE INFORMAȚII EXTERNE

Mihai Pacepa, adjunct al șefului D.I.E.

ȘI EMIGRAȚIA ROMÂNEASCĂ

Viena a fost un adevărat paradis pentru spionii din cele două tabere care s-au confruntat în vremea războiului rece.
În imagine: inaugurarea turnului de televiziune

FLORIAN BANU

Care erau metodele utilizate de ofițerii Direcției de Informații Externe pentru a obține informații despre emigrație, cum încercau să o „influențeze pozitiv“?

Colaboratorul nostru continuă prezentarea începută în numărul trecut a unor documente inedite din arhivele fostei Securități.

Relevant pentru modul în care erau monitorizate canalele de obținere de informații din România este cazul firmei „Intora“ din Viena. În septembrie 1966, organele de informații românești au intrat în posesia unor date potrivit cărora la Viena funcționa o firmă denumită „Intora“, care solicita cetățenilor ce cunoșteau România să se prezinte pentru a-și oferi serviciile în schimbul unor remunerații. Pentru clarificarea acestei

semnalări, D.I.E. a folosit un agent din colectivul contrainformativ existent la Viena. Investigațiile acestuia au dus la obținerea următoarelor informații: „Firma «Intora» își desfășoară activitatea la Viena, Zinkgasse nr. 18, pe baza unei autorizații de funcționare eliberate de autoritățile austriece în anul 1964. Firma are ca obiectiv declarat al activității sale «cercetarea și prospectarea pieței» și este condusă de un oarecare Aigner

Helmuth, cetățean austriac, în vârstă de 29 de ani, absolvent al Academiei comerciale, ajutat de un oarecare Doguslav Leszszynsky și de o secretară.“

**Surse sigure:
portăreasa
și coșul de gunoi**

Ulterior, a reieșit că firma respectivă reprezenta, de fapt, un centru acoperit al „Comitetului Național pentru Europa

Liberă”, folosit pentru culegerea de informații din toate domeniile cu privire la țările socialiste. În acest scop, firma contacta cetățenii țărilor socialiste aflați în delegație, în vizită la rude, ca turiști, sau emigrați recent, precum și persoanele care au făcut vizite la rudele din România. Potrivit datelor obținute de D.I.E., angajații firmei „Intora” primeau instrucțiuni din R.F.G. asupra modului în care să fie contactați cetățenii statelor socialiste, insistându-se asupra necesității „câștigării încrederii persoanelor audiate, abținerea de la acțiuni de influențare sau discuții contradictorii, organizarea discuțiilor pe baze amicale, fără nuanțe de închiziție”.

Organele de informații românești bănuiau că sub acoperirea „Intora” lucra, de fapt, o agenție a unui serviciu american de informații. Pentru culegerea informațiilor, funcționarii de la „Intora” foloseau un chestionar cu 35 de întrebări. Există și o anumită „specializare” în funcție de țara din care provenea interviuatul. În cazul României, erau vizate câteva aspecte:

1. Problema Vietnamului: interesa eventualul ajutor

pe care țara noastră l-ar fi putut acorda Vietnamului, sub ce formă s-ar materializa acesta etc.

2. Problema reformelor economice în România : „dacă se consideră necesar a se efectua unele reforme în economia țării. Ce avantaje sau dezavantaje ar aduce acestea țărănimii, muncitorimii, intelectualității și altor păături sociale. Motivele care determină astfel de reforme. Dacă radio «Europa Liberă» ar trebui să acorde mai multă atenție acestui aspect, aprecieri asupra tonului emisiunilor cu privire la reforme, dacă este prea optimist, prea critic sau în conformitate cu necesitățile”.

3. Probleme politico-sociale: date despre condițiile economice și politice existente în țară, forma de guvernământ dorită de cetățenii români, evenimente politice mai importante ce au avut loc în România în ultimul timp și sursa de la care persoanele

audiate au aflat despre acestea; părerea populației în legătură cu sistemul comunist.

4. Problema tineretului: preocuparea față de educarea și formarea tinerei generații, modul în care se realizează acest lucru, măsura în care familia, școala, biserica sau organizațiile de tineret influențează educarea tineretului din România.

Alte întrebări vizau statutul femeii, atitudinea evreilor din România față de orânduirea socialistă, politica statului român față de rase, date despre diverse obiective strategice și economice de importanță deosebită.

Cei care răspundeau la întrebările chestionarului și ale funcționarilor „Intora” primeau o indemnizație de 90 șilingi.

Pentru culegerea unor astfel de date, precum și pentru aflarea numelui unora dintre colaboratorii firmei, ofițerii D.I.E. au recurs la „atragera și exploatarea informativă a

portăresei blocului”, aceasta fiind folosită, uneori, de membrii firmei pentru efectuarea curățeniei. În continuare, prin intermediul acesteia, s-a folosit „metoda coșului de gunoi”, reușindu-se recuperarea unor ciorne

Microfoanele de la care se emitea pentru lumea de dincolo de „Cortina de fier”: Radio Free Europe (Radio Europa Liberă) și Voice of America (Vocea Americii)

ale documentelor redactate în cadrul firmei „Intora”. Ofițerii D.I.E. își propuneau, în viitor, măsuri informativ-operative pentru „depistarea elementelor folosite de «firma Intora» în activitatea de culegere de informații și pentru a intra în posesia rapoartelor și a altor materiale întocmite de acest centru de informații”, precum și studierea posibilității „dirijării din țară a unor agenți spre «Intora» în vederea desfășurării unor acțiuni de dezinformare”. Datele culese de organele de informații românești au fost comunicate și organelor similare din Bulgaria, acțiune obișnuită fără îndoială în cadrul programelor comune de schimb de informații între „țările frățești”.

Ambiții mari, „pușculiță” mică

Cu trecerea timpului, metodele de acțiune ale D.I.E. s-au diversificat, iar acțiunile de timorare a emigrației românești au fost completate cu încercări de influențare, de implantare în cadrul comunităților românești a unor agenți de influență ai regimului de la București, de stipendiere a apariției unor reviste și lucrări. Se urmărea și folosirea emigrației românești pentru combaterea acțiunilor cu caracter revizionist inițiate de membrii altor comunități, în special de cei ai diasporei maghiare.

Astfel, într-un set de instrucțiuni pentru rezidența din Spania, datat 14 iunie 1967, se preciza: „Apreciem că ați pro-

cedat bine în cazul «Virginia», determinând-o să colaboreze informativ cu noi. Materialul furnizat de ea este util, verificând materialele obținute de la alte surse. Continuăm munca începută cu ea și determinăm-o să vă prezinte informații despre fugari și îndeosebi despre legionarii pe care îi cunoaște. Pentru aportul informativ pe care îl va aduce, remunerăm-o în mod corespunzător, dându-i de înțeles că îi dați bani numai pentru informațiile pe care le va furniza.” În aceleași instrucțiuni se menționa: „În ceea ce privește revista pe care «Vlad» [Pamfil Șeicaru; *Magazin istoric*, nr. 12/2004] intenționează s-o editeze cu sprijinul nostru financiar, vă comunicăm că noi nu finanțăm editarea unei astfel de reviste și nici ale [sic!] altor publicații despre care vorbește de mai mult timp. Dacă intenționează să scoată o asemenea publicație, să se adreseze colaboratorilor săi apropiați din emigrație, care au posibilități materiale.”

Ulterior, atitudinea D.I.E. s-a schimbat, „Vlad”, și nu numai el, primind astfel de „sprijin financiar” din „pușculiță” D.I.E. Într-un raport din 19 octombrie 1967 se menționa: „Pe parcursul muncii desfășurată cu «Vlad», acesta a adoptat o poziție favorabilă regimului nostru și, sub îndrumarea și controlul nostru, a editat și difuzat în rândul emigrației române, într-un tiraj de 700 exemplare, cartea: *Karl Marx. Însemnări despre români. Texte inedite*, însoțită de un comentariu personal cu aprecieri favo-

rabile situației din țară. Publicarea acestei cărți a avut răsunet în rândul emigrației și, ca urmare, unele vârfuri ale acestora au adoptat o poziție favorabilă țării. Pentru tipărirea și difuzarea cărții, conducerea superioară a hotărât la timpul respectiv ca «Vlad» să fie sprijinit cu suma de 3.000 \$.”

Trimiterea unor agenți de influență peste hotare poate fi exemplificată prin cazul „Licu”. Acesta, potrivit unui referat cu propuneri de recrutare din 14 august 1975, „dispune de multiple posibilități în cercuri influente din «Măgura», «Sabar» și «Ograda»”. După 1970, în documentele organelor de informații externe s-a statornicit practica înlocuirii numelui real al țării cu „denumiri conspirative”. Acestea puteau fi adesea descifrate din context, uneori apărând chiar situații comice în care țara era amintită cu numele conspirativ, în vreme ce capitala acesteia avea numele dat în clar.

11 pentru Paris

„Licu” era în vârstă de 57 ani, făcuse parte din conducerea Tineretului Național Liberal pe țară și fusese redactor la mai multe ziare de nuanță liberală, lucra ca cercetător la Biblioteca Universitară București. Se aprecia că dispunea de „posibilități informative în cercurile italiene ca: contele Cardely, principesa Borghese, marchizul Serlupi, principele Colona etc., persoane care au

o mare influență socială și politică în Italia, manifestând o adevărată simpatie pentru țara noastră prin persoana lui «Licu». Acesta era, de asemenea, „cunoscut în cercurile științifice din Franța, Italia, Germania [adică «Măgura», «Sabar» și «Ograda» – F.B.] ca o personalitate în domeniul istoriei și dreptului, fapt pentru care este invitat la unele întruniri internaționale pe aceste teme. Pentru acest an [1975] are invitații de la societăți și personalități de prestigiu european”.

Ca urmare a acestor date, organele de securitate conchideau: „atât prin aceste posibilități, cât și altele din Austria, Germania, Anglia, scontăm realizarea unor acțiuni de influență atât în rândul emigrației românești, cât și al autohtonilor, prin susținerea unor interese românești în străinătate”.

Pe aceeași linie, merită reținută o „Notă raport” din 21 martie 1981 referitoare la „aspecte cu caracter informativ-operativ privind activitatea și comportarea unor scriitori din România”, în care se cerea „depistarea scriitorilor din țară care se află în atenția cercurilor ostile din exterior, întrețin legături sau manifestă interes pentru a intra în legătură cu ele; cunoașterea activității lor și, în măsura în care aceasta are un caracter dușmănos, contestatar-disident, prevenirea și anihilarea ei”.

Pentru realizarea acestui obiectiv, se întreprindeau măsuri precum „intensificarea muncii informative, folosind rețeaua internă și externă cu

Scriitori suspectați că întrețin legături cu diaspora: Constantin Noica...

posibilități în mediile angajaților și colaboratorilor «Europei Libere» și Grupului de la Paris. În acest scop au fost recrutate un număr de 11 surse (scriitori), care au fost instruite și dirijate cu sarcini informativ-operative de penetrare, atât în mediile amintite, cât și în rândul scriitorilor din țară, pretabili la activități ostile.”

Astfel de acțiuni au afectat viața și cariera a numeroși

... și Nina Cassian

oameni, în cazul de față o „listă cu scriitorii din țară identificați până în prezent că întrețin legături cu Grupul de la Paris și «Europa Liberă»” cuprinzând nu mai puțin de 49 nume, printre care Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Eugen Simion, Nina Cassian, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Nicolae Manolescu, Dorin Tudoran. Modul concret în care erau afectate persoanele intrate în vizorul serviciilor de informații ale regimului poate fi desprins cu ușurință din documentele vremii. „Pe baza informațiilor obținute din exterior, din care rezultă că scriitorul Dorin Tudoran, element nemulțumit și turbulent, era vizat de Grupul de la Paris pentru a fi folosit ca element dizolvant și disident în cadrul Uniunii Scriitorilor din R.S. România, s-a acționat împreună cu U.M. 0800 pentru neutralizarea acestuia.

În cazul scriitorului George Gheorgescu, căruia Virgil Ierunca îi aranjase o bursă de studii în Franța, prin intermediul «Fundației pentru întrajutorare intelectuală europeană» (folosită de Grupul de la Paris pentru atragerea scriitorilor din țară), s-a acționat împreună cu U.M. 0610 pentru a preveni plecarea acestuia în străinătate.”

Cariere distruse, oameni timorați, manuscrise interzise de la publicare, distrugerea intimității prin deschiderea de dosare de urmărire informativă erau efectele interne ale unor acțiuni externe, purtate „în apărarea interesului național”. ■

GRIJA FAȚĂ DE OM

PETRE OPRÎȘ

La 23 noiembrie 1954, Vasile Postecă, șeful Secției Gospodărie de Partid, a trimis un referat unor membri ai Secretariatului C.C. al P.M.R. – Gheorghe Apostol, Nicolae Ceaușescu și Ianoș Fazekas – prin care solicita „scutirea foștilor deținuți și internați politici de a plăti mobilierul ce l-au primit dela [sic!] partid sau de la [sic!] stat” după 23 august 1944. Potrivit documentului menționat, pe care îl reproducem în continuare, „Partidul [Muncitoresc Român], ținând seamă de condițiile în care deținuții politici s-au eliberat din închisori și lagăre, le-a venit în ajutor, acordându-le locuințe mobilate sau numai mobilier. Locuințele mobilate și mobilier s-a dat și de către organele de stat.

Mobilierul pe care foștii deținuți și internați politici l-au primit a fost în parte uzat, iar între timp i s-a făcut reparații, modificări și îmbunătățiri. Acest ajutor acordat de partid [sic!] figurează astăzi în inventarul partidului ca o datorie a foștilor deținuți politici.

Propunem ca foștii deținuți și internați politici să fie scutiți de plata mobilierului ce l-au primit din partea partidului sau a statului.

Ministerul de Finanțe să fie însărcinat să întocmească [o] H[otărâre a] C[onsiliului de] M[inistri] cu privire la scutirea de plată a foștilor deținuți și internați politici pentru mobilierul primit de

la [sic!] stat, iar Secția Gospodăriei de Partid să rezolve situația cu privire la mobilierul dat de partid.

În mag. a z i a Secției Gospodăriei de Partid a C.C. al P.M.R. se mai gă-

sește mobilier, uzat, vechi și desprecieat, ce nu poate fi folosit la mobilarea sediilor, a centrelor de odihnă sau a caselor de oaspeți.

Întrucât acest mobilier ocupă un spațiu însemnat în magazinele partidului și constituie un balast în bilanțul partidului, propunem ca el să fie distribuit, cu plata în rate, lucrătorilor de partid care au mai mare nevoie de mobilier.

Mobilierul să fie repartizat de Secția Gospodăriei de Partid [la propunerile Comitetului Organiz. Sindicale] prin Întreprinderea de Construcții și Reparații, care va putea să facă reparațiile și modificările necesare.”

De unde avea atâtea mobilier și atâtea locuințe mobilate un partid care, la 23 august 1944, abia ieșit din ilegalitate, număra doar 800-1.000 de membri? Mobilierul și locuințele mobilate intrate în administrarea Gospodăriei de partid proveneau în mare parte din confiscările efectuate de noul regim. Casele cele mai bune și piesele de mobilier de valoare au fost repartizate vârfurilor nomenclaturii.

Dar de bunurile confiscate de la „foști” s-au bucurat și cei plasați pe treptele imediat următoare ale ierarhiei de partid, ca și vârfurile armatei, miliției, securității sau ale justiției. Conducerea P.M.R. a creat un sistem clientelar în interiorul partidului, bazat pe oferirea și primirea de privilegii, care, pe de-o parte, asigura un nivel de trai deosebit membrilor nomenclaturii de partid și familiilor acestora, iar pe de altă parte îi obliga la o disciplină de partid, pe care, dacă o încălcau, pierdeau toate aceste beneficii.

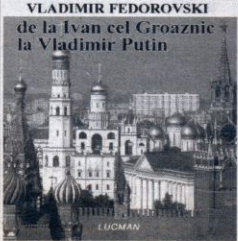
La 8 decembrie 1954, membrii Secretariatului C.C. al P.M.R. decideau: „Aprobă propunerea Secției Gospodăriei de Partid ca foștii deținuți și internați politici să fie scutiți de plata mobilierului ce l-au primit din partea partidului sau a statului. De asemenea, se aprobă ca Secția Gospodăriei de Partid a C.C. să valorifice mobilierul și alte obiecte vechi ce nu pot fi folosite la mobilarea sediilor și centrelor de odihnă sau a caselor de oaspeți, și să le repartizeze pe acestea la propunerile comitetului organizației sindicale, lucrătorilor de partid cu plata în rate, prin întreprinderea de construcții și reparații care va putea să facă reparațiile necesare [...]”. ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel. 222.53.16, Tel./Fax: 222.53.17
E-mail: comenz@lucman.ro

**ISTORIA
KREMLINULUI**

VLADIMIR FEDOROVSKI
de la Ivan cel Groaznic
la Vladimir Putin

LUCMAN

Istorie și film

„MASH“, RĂZBOIUL ȘI CELEBRITATEA

ECATERINA DUMBRĂVEANU (Arhiva Națională de Filme)

În urmă cu 35 ani, în 1970, un film avea să schimbe definitiv felul de a privi războiul pe ecran, drept o cauză nobilă și dreaptă, care necesită doar acte de sacrificiu și eroism. Avea să modifice în egală măsură și reputația puternic idealizată de care se bucura armata americană, socotită intangibilă până atunci.

Titlul filmului: MASH. Erau inițialele unei unități dintr-un spital de campanie, Mobile Army Surgical Hospital, angajată într-un conflict militar care se încheiase de 17 ani: războiul din Coreea (Magazin istoric, nr. 4/1996; 4-5/1997). Scenariul pornea de la romanul cu același nume al lui Richard Hooker, medic militar, el însuși combatant în conflictul de la începutul anilor 1950.

Ulterior, filmul a inspirat un serial de televiziune, prezentat, după 1989, și la noi. Până în 1998, serialul MASH a avut cea mai mare audiență din istoria televiziunii. A obținut numeroase distincții, printre care mult râvnitele premii „Emy“ și „Globul de Aur“.

Cum s-a născut MASH?

Războiul din Coreea – în care Statele Unite ale Americii s-au implicat la 25 iunie 1950 – era primul conflict militar declanșat în cadrul Războiului Rece care angaja direct cei doi poli ideologici ai lumii – comunismul totalitar și capitalismul democratic. Cele două superputeri, U.R.S.S. și S.U.A., se înfruntau, prin interpuși, pentru prima dată. O confruntare care a durat trei ani (până în 25 iulie 1953) și a lăsat urme adânci și amare în conștiința poporului american.

Cu jeepul furat la datorie

Principalii protagoniști ai războiului au fost Coreea de Nord și Coreea de Sud. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, trupele sovietice au ocupat Nordul peninsulei Coreea (până la paralela 38), iar cele americane Sudul ei. La 15 august a fost proclamată Republica Coreea (partea de Sud), iar la 9 septembrie același an, Republica Populară Democrată Coreeană (partea de Nord).

La 25 iunie 1950, armata nord-coreeană a invadat Coreea de Sud. Consiliul de Securitate al O.N.U. a mandatat 16 state, sub egida Națiunilor Unite, să intervină în conflict. Printre acestea se numărau Statele Unite, Canada, Australia, Marea Britanie, precum și multe alte state care și-au trimis trupele în zona de conflict sub egida Națiunilor Unite. Coreea de Nord, comunistă, se bucura de sprijinul Chinei („voluntari“ chinezi au luptat alături de trupele nord-

Viața celor din MASH, între gag și dramă;
în p. 81 „efigia” peliculei și eroul principal;
secvențe din film...

coreene) și al Uniunii Sovietice – principalul aliat care asigura consilieri de război, piloți, precum și armament și muniție. În S.U.A. conflictul coreean a fost catalogat ca o acțiune sub egida Națiunilor Unite, și nu ca un război pentru declararea căruia era necesar acordul expres al Congresului american. În conflict, se estimează că au murit în jur de 2.500.000 de oameni de ambele părți, dintre care mai mult de jumătate erau civili. Pentru America cifra a fost mai mică, dar oricum cu un puternic impact asupra populației – în jur de 40.000 de morți. Mai târziu, conflictul din Coreea a fost dat uitării pentru războiul din Vietnam. Din această cauză, războiul din Coreea a căpătat o altă denumire – *Războiul Uitat sau Războiul Necunoscut*.

Povestea echipei de medici de la *MASH* a mai fost spusă în filmul *Battle Circus* (Câmpul de bătlie) în regia lui Richard Brooks, cu Humphrey Bogart în rolul principal. Dar acesta fusese realizat în 1953, chiar în anul încheierii conflictului și, deci, nici nu se putea pune problema unei abordări mai puțin dramatice. Totul se rezuma la eroism, patriotism și o poveste siropoasă de dragoste. În cazul lui *MASH* însă, lucrurile stau cu totul altfel.

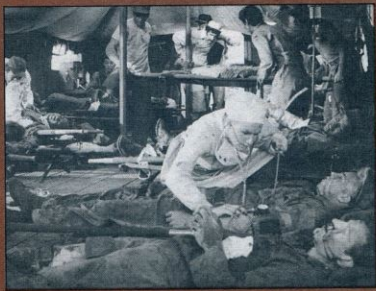
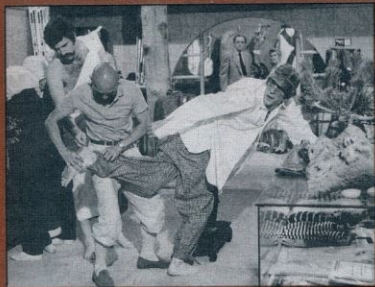
La începutul peliculei doi chirurghi abia veniți în armată, căpitanul Benjamin Franklin „Hawkeye” Pierce (actorul Donald Sutherland) și căpitanul Augustus Bedford „Duke” Forrest (Tom Skerritt) fură un jeep pentru a ajunge la unitatea *MASH* la care fuseseră repartizați. Aici ei fac cunoștință cu lumea colorată a echipei. Comandantul unității, locotenent-colonelul Henry Braymore Blake (Roger Bowen), deși nu prea știe ce face, este bine intenționat. Caporalul Walter „Radar” O'Reilly este mâna lui dreaptă. Maiorul Frank Burns (Robert Duvall), chirurg și el, nu numai că e un fanatic religios, dar se vedește și un doctor incompetent. După puțin timp, grupului i se alătură sora medicală șefă, maiorul Margaret „Hot Lips” (Buze fierbinți) Houlihan (Sally Kellerman), a cărei lipsă de umor se potrivește mănășcă cu faptul că îi place serviciul militar. Un alt chirurg – căpitanul John Francis Xavier Trapper „John McIntyre” (Elliott Gould) – îi face pereche lui Hawkeye în ceea ce privește atitudinea nepăsătoare și distantă față de armată.

Microfonul de sub pat

Filmul este o construcție episodică de situații hilare, în

care Hawkeye și Trapper John înfruntă monotonie și plictiseala specifice unui spital de campanie. Câteva dintre ele au rămas celebre și merită să fie reamintite. De exemplu, când Frank și „Hot Lips” au o aventură pe care încearcă s-o țină ascunsă, gemetele lor în timp ce fac dragoste sunt difuzate pe tot teritoriul unității prin intermediul unui microfon bine plasat sub pat. Altă dată, dentistul Painless Pole (John Schuck) vrea să se sinucidă pentru că suferă o criză de impotență. În cinstea acestui eveniment se organizează o ultimă cină festivă, care se termină cu vindecarea miraculoasă a suferindului. La insistențele lui Hawkeye, acesta acceptă să fie „ajutat” de o camaradă de arme – locotenentul Dish (Jo Ann Pfluf). Atunci când Hawkeye, Duke, Trapper și alții decid să afle dacă „Hot Lips” este sau nu o blondă naturală, modul în care primesc răspunsul la această întrebare satisface întreaga unitate. Un alt episod memorabil se petrece chiar spre sfârșitul filmului, în cadrul unei partide de fotbal disputată între echipa condusă de generalul Hammond (G. Wood) și cea a băieților din *MASH*. Filmul are mult farmec. Deși este construit cu multă rigurozitate și precizie, este plin de spontaneitate, prospețime și haz.

Într-o perioadă în care sentimentul de nemulțumire și revoltă împotriva conflictului militar asiatic atingea cote maxime, pelicula era o săgeată bine ținută la adresa armatei și a absurdităților sale, devenind peste noapte un succes răsunător. Pentru că, deși acțiunea filmului se petrece în timpul războiului din Coreea, trimiterile și reproșurile la adresa războiului din Vietnam sunt evidente.

În 1969 numărul soldaților americani morți în Vietnam îl depășea pe cel din războiul din Coreea. Pe străzile Statelor Unite milioane de oameni cereau retragerea trupelor și terminarea acestui război absurd.

Din Coreea în Vietnam

După trei ani de la premiera filmului *MASH*, la 28 ianuarie 1973, trupele americane din Vietnam au primit ordinul de încetare a focului și revenire în S.U.A. La Paris se semnase tratatul de pace. La acea dată, numărul soldaților americani morți pe câmpul de luptă depășea cifra de 57.000.

Lansarea peliculei a fost „lucrul potrivit la locul potrivit” și

s-a pliat foarte bine pe cerințele și așteptările unui public plin de revoltă și ură împotriva situațiilor pe care filmul le lua în derâdere. Chiar dacă multe dintre scenele și glumele de pe ecran par acum caraghioase, filmul a dat multe dureri de cap autorităților, însemnând sfârșitul unei epoci. O epocă în care filmul respecta tradiția și juca rolul de „artă cuminte”, la fel de plină de tabuuri ca și societatea pe care o reprezenta. O epocă în care armata și, implicit, datoria față de patrie erau la fel de intangibile ca și religia. Creatorii filmului au înțeles că modul cel mai eficient și mai sigur de a încălca niște reguli morale și superstiții nescrise era prin intermediul parodiei și al ironiei subtile.

Din acest punct de vedere, *MASH* este una dintre cele mai bune parodii la adresa spiritului războinic stupid. Și asta fără a-și pierde pentru nici un moment seriozitatea, veridicitatea sau realismul. Nimeni niciodată nu a îndrăznit să-și bată joc de toate tabuurile majore ale americanilor: armata, ideea de patriotism, puritanismul și chiar religia. (Să nu uităm că tot în *MASH* s-a trecut peste o barieră lingvistică: în acest film a fost folosit pentru

prima dată cuvântul cu „f”, atât de popular în filmele americane de astăzi.)

În pofida faptului că succesul său de odinioară s-a datorat în cea mai mare parte trimiterilor pe care le făcea la adresa războiului din Vietnam, *MASH* rămâne un film ce muște de umor, cu personaje bine conturate și performanțe actricești memorabile. Filmul a însemnat și o rampă de lansare pentru trei dintre actorii săi principali: Donald Sutherland, Elliott Gould și Sally Kellerman.

Cele două lumi

Contrar opiniei generale, filmul nu este un manifest împotriva războiului, ci, mai degrabă, împotriva organismelor și a oamenilor care îl concep, îl pun în aplicare și îl transformă într-o manifestare de violență. În multe privințe, *MASH* repune în scenă „războiul culturilor”, care era în plină desfășurare în America, atunci când filmul a apărut pe ecrane, în care liberalismul și mișcarea anti-război erau în conflict cu guvernul, armata și cultura tradițională. *MASH* transformă aceste două moduri de viață în două feluri

de societăți. După care pune aceste societăți în conflict una cu alta, creând astfel o atmosferă similară cu cea reală din America. Pe de o parte, filmul caricaturizează armata, despre care se știe că este o instituție bazată pe reguli stricte, ierarhie, birocrație, ipocrizie, război și dovezi absurde de patriotism. Pe de altă parte, ilustrează viața, relațiile și trăirile unor oameni cât se poate de simpli și de lipsiți de falsitate – oameni care își trăiesc angoasele la fel de intens cum își trăiesc pasiunile sau bucuriile, oameni care au preocupări de zi cu zi, care evoluează în funcție de fiecare etapă parcursă, mai umani decât și i-ar fi putut vreodată cineva imagina în asemenea condiții.

Prima tabără este reprezentată de militarii care manipulează, distrug vise, schinguiesc trupuri și omoară vieți. În tabăra opusă, se află cei din echipa MASH, care recuperează vieți și încearcă să salveze suflete. În timp ce unii reprezintă și aduc moartea, ceilalți sunt expresia cea mai debordantă și copleșitoare a vieții.

Filmul a avut mai multe nominalizări la premiile Oscar, printre care s-a numărat și cea

pentru cea mai bună regie, pentru Robert Altman, sau cel mai bun film, dar singurul premiu luat a fost cel pentru cea mai bună adaptare cinematografică. Societatea americană nu era pregătită încă pentru așa o lovitură directă. În Europa, în schimb, filmul a fost primit cu mai multă înțelegere și deschidere. Au fost apreciate în primul rând calitățile sale artistice, nefiindu-i ignorate nici meritele de deschizător de drumuri. Festivalul de la Cannes i-a acordat marele premiu – Palme d'Or – pe deplin meritat.

De pe marele pe micul ecran

În 1972, ca urmare firească a succesului înregistrat de peliculă, începe MASH – serialul TV care a întrecut în popularitate filmul. În cadrul acestui maraton, derulat 11 ani, din 1972 până în 1983, numai actorul Alan Alda (interpretul lui Hawkeye Pierce) a rămas fidel rolului care, de altfel, l-a și făcut celebru. Dintre actorii filmului, doar Gary Burghoff a jucat și în serial timp de câțiva ani, până în 1979. La început, serialul a preluat numai o parte

dintre personajele din pelicula lui Altman, dezvoltând sau făcând variații pe tema evenimentelor deja bine cunoscute și preluând până și maniera stilistică a filmului.

Pe parcurs, respectând în continuare schema celor două tabere cu moduri de viață și comportamente diferite impuse de film, serialul și-a dezvoltat o construcție proprie, mult mai accesibilă publicului larg. Ultimele episoade, deși au căpătat mai multe accente ironice și trimiteri la războiul din Vietnam (care se terminase și despre care se putea deja vorbi detașat), au devenit mai umane. Creatorii începuseră să nu se mai folosească de conflictul militar ca pretext sau centru motivațional și să confere aventurilor membrilor unității MASH un caracter aproape cotidian, bazat mai mult pe anecdotă.

Atunci când serialul a ajuns la maturitate, zidurile dintre cele două societăți începuseră să se surpe de la sine. Până și personajele militare au devenit mai umane, deoarece s-a ajuns la concluzia firească că ambele tabere sunt de aceeași parte și își doresc aceleași lucruri. ■

Istoria și școala

PE CALEA VICTORIEI CU ELEVII DE LA LICEUL „TRAIAN VUIA“

„Într-o zi de toamnă am plecat spre Calea Victoriei, pentru a vizita monumentele arhitecturale și cu importanță istorică și, de asemenea, pentru a culege date referitoare la ele. Nu mică ne-a fost mirarea și, în același timp, dezamăgirea când am observat că suntem trimise dintr-un loc în altul și numai câțiva oameni în vârstă ne-au dat niște date nu foarte exacte despre locul în care se afla Palatul Cantacuzino.

Ajunse la palat, am constatat cu stupeoare că oamenii cărora le place să li se spună ghizi nu știu absolut nimic despre construcția palatului, familia Cantacuzino sau măcar despre casa memorială.

Nimeni nu era acolo pentru a vizita muzeul și, după mutrele minunaților ghizi, se vedea că în acea zi nu le călcase nimeni pragul, sau poate unul, doi care se plictiseau acasă. Deși tot ce am prezentat noi mai sus are o valoare și o semnificație deosebită în istoria și literatura română.

În prezent, societatea umană este preocupată de lucruri mărunte, fără a acorda o deosebită atenție valorilor inestimabile, ducând astfel la degradarea accentuată a culturii românești.“

Cu aceste amare constatări își încheie elevele (absolvente acum) **Mirela Gheorghe** și **Claudia Vija**, de la Liceul „Traian Vuia“ din București, prezentarea pe care au făcut-o Palatului Cantacuzino de pe Calea Victoriei.

Erau eleve în clasa a XI-a și, în acel an școlar 2002-2003, participau la un proiect intitulat „Calea Victoriei“, desfășurat sub coordonarea doamnei profesoare **Marilena Bercea**. Mai mulți elevi ai Liceului „Traian Vuia“ au întocmit atunci un mini-ghid istoric al vestitei artere din inima Capitalei, adunând date și informații istorice despre principalele edificii, de la „cheiul Gârlii“ și până în Piața Victoriei. Alte proiecte sunt în curs de derulare atât de pasionații mici istorici de la „Traian Vuia“, cât și de la alte licee din capitală în care m-am aflat la începutul acestui an. Despre ele vom scrie în numerele viitoare.

Acum consemnez doar faptul că, într-o recentă vizită la Liceul „Traian Vuia“, care în 2005 împlinește 55 ani de la înființare, am discutat cu câțiva dintre elevii clase-

lor a XII-a, cu profil filologic. Una dintre elevele din clasa a XII-a E, **Diana Palade**, se bucura că bunicul ei îi lăsase moștenire o colecție *Magazin istoric* completă.

Am putut constata cu bucurie că există un mare interes pentru istorie, cel puțin la unii dintre elevi. Și contrar a ceea ce se crede îndeboste, acest interes nu este acoperit doar prin documentarele difuzate de canalele de televiziune de profil, gen Discovery sau National Geographic. Foarte mulți dintre elevii cu care am discutat – în prezența doamnei profesoare **Liliana Apostoiu** și a domnului profesor **Nicolae Pohoată** – și-au manifestat preferința pentru textul scris, asupra căruia pot reveni ori de câte ori doresc.

Rubrica *Istoria și școala* este deschisă tocmai pentru un dialog între revista noastră și prietenii ei din școli și licee. Vă așteptăm în continuare cu problemele istoriei din școală, începând cu manualele și terminând cu reușitele la olimpiade sau alte manifestări și concursuri la care luați parte. ■

I. LĂCUSTĂ

Eveniment

CASĂ A AMINTIRILOR

„Astăzi, la vârsta de 78 ani, privesc liniștit la zădărnicia atâtor ani, țesuți de muncă fără răgaz, de iluzii și atâtea deziluzii, așteptând resemnat fatalul final și, cu el, trecerea în completă uitare.“

În odăile înalte, luminoase, cuvintele se răspândesc în ușoară plutire, cu rezonanțe vibrând parcă, testamentar, de peste un timp al uitării. Îngemănate par cu razele policrome ale unui soare din miez de octombrie, strecurate prin vitralii ele însele părând a îmblânzi tristeți și deznădejdi evocate acum dintr-un timp rămas al cuvintelor.

După cinci decenii de la trecerea sa din această lume, Costin Petrescu (10 mai 1872-15 octombrie 1954), creatorul unor monumentale fresce de evocare istorică, se întoarce parcă în atelierul său, în casa sa, între tablouri și amintiri dragi.

Rândurile mai sus citate (și citite la festivitatea de deschidere a Casei memoriale Costin Petrescu, în ziua de 15 octombrie 2004) sunt dintr-o autobiografie, document încă *inedit*, pe care artistul o scrisese la 20 noiembrie 1950. Un text amar, al unui mare artist care, la final de viață, trăia umilinta de a fi ignorat de autoritățile comuniste și de a fi dat afară din casa pe care și-o ridicase cu banii câștigați din truda artistică.

„În tot timpul vieții mele – nota Costin Petrescu – pot să mărturisesc cum că frământările politice din țara noastră mi-au fost absolut indiferente și n-am votat decât o singură dată pentru candidatura de deputat a amicului meu, academicianul [Dimitrie D.] Pompeiu (dar care a căzut în alegeri), și de atunci nu m-a mai văzut nimeni în fața urnei de votare.“

Neacceptând compromisul cu noile autorități comuniste, artistul și-a trăit finalul de viață în privațiuni și umilințe de tot felul. S-a încercat chiar și acoperirea amintirii sale (impozanta frescă de la Ate-neul Român) cu o pânză a uitării. Vremelnică încercarea, neputincioasă cârpa rușinii.

S-a luptat pentru dreapta cinstire a memoriei și moștenirii sale artistice fiul său, arh. Radu Petrescu, apropiat prieten și

colaborator al revistei noastre (*Magazin istoric*, nr. 8/1987). A continuat, cu devotament și cu aceeași modestă tenacitate, nepotul său, economistul Dan Costin Petrescu, prin ale cărui demersuri clădirea din Bd. Dacia nr. 9 a devenit casă evocatoare a unui artist cu notabile realizări în istoria artelor plastice românești. Imobilul de lângă Piața Romană, transformat în muzeu memorial, își așteaptă de-acum vizitatorii.

Trecătorul, desprins pentru câteva clipe din tumultul cotidian al străzii, nu trebuie decât să urce câteva scări, printre fresce și vitralii cu străluciri de veche artă romană. Nu trebuie decât să sune la ușa apartamentului cu numărul doi și i se va deschide poarta de acces într-o lume a amintirilor. Va pătrunde în intimitatea celui care a creat marea frescă „Istoria Neamului“ din sala de concerte a Ateneului Român, a pictat „Catedrala Unirii“ de la Alba Iulia, a împodobit murele Casei Universitare din Cluj cu „Istoria culturală a Ardealului“ și a lăsat alte nenumărate tablouri, desene, gravuri și schițe în mari muzee sau colecții particulare.

„Completa uitare“, pentru Costin Petrescu, a fost risipită din dragostea și dăruirea moștenitorilor, iar Bucureștii s-au mai îmbogățit cu un loc al amintirii.

L. IOAN

La 16 mai 1941, Brutus Coste, însărcinatul cu afaceri ad-interim al României la Washington, trimitea un nou raport către Ion Antonescu, care gira și funcția de ministru al Afacerilor Străine. Avertismentele privind apropiata implicare a Statelor Unite în război de partea coaliției antihitleriste erau și mai clare. Peste două luni, Antonescu hotărâ intrarea României în război, alături de Hitler, contra Uniunii Sovietice, a Marii Britanii și, peste alte șase luni, și a S.U.A.

Și acest document se află în păstrare la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, din S.U.A., și îl putem publica grație sprijinului doamnei ELENA DANIELSON, directoarea Bibliotecii și Arhivelor vestitei instituții, și cu ajutorul colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

NE VOM BATE ÎNTOTDEAUNA PENTRU LIBERTATEA DEMOCRAȚIEI

No. 1853/S

16 Mai 1941

Domniei Sale
Domnului General Ion Antonescu,
Conducătorul Statului.
Ministru al Afacerilor Străine,

Domnule Ministru,

În procesul de treptată alunecare înspre participarea integrală la război, votarea legii pentru ajutorarea Angliei trebuia să fie urmată, la cât mai scurt interval, de intrarea în acțiune a flotei americane. Aceasta avea să se facă sub forma escortării vaselor de comerț ducând provizii și materiale de război spre porturile engleze.

După cum am arătat însă în raportul precedent, înfrângerile engleze din Balcani și Mediterană au creat o atmosferă nefavorabilă unui nou avans rapid pe drumul care duce la război.

Masele americane, hrânite cu iluzii asupra greutăților pe care Germania avea să le întâmpine în Balcani, n-au fost pregătite să vadă repetate, cu aceeași rezechiune, isprăvile anterioare ale armatei germane. Din surprinderea aceasta s-a născut îndoială cu privire la posibilitățile de a mai împiedica înfrângerea Angliei; o stare de spirit care nu avea să se traducă în manifestări intervenționiste!

Observatorii atenți ai reacțiunilor publicului american au constatat într-adevăr că pentru ca intervenționismul să continue a crește, evenimentele trebuie să vădească, pe de o parte, că

ajutorul american cât mai însemnat este indispensabil Angliei, pe de altă parte, că Anglia are șanse să câștige războiul.

Publicul american este convins că Statele Unite au interesul a ajuta Anglia, la nevoie cu riscul de a intra în război; dă însă îndărăt când are impresia că joacă pe un tablou absolut pierzător.

Este în firea președintelui să nu treacă la acțiune înainte de a fi pregătit atmosfera și înainte de a fi convins că ideea ce dorește a realiza a prins. În cazul escortelor navale, motive serioase îl făceau să aibă nevoie de certitudinea că majoritatea îl aprobă. Era doar vorba de măsuri cărora cu greu li se putea fâgădui caracterul războinic. În cazul legii pentru ajutorarea Angliei, președintele și-a putut împărți răspunderea cu Congresul. De data aceasta trebuie să și-o asume singur. Chiar dacă ar fi votat în cele din urmă o lege de autorizare propusă de președinte, Congresul ar fi dezbătut-o timp de cel puțin două luni.

Nu rămâne decât calea unei acțiuni directe, bazată pe o forțată interpretare a drepturilor pe care Constituția le conferă președintelui în calitatea sa de comandant al Flotei.

Pentru că avea să ia singur o hotărâre de așa covârșitoare importanță, președintele a ținut să se convingă, prin toate mijloacele de sondare care îi stau la îndemână, că ar avea consensul majorității. Simțea nevoia sprijinului popular și în special a sprijinului sindicatelor, cu al căror ajutor a fost reales, cu atât mai mult cu cât

declarase cu câteva luni în urmă că escortarea însemnează focuri de tun și focurile de tun însemnează război; cu atât mai mult cu cât dl. Roosevelt se simte legat de făgăduielile sale electorale de a nu băga Statele Unite în război.

De aceste făgăduieli îl putea dezlega poporul american, prin manifestarea în favoarea escortelor, sau adversarul, prin acte de război împotriva Statelor Unite.

Încă de la începutul lui aprilie, Guvernul a adoptat câteva paliative și a pornit o viguroasă campanie de câștigare a opiniei publice la ideea escortării convoaielor britanice.

Paliativele au fost:

1) Revenirea asupra deciziunii, luată pe baza legii neutralității prin care Marea Roșie fusese declarată în iunie 1940 zonă de război interzisă navigațiunii vaselor americane. În consecință, 27 vase au plecat încă la sfârșitul lui aprilie spre Suez, încărcate cu material de război pentru armata engleză din Egipt.

2) Patrularea intensificată a Oceanului Atlantic de către flota americană. (În toamna lui 1939, Conferința Pan-Americană adoptase ideea patrulării navale a oceanelor din jurul Americii, pe o adâncime de circa 600 mile de la coastă.)

În 24 aprilie președintele a anunțat, în conferința sa de presă, că din cauza creșterii primejdiilor pentru Emisfera de Vest „patrulele au operat în ultimul timp pe o rază mai mare și vor mări la nevoie această rază și mai mult”; a adăugat că „patrulele au o misiune de recunoaștere; descoperă și semnalează prezența agresorilor; nu escortează vase de comerț și nu angajează în luptă pe agresori”.

Pe lângă serviciul de recunoaștere făcut pentru Anglia, patrulele erau trimise, în mod evident, și cu intenția de a căuta gâlceavă!

Campania pentru popularizarea planului de escortare a început prin editorialele presei intervenționiste și printr-o declarație a Comitetului „pentru apărarea Americii prin ajutarea Alianțelor”. Spre sfârșitul lui aprilie președintele a cerut membrilor Guvernului să rostească cuvântări pe tema „Statele Unite trebuie să aibă grijă ca armamentul și proviziile americane să ajungă la destinație, și nu în fundul mărilor”.

Secretarul de Stat, dl. Hull, și secretarul Marinei, dl. Knox, au spus la 24 aprilie cam același lucru. Dl. Knox a fost mai răspicat: „Am declarat că lupta Angliei este lupta noastră... Odată ce am mers până acolo nu putem da îndărăt... Hitler nu poate permite ca materialele noastre de război și proviziunile noastre să ajungă în Anglia. Noi nu putem permite ca bunurile noastre să fie scufundate în Atlantic. Trebuie să traducem în fapt promisiunea noastră de a ajuta Marea Britanie”.

Peste câteva zile, secretarul Războiului, dl. Stimson, a ținut o cuvântare și mai războinică, iar fostul candidat republican la președinție a luat-o înaintea tuturor pronunțându-se pentru escortă și *pentru mai mult* dacă va fi nevoie.

În același timp, din Anglia și de la ambasadorul ei, Lordul Halifax, veneau descrieri tot mai sumbre ale pierderilor navale engleze și apeluri tot mai insistente și mai deschise la protecția flotei de război americane.

În afară însă de o frază tare într-un discurs pronunțat la 4 mai („Libertatea democrației în lume... este o credință pentru care am mai luptat și pentru supraviețuirea căreia suntem oricând gata a ne mai bate...”), președintele s-a abținut și de la vorbe, și de la fapte.

Din cercurile de avangardă ale intervenționismului (ziarele *New York Times*, *Los Angeles Times*, *Washington Post*, d-nii Willkie, senatorii Pepper și Glass etc.) glasuri tot mai stăruitoare cereau președintelui să treacă la fapte, susținând că poporul așteaptă să fie condus, că un curent puternic în favoarea escortării nu se va încheia înainte ca președintele să prezinte toate faptele și să propună pe față măsurile pe care le socotește în interesul Statelor Unite.

În vremea aceasta, senatorul Tobey încerca fără succes să aducă în dezbaterea Senatului o lege oprind în mod explicit pe președinte să ordone escortarea vaselor străine de către unități ale flotei americane. Nici în Senat, nici în Camera Reprezentanților nu se găsea o majoritate dispusă a lega mâinile președintelui. Congresul prefera să se spele pe mâini. ■

(Va urma)

Sfârșitul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej

Populare Romine anunță cu adincă durere încetarea din viață, în ziua de 19 martie, orele 17 și 43 minute, după o boală grea, a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Munci-

Conducătorii de partid și de stat la catafalcul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej

ASASINAT SAU MOARTE NATURALĂ?

LIVIU ȚĂRANU

În jurul bolii care i-a provocat moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a țesut, chiar de la dispariția sa, un mister. S-a spus că ar fi fost iradiat în timpul ultimei vizite în străinătate, la Varșovia. Nu există până acum vreun document care să ateste o asemenea variantă.

Analizând mărturiile pe care câțiva dintre apropiații liderului P.M.R. precum și alți membri din nomenclatură le-au lăsat, se conturează două versiuni: în prima se consideră că moartea i-a fost provocată prin iradiere sau tratamentul eronat al unei tumori. A doua versiune susține că a fost o moarte naturală, consecință a unui cancer și a celor îndurate în închisoare, în anii '30.

Varianta potrivit căreia Dej a fost asasinat cu premeditare, din ordinul Moscovei, are doi susținători: Ion Mihai Pacepa și Dumitru Popescu. Primul, fost general în Direcția de Informații Externe a Securității în timpul regimului comunist, susține că asasinatul a fost provocat prin iradiere, cu un aparat confecționat de K.G.B. Aparatul a fost instalat în biroul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Dumitru Popescu, fost redactor șef al ziarului *Scântea* și secretar cu propaganda al C.C. al P.M.R., susține că a fost vorba de o tumoră malignă și metastază la ficat, netratată cum trebuie, în mod intenționat, de medicii care l-au operat și supravegheat pe liderul P.M.R. Sursa principală a acestuia este relatarea unui anume profesor Gârbea care, în ianuarie 1965, i-ar fi cerut permisiu-

nea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej să-i facă un consult. Verdictul dat de acesta s-a verificat ulterior – metastază la ficat –, însă constatarea a venit prea târziu.

Punctul vulnerabil al acestor versiuni este că se bazează pe informații de mână a doua, zvonuri sau amintiri.

O altă versiune – și probabil cea mai verosimilă – este cea susținută de alte trei personaje,

aflate de data aceasta în cercul puterii: Ion Gheorghe Maurer, Paul Niculescu-Mizil și Paul Sftescu.

Ion Gh. Maurer, fost premier în perioada 1961-1974, și Paul Niculescu Mizil, care a îndeplinit atribuții multiple în aparatul de propagandă, refuză ipoteza unui asasinat pus la cale de Moscova.

După 1990, Ion Gh. Maurer povestea că Dej „știa că va muri. Întâi el mi-a spus că are cancer. Iar doctorii au confirmat-o, el regreta că nu poate duce la capăt derusificarea României pe care considera că abia o începuse“. Așadar, nici un semn de revoltă din partea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, care să dovedească faptul că ar fi fost conștient de existența unui atentat la viața lui.

Rezerve similare sunt exprimate și de Paul Niculescu-Mizil, care consideră că ipoteza unei iradierii „nu are sorți de izbândă“.

Paul Sftescu, șeful de cabinet al liderului P.M.R., afirmă că Dej „a avut cancer la plămâni. Așa au spus doctorii. Faptul că simptomele bolii au apărut sub forma unei gripe virotice în timpul când se afla în capitala Poloniei, la sesiunea din ianuarie 1965 a Tratatului de la Varșovia, a dat naștere la speculații că îmbolnăvirea a fost provocată de cercuri politice străine, interesate de dispariția sa. Personal îmi vine greu să cred așa ceva, deoarece cunoșteam din ce mi-a povestit referitor la viața sa că încă din copilărie, de la vârsta de 13 ani, a fost bolnav de plămâni. În închisoare a avut

N.S. Hrușciiov, înlăturat de la conducerea P.C.U.S. în octombrie 1964

T.B.C. pulmonar. După 1944 a fost și în U.R.S.S. pentru a fi tratat de aceeași afecțiune“.

Nici în puținele surse documentare care sunt accesibile în momentul de față (buletinul medical și stenogramele Biroului Politic) nu apare vreun indiciu despre o tentativă de asasinat.

Informare din Maroc

În arhiva fostului Comitet Central al P.C.R. se află o notă de audiență, din 1 ianuarie 1965, care îi are ca protagoniști pe Emil Bodnăraș (membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R.) și ambasadorul Chinei la București, Liu Fan. Subiectul discuției era apropiata sesiune a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, partea română solicitând sprijinul chinez pentru o operație politică care să conducă la amânarea acestei reuniuni. Rațiunea principală, expusă de Emil Bodnăraș, era că sesiunea fu-

sese „destinată întăririi rolului hegemon al Uniunii Sovietice“ în cadrul blocului socialist, iar din punctul de vedere al intereselor securității militare ea nu avea „nici o valoare“. În plus, autoritățile comuniste de la București erau nemulțumite și de faptul că la trei luni de la înlăturarea lui N.S. Hrușciiov de la conducerea P.C.U.S. (evenimentul a avut loc la mijlocul lunii octombrie 1964), hoii lideri de la Kremlin explicau acest gest ca fiind cauzat doar de erorile comise în planul politicii interne de fostul lider, nicidecum și de cele făcute în politica externă sau în relația cu unele țări comuniste, precum România.

În momentul în care expunerea lui Emil Bodnăraș ajunge la acest punct, este atinsă și problema unui plan de înlăturare de la putere a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej pus la cale de N.S. Hrușciiov: „vreau să vă mai informez despre o comunicare a secretarului general al P.C. din Maroc, Ali Yata, care s-a întors în Maroc dintr-o vizită pe care a făcut-o în Uniunea Sovietică în luna decembrie 1964. Însărcinatul nostru [al României – L.T.] cu afaceri din Maroc i-a făcut o vizită lui Ali Yata la redacția ziarului la care este redactor-șef. În timpul discuțiilor, Ali Yata a comunicat că a discutat la Moscova despre motivele înlăturării lui Hrușciiov. A spus că s-a întâlnit cu Suslov și alți conducători sovietici, deci nu cu Brejnev și nici cu Podgornii. Spre deosebire de explicațiile de până acum privind motivele înlăturării lui

Hrușciiov, Suslov i-a dat alte explicații. I s-a vorbit de un șir de greșeli în relațiile cu partidele comuniste și muncitorești și în politica internațională. Ei până acum negau acestea, spunând că toate hotărârile privind politica externă au fost luate de către plenarele Comitetului Central și de către Prezidiu. Acum aflăm de la Ali Yata că lui i s-a vorbit și de alți factori care au dus la înlăturarea lui Hrușciiov, factori care privesc relațiile între partide și țări, relațiile în C.A.E.R. Concret, Suslov i-a vorbit lui Ali Yata despre încordarea relațiilor cu România de care este vinovat Hrușciiov. Ali Yata a relatat că Suslov și alți conducători sovietici i-au spus că Hrușciiov nutreă serios gândul înlăturării tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej și acționa în acest sens. Ali Yata spunea că este așa de scărbat, încât dacă numai asta ar fi făcut Hrușciiov tot trebuia înlăturat din conducerea P.C.U.S..

Emil Bodnăraș explică și de ce relatarea secretarului general al P.C. din Maroc este plauzibilă: „Noi îl credem pe Ali Yata, deoarece ceea ce a spus nu a scos din mână. Noi n-am discutat nici odată cu el nemulțumirile noastre. El știa despre problemele din C.A.E.R. atât cât știau toți cei care nu aveau intenția să intre în amănunte. Despre relațiile noastre cu Hrușciiov, Ali Yata nu știa nimic, de aceea este foarte interesant ce ne-a spus. Este foarte posibil ca actualii con-

ducători ai P.C.U.S., care au fost cu toții de acord că Hrușciiov trebuie înlăturat, să nu fi fost cu toții de acord asupra motivelor pentru care trebuie înlăturat. Oficial s-a impus o versiune conform căreia motivele înlăturării lui Hrușciiov au fost de ordin intern, dar asta nu înseamnă că toți sunt de acord cu această versiune“.

„Am fost depășiți în previziunile noastre“

Discuția dintre Emil Bodnăraș și ambasadorul Chinei la București, stenografiată în întregime, a avut un caracter oficial, primul fiind, după propria afirmație, desemnat de Biroul Politic și de către Gh. Gheorghiu-Dej să-i transmită lui Liu Fan, printre altele, și cele prezentate mai sus. Presupunem, așadar, că informațiile fuseseră verificate în prealabil de către partea română, pentru ca apoi ele să fie transmise pe canal diplomatic. Dar dacă problema se pune astfel, cu siguranță Gh. Gheorghiu-Dej știa – cu multă vreme înainte de moartea sa – că la Moscova

i se dorea înlăturarea și că se și acționa în sensul acesta. Cum, prin ce mijloace, cum era concepută înlocuirea liderului comunist de la București nu știm, iar documentul în cauză nu ne lămurește. Există însă și posibilitatea ca Emil Bodnăraș să se fi folosit de înformarea lui Ali Yata pentru a-i convinge pe chinezi de reala dificultate în care se aflau la acel moment relațiile româno-sovietice și că România avea într-adevăr nevoie de un sprijin.

Cert este că sovieticii se interesau în mod deosebit de situația din România. O confirmă și Emil Bodnăraș: „Atunci când delegația de partid a P.C.U.S. condusă de tov. Podgornii a vizitat țara noastră [mai 1963 – L.T.], câțiva membri ai delegației, printre care și Epișev, fostul ambasador al Uniunii Sovietice în România, în prezent șeful D.S.P.A. [Direcția Superoară Politică a Armatei – L.T.] s-au interesat pe lângă activiștii noștri cum sunt grupate părerile în Biroul Politic al P.M.R., cine pe cine influențează. Epișev avea multe relații în țara noastră și a profitat de acestea pentru a se lămurii cine este pro-chinez în conducerea noastră, cine este pro-sovietic; de care parte se află tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, dacă dânsul este bolnav sau se prefacă“.

A doua zi după moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (19 martie 1965), într-o altă întrevedere ofi-

Ali Yata, secretarul general al P.C. din Maroc

cială între ambasadorul chinez și Emil Bodnăraș, acesta din urmă remarca, în legătură cu boala de care suferise liderul P.M.R., că „a fost o evoluție explozivă, de o agresivitate rar cunoscută în cazuri similare. Noi am fost de fiecare dată întrecuți, depășiți în previziunile noastre, de boală. El [Gheorghe Gheorghiu-Dej – L.T.] a fost conștient tot timpul. Ieri, la orele 14,30 când am fost la el după sesiunea M.A.N. și am avut o ședință a Biroului Politic, deși situația a fost foarte gravă [se simțea foarte rău – L.T.], a înțeles ce i-am spus. Ne-a răspuns: foarte bine, foarte bine. Ne-am luat rămas bun, ne-a spus la revedere, pentru ca după o oră și jumătate tensiunea să scadă brusc la 9, apoi la 8. A intrat în comă”.

La întrebarea ambasadorului Liu Fan dacă boala a fost descoperită mai demult, el având informații din care reieșea că Gheorghe Gheorghiu-Dej suferea de mai bine de un an, Emil Bodnăraș a făcut un adevărat expozeu asupra cauzelor morții prim-secretarului P.M.R.: „Noi am descoperit-o [boala – L.T.] în februarie, prin tomogra-

fi (Magazin istoric, nr. 11, 12/2003). Pe radiografia obișnuită n-a apărut nimic. El, de plămânul drept, a suferit și în închisoare, și în 1957. Nici o dată nu s-a semnalat ceva dubios. Abia acum s-a descoperit focarul, la adâncime de 11 cm, ca un ban rotund, cu un diametru de 2 cm, în apropierea canalului brônhiel. Tot nu era sigur că este cancer și atunci am adus de la Paris un pneumolog ca să-i facă bronhoscopie. Cât noi eram în discuție cu Parisul, a pornit ficatul. Analizele de sânge au arătat o modificare a formulei sanguine. Am constatat că sunt câteva elemente schimbate. Ficatul a crescut de la 15 cm la 23 cm și a început să fie tare și neregulat la pipăit. Atunci am lăsat plămânul și am început să ne ocupăm de ficat, făcând proba cu izotopi de aur în sânge, pentru a vedea starea ficatului. Noaptea, la 26 februarie a.c., doctorii au venit speriați cu rezultatul. A apărut conturul necomplet. Era deja țesut străin și au apărut noduri, tot cu țesut străin. Atunci ne-a fost clar că avem de-a face cu cancer. Dar nu știam unde este focarul. Într-un timp în scuiptă a apărut sânge și s-au găsit celule canceroase de la plămâni. Atunci am adus pneumologi,

hepatologi și oncologi care au verificat datele și consultat bolnavul, care între timp căpătase gălbănare. Toți au spus că este cancer. Proba la ficat nu s-a mai putut face de frica hemoragiei, pentru că formula sângelui era proastă. S-a început tratament cu endoxan, dar după trei zile n-a mai rezistat sângele: au scăzut trombocitele. Atunci a trebuit să oprim tratamentul cu endoxan. El continua însă să se degradeze și am început transfuzii, dar a intervenit creșterea ureei în sânge: de la 0,4 la 1,25 și 2,0 și a trebuit să întrerupem și transfuzia, pentru că putea bloca rinichii. Ne readus specialistul oncolog. Ne-a spus că transfuzie se mai poate face numai dacă intervine o hemoragie. Apoi a încetat funcționarea intestinului și a început alimentarea pe cale venoasă, artificială, cu glucoză și alte substanțe. Am făcut bine că ne-am grăbit să terminăm lucrările Marii Adunări Naționale, să avem organele constituite [...]”.

Cercetările viitoare ar putea aduce noi dovezi, mai clare și mai precise, consolidând una sau alta dintre versiunile existente asupra sfârșitului lui Gh. Gheorghiu-Dej. ■

1 mai 1965, tribuna oficială. În mijloc Nicolae Ceaușescu, noul lider al P.C.R.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Gheorghe I. Brătianu – BASARABIA. DREPTURI NAȚIONALE ȘI ISTORICE** (Traducere și adaptare Edi Săvescu)

Editura TRITONIC, București, 2004, 221 pp.

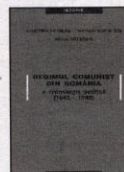
● **POUR UNE GRANDE HISTOIRE DES BALKANS DES ORIGINES AUX GUERRES BALKANIQUES, VOL. I, ESPACES-PEUPLES-LANGUES**

A.I.E.S.E.E., Paris, 2004, 296 pp.

● **Mihai Retegan, Alexandru Duțu – RĂZBOI POLITIC ÎN BLOCUL COMUNIST. RELATII ROMÂNOSOVIEȚICE, DOCUMENTE, VOL. II**

Editura TRITONIC, București, 2004, 270 pp.

● **Cristina Păiușan, Narcis Dorin Ion, Mihai Retegan – REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA. O CRONOLOGIE POLITICĂ (1945-1989)**

Editura TRITONIC, București, 2002, 357 pp.

● **ARHIVELE SECURITĂȚII** (editată de Consiliul Național Pentru Studierea Arhivelor Securității; colegiul redacțional: Cristina Anisescu, Florian Banu, Clara Cosmineanu, Florin Maghiar, Silviu B. Moldovan, Elisabeta Neagoe)

Editura Nemira, București, 2004, 618 pp.

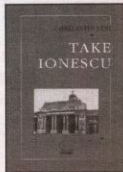
● **Klaus Schönherr – LUPTA WEHRMACHTULUI ÎN ROMÂNIA. 1944** (Traducere din limba germană de Elena Matei)

Editura Militară, București, 2004, 251 pp.

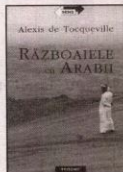
● **Ion Bulei – VIAȚA COTIDIANĂ ÎN TIMPUL LUI CAROL I. LUMEA ROMÂNEASCĂ 1900-1908**

Editura TRITONIC, București, 2004, 227 pp.

● **Constantin Xenii – TAKE IONESCU**

Editura TRITONIC, București, 2002, 253 pp.

● **Alexis de Tocqueville – RĂZBOAIELE CU ARABII** (Traducere și ediție îngrijită de Cristi Pantelimon)

Editura TRITONIC, București, 2004, 120 pp.

● **Hary Kuller – PRESA EVREIASCĂ DIN ROMÂNIA**

Editura TRITONIC, București, 2004, 231 pp.

● **US REALIGNMENT AND NATO TRANSFORMATION: IMPLICATIONS FOR SOUTHEAST EUROPE AND GREATER BLACK SEA REGION**

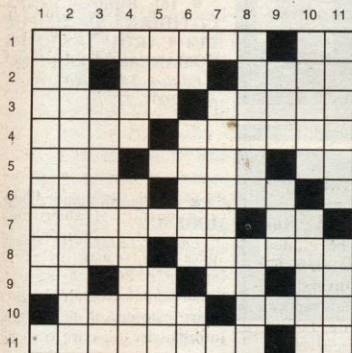
Bucharest, July 12-13, 2004, National Military Center, 208 pp.

● **Andrei Alexandru Căpușan – O ISTORIE – INCOMPLETĂ – A DIPLOMAȚIEI ROMÂNE PRIN DIPLOMAȚI, VOL. II, EPOCA MODERNĂ ȘI EPOCA CONTEMPORANĂ 1919-1947**

Editura „Ars Docendi”, București, 2005, 192 pp.

REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1848-1849

ORIZONTAL: 1) Sufletul Revoluției de la 1848 din Țara Românească, personalitate care, în *Mersul revoluției în istoria românilor*, a afirmat că principala cauză care a ridicat masele populare în 1848 au fost cele „optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român” (Nicolae; 1819-1852) – Barbu Filipescu. 2) Bună la inimă! – Strigăt de bucurie – Bine văzut. 3) Militant revoluționar din Banat, ales la adunarea de la Lugoj, din zilele de 4/16-5/17 mai 1848, în Comitetul de conducere a luptei românilor lugojeni pentru drepturi și libertăți naționale (Alexandru) – Alimente. 4) Suman scurt din zona Banatului – Sunete nearticulate care exprimă durerea. 5) Siglă pentru „Republica Populară de Moçambique” (Republica Populară Mozambic) – Localitate în estul Ucrainei – Scrise în latină! 6) Sufix toponimic și antroponimic românesc – Sportul nostru național. 7) Domn al Moldovei a cărui politică nepopulară i-a determinat pe revoluționarii moldoveni să se strângă, la 27 martie/8 aprilie 1848, la hotelul Petersburg din Iași, unde au redactat o petiție-program, în 35 de puncte, prin care cereau: libertate personală, reformă școlară, desființarea cenzurii, grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni etc. (Mihail; 1834-1849) – În raniță! 8) General și om politic român, membru fondator al „Frăției” și participant la Revoluția de la 1848 din Țara Românească, unde este ales membru al guvernului provizoriu și al Locotenenței Domnești (Christian; 1807-1884) – Subofițer din armata Țării Românești, care a participat la eliberarea membrilor guvernului provizoriu, arestat la 19 iunie/1 iulie 1848 și, împreună cu Gheorghe Magheru și alți revoluționari, a trecut în Transilvania, unde a luat parte la luptele din Munții Apuseni (Gheorghe; 1820?-1889). 9) Început de istorie! – În cerc! – Dânsa – În paner! 10) Așezare umană mai mică decât satul – Revoluționar prezent la adunările de la Lugoj, din 4/16-5/17 mai și 15/27 iunie 1848, ales membru al

Comitetului provizoriu al Lugojului, în toamna anului 1848, în care avea sarcina de a conduce activitatea orașului (Josif). 11) Poet român, participant la revoluția de la 1848, cunoscut prin poezia „Un răsunet” („Deșteaptă-te, române!), care a devenit marșul revoluționarilor ardeleni și, în prezent, imnul de stat – În lume!

VERTICAL: 1) Localitate din Țara Românească unde, la 11/23 iunie 1848, o mulțime de oameni s-a strâns pe Câmpia Libertății, de la Filaret, și a ascultat proclamația revoluționară, document înaintat apoi domnitorului Gheorghe Bibescu spre aprobare. 2) Eroină a revoluției de la 1848 din Muntenia, care în fruntea maselor a participat la eliberarea guvernului revoluționar, arestat la 19 iunie 1848, în urma unui complot contrarevoluționar (2 cuv.; 1805-1875). 3) Lingvist și istoric român, participant la Revoluția de la 1848 din Transilvania, unde s-a remarcat prin contribuția adusă la organizarea adunărilor de la Blaj din 18/30 aprilie și 3/5-5/17 mai 1848 (Aron; 1818-1866) – În țară! 4) Albia râului – Răgete. 5) Perioadă istorică – Imperiu ale cărui trupe, alături de alte forțe externe, au contribuit la înfrângerea revoluției române. 6) Scaunul povestitorului – Participant la revoluția pașoptistă din Transilvania, numit viceprefect în legiunea Zărandului și aflat în primele rânduri în luptele din Munții Apuseni (Simeon; ?-1885?) – În Panama! 7) Scriitor și om politic român, principalul redactor al „Proclamației de la Izlaz”, de la 9 iunie 1848, și membru al Locotenenței Domnești din Țara Românească (Ion ...-Rădulescu; 1802-1872). 8) Istoric român, coautor alături de Leonida Loghin, la lucrarea *Aspecte militare ale Revoluției din 1848-1849 în Transilvania* și semnatarul, împreună cu Florin Tucă, al monografiei *Locuri și monumente pașoptiste* (Constantin) – Revoluționar moldovean care a trecut în Transilvania și, sub puternicul impuls al adunării de la Blaj, a semnat, împreună cu alți revoluționari, „Apelul” adresat moldovenilor de a lupta împotriva domnitorului reacționar și a vechiului regim feudal (Iorgu). 9) Prins în clamă! – 1848-1849 sunt cei între care s-a desfășurat revoluția română. 10) Provincie istorică a cărei populație și-a manifestat în adunarea populară de la Lugoj din 15/27 iunie 1848, dezideratul lichidării feudalismului și absolutismului și voința de a dobândi drepturi naționale și sociale – Frunța al Revoluției de la 1848 din Transilvania, conducător al cetelor de moți înarmați din Munții Apuseni, al cărui moment se află sub un gorun, la Tebea (Avram; 1824-1872). 11) Societate revoluționară secretă, întemeiată la București, în 1843, din inițiativa lui N. Bălcescu, Ion Ghica, Christian Tell și A.I.G. Golescu-Negru, care a avut un rol însemnat în pregătirea Revoluției de la 1848 din Țara Românească – Totalitatea celor înrudiți prin sânge, idee care i-a apropiat pe revoluționarii de la 1848 din cele trei țări române.

Dicționar: ORLI, EANU, DUCA, LAM.

Gheorghe BRĂȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

2 DECEMBRIE 1804

Mă numesc ȘTEFAN CEREȘ, din București, sunt vechi cititor al revistei *Magazin istoric* de la apariția ei din 1967 până în prezent și posed întreaga colecție. În legătură cu nr. 450, septembrie 2004, vreau să precizez că s-a strecurat o informație eronată în legenda copertei 3. Încoronarea lui Napoleon Bonaparte nu a avut loc la 1802 cum precizați ci la 2 decembrie 1804.

Mulțumim cititorului nostru pentru îndreptarea făcută și ne cerem scuze pentru eroarea strecurată în explicație. Într-adevăr, Napoleon s-a proclamat împărat al francezilor la 18 mai 1804 și a fost încoronat, în prezența Papei Pius VII, la 2 decembrie 1804.

POȘTA

BLITZ... CONCURSULUI

ANA MARIA LEPĂR, elevă în clasa a XI-a, la Colegiul Național de Informatică „Tudor Vianu”, din București, ne scrie:

Aveți o revistă excelentă. O citesc cu mare plăcere și o folosesc ca material pentru pregătirea mea la Olimpiada de istorie. Găsesc articole foarte interesante, cu dezbateri noi, care nu se mai întâlnesc în alte publicații. Sper ca tinerii să-și îndrepte mai mult atenția către istorie, una dintre cele mai frumoase discipline. Am recomandat revista și colegilor mei interesați de concursurile de istorie.

ALIN GIURGIU, din Mediaș, jud. Sibiu, mărturiște:

Sincer vă spun că fiecare pagină citită din revista *Ma-*

gazin istoric îmi provoacă bucurie și durere. Bucuria naivă a copilului din noi care descoperă pentru prima dată noul și adevărul, esențialul, dar și regretul că am descoperit târziu revista.

ISTORIA – MAI ARE CĂUTARE?

IULIANA DINCĂ, studentă în anul III la Facultatea de Istorie și Filosofie, secția Istorie, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, și-a pus întrebarea de mai sus.

Am fost și sunt „acuzată” că fac o „facultate de cultură generală”, care se poate învăța în timpul liber, iar această facultate nu și-ar avea rostul. Stau și mă gândesc, oare sunt înconjurată numai de persoane dezinteresate în formarea tineretului, sau este un fenomen cu care se confruntă marea majoritate a celor dormici să facă ceva.

Încă mai există o setă de cunoaștere, dar care, la o vârstă când imaginația omului ar trebui să prindă aripi, dispare. Ajungem să ne întrebăm de ce șansele noastre sunt atât de reduse acum, când avem cea mai mare energie, când suntem dispuși să luptăm pentru integrarea noastră în societate, când vrem să avem și noi o contribuție în schimbarea care ne așteaptă.

Suntem lăsați să trăim în minciună, să ne amăgim că totul va fi bine și nu zic că nu o să fie, dar poate prea târziu pentru mulți dintre noi.

Cred că mentalitatea din perioada comunistă nu a parcurs multe schimbări, iar „ideile vechi” încă mai persistă. Amprenta acelei perioade oare o să ne mai influențeze mult viața?

Absolventul Facultății de Istorie are, cel puțin în Cluj-Napoca, aproape toate ușile închise. Singura satisfacție este că ai făcut o facultate din care ai avut multe de învățat și te-a format în această direcție.

Să vă vorbesc despre un fenomen care se manifestă printre absolvenții acestei facultăți, cel al emigrării, al căutării unui loc de muncă în străinătate, în speranța că traiul lor se va îmbunătăți. Poate că așa este. Situația intelectualului în ziua de azi este destul de precară. Întrebarea este: oare o să ne găsim locul în această lume, într-o zi?

CERERI ȘI OFERTE

TUDORACHE POPA, comuna Tifești, sat Sârbi, jud. Vrancea, oferă la schimb colecția completă a revistei *Magazin istoric* cu Istoria românilor, ediția 2002, autor Dinu C. Giurescu.

PETRU MUREȘAN, Arad, b-dul Revoluției, nr. 26-38, sc. A, ap. 2, telefon 0257.230.094, donează colecția completă unei instituții de învățământ sau altei persoane interesate.

DUMITRU STĂNESCU, Lipova, str. 9 Mai, nr. 18, jud. Arad, telefon 0257.561.669, oferă colecția anilor 1967-1987; 1989-2001 și numerele: 11/1971; 3/1981; 2, 6, 8/1982; 5/1985; 7/1990; 2/1991.

ION C. NIȚESCU, Câmpulung, bd. Ion Mihalache, nr. 73, jud. Argeș, telefon 0248.501.816, oferă colecția completă.

ALEXANDRU CĂPÎȚĂ-NESCU, Craiova, str. Arh. Dan Nicolae, nr. 32, jud. Dolj, telefon 0251.412.048, oferă colecția completă.

CONTENTS (Romanian History) C. Petrescu Bessarabia • H.E. Radek Pech, Ambassador of the Czech Republic in

Romania „Historians are humble people” • E. Tomac The Black Sea, in the new world order • F. Popescu, F. Rotaru The Generals' Statue from Arad • V. Stan Forced Collectivization in a village in Vrancea • V.S. Bratosin The magazine that got bankrupted by its readers (1840) • C. Bulzan A movie about the emperor Trajan at the Spanish Television • E. Chele The story of a deported woman from Bessarabia (III) • G. Filitti Romania 100 years ago • C. Oprea The Church from Oltenia under Austrian domination • R. Beldiman 1934. The Bulgarian czar Boris III visits Peles Palace • M. Radnev The man who stopped the Hungarian trains heading to Auschwitz (II) • T. Stănescu-Stanciu Quaint observance inventors • T. Runcanu 120 years of weather observations • F. Banu The Foreign Intelligence Directorate and the Romanian emigration (II) • P. Oprea Cheap furniture for apparatchiks • I. Lăcustă Dialogue concerning history in schools • I. Lăcustă Costin Petrescu memorial house • L. Tăranu March 1964. Gheorghe Gheorghiu-Dej meets his end

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. Petrescu Bessarabie • L'Ambassadeur de la République Tchèque à Bucarest Radek

Pech „Les historiens sont des gens modestes” • E. Tomac La Mer Noire au sein du nouvel ordre mondial • F. Popescu, F. Rotaru La statue des généraux d'Arad • V. Stan La collectivisation forcée dans un village de Vrancea • V.S. Bratosin Le typographe de Brăila, ses abonnés et leurs dettes (1840) • C. Bulzan Un film sur l'empereur Trajan pour la Télévision espagnole • E. Chele L'histoire d'une déportée de Bessarabie (III) • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • C. Oprea L'église dans l'Oltenie sous l'occupation autrichienne • R. Beldiman 1934. Le tsar Boris III de Bulgarie en visite au château de Peleş • M. Radnev L'homme qui arrêta les trains pour Auschwitz (II) • T. Stănescu-Stanciu Des inventeurs presque inconnus • T. Runcanu Les observations météorologiques ont 120 ans • F. Banu La Direction des Informations Extérieures et les émigrants roumains (II) • P. Oprea Des meubles bon marché pour les apparatchiks • I. Lăcustă En dialogue avec l'histoire dans les écoles • I. Lăcustă La maison-mémoriale de Costin Petrescu • L. Tăranu Mars 1964. La fin de Gheorghe Gheorghiu-Dej

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Петреску Бессарабия • Радек Пек, Посол Чешской Республики в Румынии

„Историки - скромные люди” • Е. Томак Черное море в новом мировом порядке • Ф. Попеску, Ф. Ротару Статуя генералов в Араде • В. Стан Вынужденная коллективизация в селе уезда Вранча • В.С. Братосин Типограф в Брэиле и его подписчики - должники (1840 г.) • К. Булзан Фильм об императоре Траяне на испанском телевидении • Е. Челе Повесть ссыльной из Бессарабии (III) • Дж. Филиitti Румыния 100 лет назад • К. Опря Церковь в Олтении под австрийской оккупацией • Р. Бельдман 1934 г. Визит Бориса III, царя Болгарии, в Румынию • М. Раднев Человек, остановивший венгерские поезда к Аушвицу (II) • Т. Стăнеску-Стăнциу Неизвестные изобретатели • Т. Рункану Метеосводкам - 120 лет • Ф. Бану Управление Внешней Разведки и румынская эмиграция (II) • П. Оприш Дешевая мебель для политработников • И. Лăкустă Разговор с историей в школе • И. Лăкустă Мемориальный дом имени Костина Петреску • Л. Тăрану Март 1964 г. Смерть Георге Георгиу Дежа

INHALT (RUMÄNISCHE GESCHICHTE) C. Petrescu Bessarabien • Der Botschafter der Tschechischen Republik Radek

Pech „Die Historiker sind bescheiden Menschen” • E. Tomac Das Schwarze Meer in der neuen Weltordnung • F. Popescu, F. Rotaru Die Statue der Generale von Arad • V. Stan Zwangscollectivierung in einem Dorf in Vrancea • V.S. Bratosin Der Drucker aus Brăila aus seine Schuldner-Abonnenten (1840) • C. Bulzan Ein Film über Kaiser Trajan im spanischen Fernsehen • E. Chele Die Geschichte einer Deportierten aus Bessarabien (III) • G. Filitti In Rumänien vor 100 Jahren • C. Oprea Die Kirche in Oltenien unter österreichischer Besetzung • R. Beldiman 1934. Bulgariens Zar Boris III auf Besuch bei Peleş • M. Radnev Der Mann, der die Züge nach Auschwitz aufhielt (II) • T. Stănescu-Stanciu Fast unbekannte Erfinder • T. Runcanu 120 Jahre der meteorologischen Beobachtungen • F. Banu Die Abteilung für Auslandsinformationen und die rumänischen Emigranten (II) • P. Oprea Preisgünstige Möbel für die Parteifunktionäre • I. Lăcustă Dialoge mit der Geschichte in den Schulen • I. Lăcustă Das Memorialhaus Costin Petrescu • L. Tăranu März 1964. Das Ende von Gheorghe Gheorghiu Dej

SUMARIO (Historia rumana) C. Petrescu Besarabia • El Embajador de la República Checa en Bucarest, Radek Pech

„Los historiadores son personas modestas” • E. Tomac El Mar Negro en el nuevo orden mundial • F. Popescu, F. Rotaru La estatua de los generales de Arad • V. Stan Colectivización forzada en una aldea de Vrancea • V.S. Bratosin El tipógrafo de Brăila y sus suscritos deudores (1840) • C. Bulzan Una película sobre el emperador Trajano en la televisión española • E. Chele La historia de una desterrada de Besarabia (III) • G. Filitti Rumanía hace 100 años • C. Oprea La Iglesia de Oltenia bajo la ocupación austriaca • R. Beldiman 1934. El Zar de Bulgaria de visita al castillo de Peleş • M. Radnev El hombre que detuvo los trenes húngaros de camino a Auschwitz (II) • T. Stănescu-Stanciu Inventores casi olvidados • T. Runcanu 120 años desde la práctica de las observaciones meteorológicas • F. Banu La Dirección de la Información Exterior y la emigración rumana (II) • P. Oprea Muebles baratos para los activistas de partido • I. Lăcustă Diálogo con la historia en las escuelas • I. Lăcustă La casa memorial Costin Petrescu • L. Tăranu Marzo de 1964. El fin de Gheorghe Gheorghiu-Dej

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro;

subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an - 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. - București

ISSN 0541-881X

Lei 22 000 - Lei noi 2,20

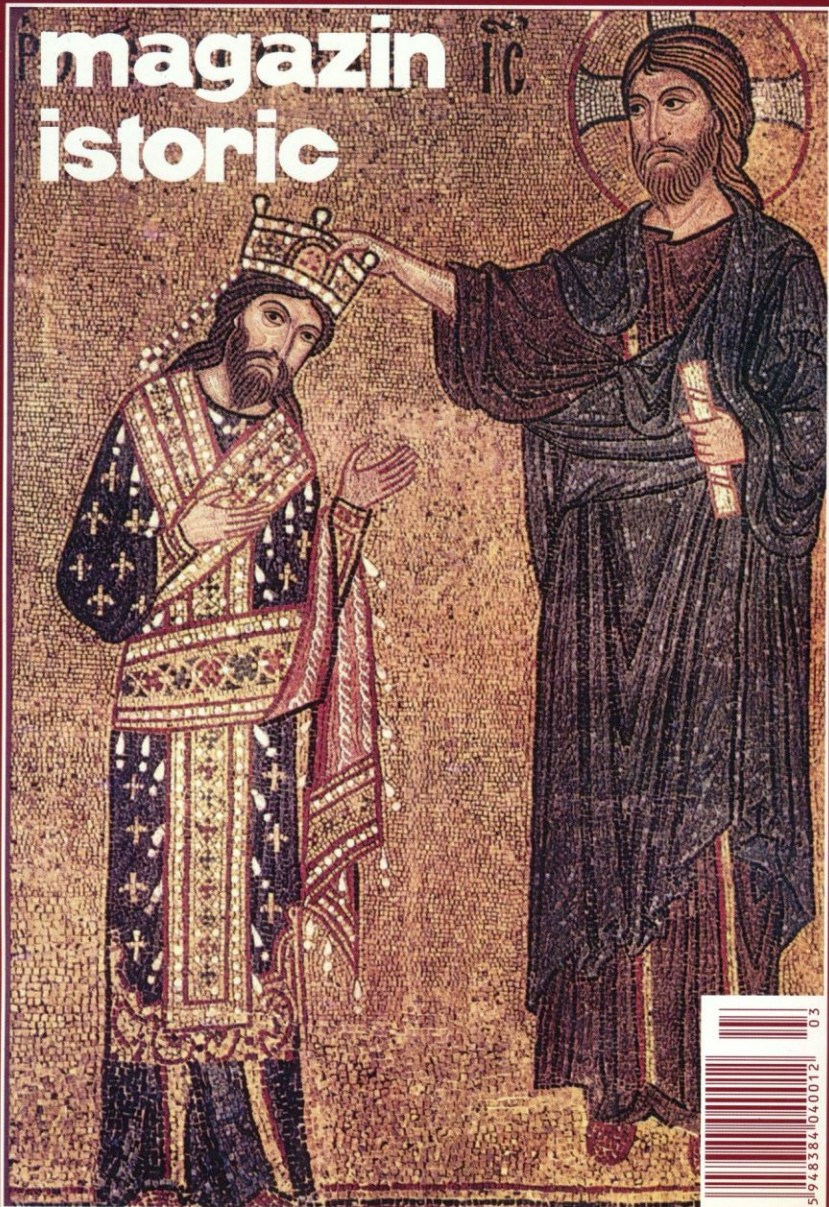

magazin istoric

519483841040012 03